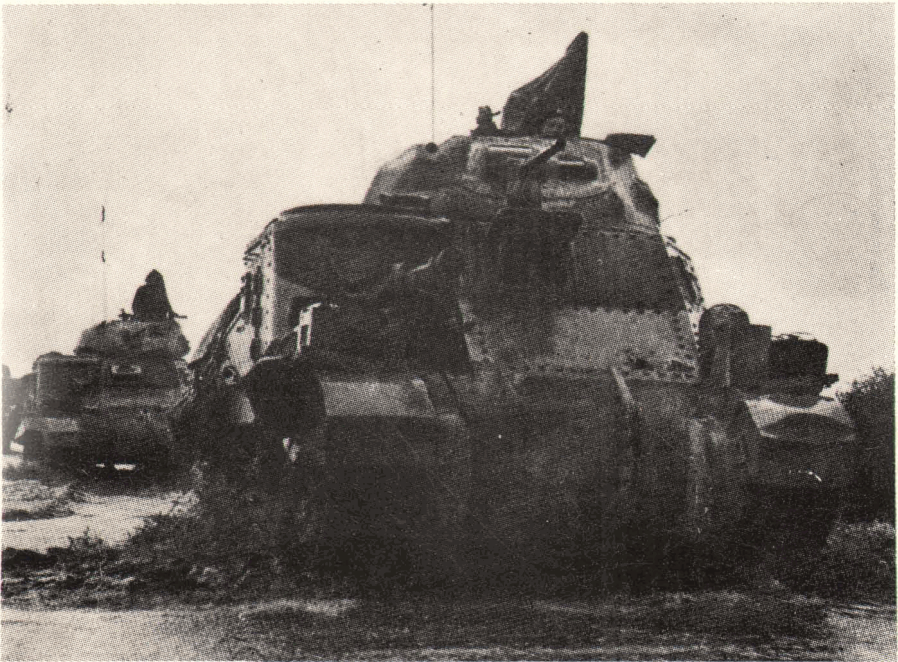

ЮРІЙ ОСИПОВИЧ

ПОДОРОЖ У МАЙБУТНЄ

ПОВІСТЬ

ВИДАВНИЦТВО „ПРУТ”

diasporiana.org.ua

ЮРИЙ ОСИПОВИЧ

ПОДОРОЖ У МАЙБУТНЄ

ПОВІСТЬ

ВИДАВНИЦТВО „ПРУТ”

Нью-Йорк — 1983

JURIJ OSYPOWYCH

TRAVEL INTO THE FUTURE

All Rights Reserved
Всі права застережені

Printed in U.S.A. by St. Sophia Press
of The Ukrainian Orthodox Church of U.S.A.
166 First Avenue, New York, N. Y. 10009

ПРИГОДИ СЕРЖАНТА ВОВКА

„Кемп Бронкс”

— Дивне диво! Яка чистота! Тому 5 літ, коли я останній раз був у Нью Йорку, вози підземки були страшенно брудні та ще й покриті огидними графітті. А нині?

Полковник американської армії Тарас Гончар розглядавсь здивовано довкола.

— За 5 літ тут багато дечого змінилося, — відповів поручник Полдінг, — вандалів, що малювали вози підземки, занечищували станції, парки, дороги, вилловлювала поліція, а спеціальні адміністраційні суди засуджували їх негайно — на підставі стейтового закону про охорону публічного майна — на примусові роботи від 5 днів до 3 місяців, залежно від заподіяної шкоди. Їх держали замкнених у касарнях, на скупеньких жарчах, водили на працю по 8 годин денно відчищувати стіни будинків, вози і станції підземки, чистити вулиці та парки. Вечорами виховні лекції і строга ізоляція. За порушення дисципліни продовження часу покарання, за зразкову поведінку скорочення. Це помогло. Хто був там хоч 5 днів, старався більше туди не попадати. Завдяки тому Нью Йорк став зразково чистим містом.

Обидва старшини їхали підземкою ч. 5. Вози були заповнені, бо то був попри автобуси головний засіб переїзду. Рух автами був слабкий через високу ціну бензини, а також через те, що було заборонено паркувати авта по вулицях. На вулицях були окремі стежки для наколесників, а їх було завжди чимало в дорозі до праці чи за різними орудками. Більшість жителів Нью Йорку хоч-не-хоч мусіла позбутися свого авта. Старшини висіли на станції Фрімен на Бронксі. Всі виходи були густо обсажені військовою поліцією. Вийти зі станції могли військовики і цивільні особи тільки за окремою виказкою, бо довкола станції простягався оточений високими парканами з колючими дротами величезний військовий табір. Попалені давно будинки були відновлені та зжиті на військові бюро, магазини й касарні. На очищених від

зруйнованих будинків площах побудовано багато бараків. Військовий поліцист відпровадив обидвох старшин до команди табору, що містилася в бункері, глибоко під землею.

— Ми перенесли головну команду табору в підземелля, бо тут більша безпека і контролю перед всякими несподіванками, — говорив генерал Бравн, головний командант Кемпу Бронкс, вітаючи сердечно обидвох старшин.

— Над нами товста верства скель, яку не проломить хоч яка атомова бомба. Взагалі вся околиця добре надається на будову підземних бункерів.

Генерал був докладно поінформований про ціль прибуття обидвох старшин, а крім того, полковник Гончар був знаною в армії особою.

Він на чолі невеликих відділів морської піхоти допоміг військовим частинам Савді Арабії здавити в зародку, і навіть без великого пролиття крові, підготовану советськими агентами революцію. Він допоміг розкрити й винищити сітку тих агентів, що наче павутинням омотувала країни Перського Заливу. Піднесений за ті заслуги зразу з майора до полковника, він, наймолодший полковник в армії, дістав доручення вишколити спеціальні ударні частини для поборювання заворушень уже в самих З'єднаних Стейтах. А на такі заворушення заносилося від часу ухвалення закону про відновлення обов'язкової військової служби. Здійснення того закону переводили ступнево й обережно. „Кемп Бронкс” був одним з осередків тієї акції. Генерал Бравн добув з шафи список вояків, котрі перебули вже рекрутський вишкіл і зголосилися добровільно до ударних частин полковника Гончара.

— Як, певно, вже знаєте, — говорив Генерал Бравн, — призовні комісії переводять в усьому краю перегляд 4-ох річників, від 18 до 21 літ життя, але ми тимчасом покликаємо до активної служби передовсім безробітних і тих, що зголосилися добровільно. Це переважно молоді хлопці, котрі покінчили середні школи або навіть почали студії в каледжах. Вони хочуть відбути свою військову службу, щоб потім продовжувати студії. Це дуже надійний елемент. Гірша справа з безробітними, вони часто малограмотні. Тих після рекрутського вишколу, що його мусять переходити всі, приділюємо до робітничих сотень. А роботи для них по вуха. Найгірші, це наркомани, а їх чимало. Тих приміщуємо в окремих бараках і лікуємо на японський лад. Зразу позбавляємо їх героїни чи інших наркотиків, даємо спеціальну дієту і запрягаємо весь

день до фізичної праці. Деякі переходять це дуже важко, так що треба прив'язувати до ліжок. Але загалом по кількох тижнях вони позбуваються налогу і тоді відбувають звичайний рекрутський вишкіл. Деколи бувають з них добрі вояки. Деякі з них є на списку ваших добровольців. А ви побачите.

Полковник Гончар почав переглядати довгий список зголошених, аж дійшов до трьох імен: Ігор Довбуш, Володимир Іваненко і Тарас Микитин з приміткою — арештовані.

— За що вони арештовані, — спитав.

— О, то погані пройдисвіти! Викопали тунель і виходили собі погуляти по місті, аж поки їх МП не переловили.

— Чи можу їх побачити, пане генерале?

— Очевидно, — і генерал підняв трубку. За декілька хвилин обидва старшини сиділи в службовій кімнаті військової тюрми, а перед ними стояли арештовані — високий, атлетичної будови Довбуш, дрібний, сухорлявий Микитин і середнього росту, присадкуватий Іваненко.

— Хто з вас піддав думку будувати тунель? — спитав суворо полковник.

— Я, — виступив вперед Іваненко, — хлопці конечно хотіли йти до міста на вечерниці, а з рекрутського вишколу ніяк не дають перепустки. От я хотів їм допомогти. І то ніякий тунель, а звичайна лисяча нора з недокінченого бараку, два кроки до огорожі, жодна штука, — говорив з замітним „акцентом”.

— Як довго ви в Америці і звідки ви прибули?

— Вже близько два роки. Я з України, служив у советській армії, наша частина стояла в Польщі. Звідти я дезертував і через Німеччину дістався сюди. Важко було, але добрі люди допомогли.

— На які то вечерниці ви вибиралися і як ви це зробили? — звернувся полковник до двох інших в'язнів.

— Ми вийшли з нори увечері, — відповів Довбуш, — в робочих одягах, в домі моїх батьків одягнули цивільний одяг і пішли на вечерниці товариства СУМ. Все було б добре, але з поворотом, вже при самих дратах, наскочили на МП.

— Що це за організація СУМ? — допитувався полковник.

— Це організація української молоді, до котрої ми належимо.

— Чому ви зголосилися добровільно до війська, а потім ще до ударних частин?

— Ми віримо, що нам доведеться ще боротися проти больше-

виків, проти катів нашого народу, москалів, тому хочемо мати найкращий вишкіл, — відповів за всіх Іваненко.

Полковник посьміхнувся і закінчив коротке переслухання. Потім просив генерала наказати збірку добровольців. Коли вони уставилися у дві довгі лави, біля 500 молодих хлопців, він переглядав двійку за двійкою, декому ставив короткі запити, деякі імена велів записати поручникові Польдінгу, що йшов побіч. Після перегляду викреслив із списку деяких добровольців і просив генерала приймати дальші зголошення.

Був уже вечір, проте в таборі кипіла праця при світлі сильних рефлекторів. З підземних шахт шохвилини виїздили вагонетки, нагружені глиною та покритими скелями. Обламки скель скидали на вантажні авта, що підїздили одне за одним довгою чергою.

— Оце вже закінчується будова величезних підземних бункерів, а рівночасно будується тунель, що буде сягати аж до Мангеттену. Побіч тунелю будуть великі бункери для приміщення людей на випадок атомового нападу, — пояснював генерал.

— А що як не буде атомової війни? — запитав полковник?

— Банки, музеї та різні фірми зголосилися, що хотіли б тут мати приміщення на свої вартісні речі, архіви, каси, в наших підземеллях. Також деякі виробництва.

— Хто виконує ці гігантичні роботи?

— Різні приватні фірми під наглядом війська. Відчувається вже деяку нестачу робочої сили, хоч у цілому стейті вже майже немає безробітних. На списках „вельферу” залишилися тільки каліки та немічні старі люди. Всі ті дармоїди, що звикли жити без праці, мусять прийняти призначену працю або втратити підмогу. Все те діється на підставі закону, ухваленого конгресменами і сенаторами, членами Ліги Оборони Америки, не зважаючи на скажений спротив лібералів. То не була легка справа. Але тепер ті більйони, що держава видавала на вельфер та інші добродійні акції, йдуть на оборону.

— Треба сподіватися, що вони не піддадуться так легко. Ще будуть заворушення, — обізвався Гончар.

— Дуже можливо, полковнику, а найбільше в Нью Йорку. І це якраз ваше завдання їх приборкати. Якщо це вам удасться в Нью Йорку, то в інших містах це піде вже легше.

— Зроблю все, що буде треба, — відповів Гончар та стиснув простягнену руку генерала Бравна.

Зустріч з давнім знайомим

„Нью Йорк Таймс” був повний вісток про бурхливі зібрання в різних місцевостях, на яких ухвалювали гострі резолюції проти обов’язкової військової служби. На декотрих вищих школах вже заповіджені віча і демонстрації. Зокрема над Нью Йорком, мов чорні хмари, нависли заворушення, що от-от мали вибухнути з більшою силою, ніж під час війни у В’єтнамі. Полковник Гончар читав все те уважно, перекидаючись словами з поручником Полдінгом, котрий сидів біля нього в ресторані готелю Волддорф Асторія. Обидва в цивільних одягах зовсім не виглядали на бойових старшин, хіба що опалені обличчя зраджували, що вони побували недавно в країнах гарячого клімату. В тій хвилині ще одно опалене обличчя кинулось в очі полковника. То був середного росту, гладко оголений чоловік, що якраз увійшов на залю. Полковник пильно йому приглядався, заслонившись газетою.

— Нік, якщо не помиляюсь, то це добрий знайомий з Савді Арабії, полковник КГБ Селезньов. Правда, він зголив вуси й бороду, проте ті самі затиснені уста, кирпатий ніс, сірі, проникливі очі. Він тебе не знає, бо коли ти прибув до Савді Арабії, його справа була закінчена великою невдачею, і він зник. Думаю, що мавш, як звичайно, фотокамеру під блюзкою. Зроби світлину цілої компанії, до котрої він присівся отам під стіною. Потім довідайся про нього все, що зможеш. Поклич сержанта Вовка, щоб перевірів нашу кімнату.

Полдінг покликав кельнера, заплатив за вечеру і пішов до виходу, так щоб по змозі наблизитися до вказаної полковником компанії. А полковник заглибився в розложене широко число газети, слідкуючи весь час через щілину за Селезньовим.

Було вже досить пізно, коли компанія піднялася до виходу. Тоді полковник, не поспішаючи, заплатив свій рахунок та подався до своєї кімнати. Сержант Вовк зустрів його на порозі, приложив палець до уст і вказав на записку на столі. Там було написано: „В кімнаті є підслуховий апарат, чи маю вилучити?” Полковник написав „НП” і зараз же додав голосно: — Добрий вечір, сержанте. На днях виїжджаю на так звану Союзівку на вакації. Буду там хоч 3 тижні. А ви також їдьте до своєї родини. Після тих всіх пригод у Савді Арабії нам належить відпочинок. Дякую вам за поміч і бажаю приємних вакацій.

Рівночасно подав йому записку з дальшими дорученнями.

Сержант попрощався і відійшов. Тоді полковник почувся зі Союзівкою.

— Чи можу говорити з директором?

— Говорить.

— Тут полковник Гончар. Прошу зайняти мені кімнату в головнім будинку. Приїду післязавтра. Залишуся у вас 3 тижні, може й довше. Запишіть мене як інженера Семена Вовка, промисловця з Бразилії. Я приїхав до Америки „інкогніто”, тому прошу тримати моє правдиве ім'я у строгій тайні.

— Очевидно, ваша воля, пане полковнику, — відповів директор.

Коли за хвилину увійшов поручник Полдінг, він тицьнув йому під ніс записку сержанта з додатком: „Вони вже знають про наш приїзд, видно, мають доброго інформатора в штабі”, а голосно почав розказувати про свої вакаційні пляни на Союзівці, вияснив, що таке Союзівка, а коли перейшов на інформації про український нарід, поручник вже мав готову записку такого змісту: „Селезньов живе в кімнаті ч. 27, записаний як Йоган Ентенман, представник західнонімецької фірми ОМЕГА, прибув у торговельних справах на західнонімецький паспорт. Перебуває в Нью Йорку вже 5 днів. Особи, що сиділи з ним, ще не утожнені. Мою знимку пребрав інспектор Лайдіг з військової розвідки. Він перебрав нагляд над діяльністю Ентенмена.”

— А тепер ідемо спати, поручнику. Після такої далекої подорожі нам належить відпочинок. — Всупереч тим голосним словам вони спакували свої валізи і тихенько вийшли з кімнати. Поки полагодили свої рахунки, військово авто підібрало їх і завезло на приготовану квартиру в „Кемпі Бронкс”.

На Союзівці

Полковник Гончар устав, як звичайно, о год. 6-ій рано. Після півгодинної руханки, купелі та сніданку він прийняв сержанта Вовка, свого довіреного помічника з кількох літ служби на Сході.

— Здоров Семене, нині маю для тебе незвичайне завдання”, полковник потягнув себе за вухо, а це означало, що в його голові дозріває якийсь плян. Його сині очі під високим чолом усміхалися.

— Ти поїдеш завтра на Союзівку. Це така гарна українська оселя в горах. Ти маєш там замовлену кімнату як інженер Семен

Вовк, промисловець з Бразилії, але неофіційно директор оселі знає, що приїде полковник Гончар інкогніто. Я не думаю, щоб він зберігав цю тайну для себе. Отже будь приготований, що тебе уважатимуть там за мене. Я так і хочу, щоб мої приятелі з КГБ були переконані, що я відпочиваю на Союзівці. За той час я зможу спокійно вишколювати ударний курінь.

— Алеж полковнику, я не дуже скидаюся на вас з лиця. Якже я можу перевтілитися у вашу особу?

— Не журися, моєї світлини ніколи не було в часописах. Якщо Селезньов і має мою світлину, то моє обличчя закутане в бурнус, як я все виступав у Савді Арабії, тож не легко пізнати. А ростом ми майже однакові. Але ти бережися. Вони можуть вчинити на тебе замах, щоб мене знешкідливити. Отже бережись.

Ще довго вони обговорювали всі подробиці, а після того полковник видав сержантові певну суму грошей на одяг та витрати, зв'язані з побутом на Союзівці. Таким чином на другий день з'явився на Союзівці інженер Семен Вовк, хоч усі особи в адміністрації, включно з покоївками знали, що це в дійсності славетний полковник Гончар, що приїхав потаємно. Незабаром всі важніші гості на оселі були втаємничені. Не без того, що чимало телефонів про цю подію пішло в різні сторони, а це спричинило незвичайний в тому сезоні приплив нових гостей. Прибували молоді і старші дівчата, в товаристві матерей або й самі. І ще день перед приїздом знаменитого гостя заквартирувався на Союзівці знаний в українських колах магістер Левенський, спортсмен і веселий учасник всяких забав, котрий, як казали, мав добру посаду в якійсь великій фірмі.

Сержант Вовк розглянувся по своїй кімнаті в головнім будинку Союзівки і почувався трохи ніяково, як може почуватися людина в чужій шкурі. То був кремезної будови молодий чоловік з осмаленим на пісках Савді Арабії обличчям. По закінченні середньої школи він потрапив був у лихе товариство, а в додатку як син одинак у розведеній родині не міг мати належної опіки. Щоб не скотитися на саме дно він зголосився як доброволець до морської піхоти. І саме в рядах морської піхоти він стрівся з тодішнім майором Гончарем, котрий щиро зацікавився своїм земляком. Згодом Вовк став його невідступним прибічником, учасником усіх бурхливих подій у Савді Арабії. Після кількох літ у військовій однострою сержант почував себе трохи незручно в новісенькім цивільнім одязі, приглядався собі в дзеркалі, поправляв краватку,

котра все зсувалася набік, коли в кімнату увійшов директор оселі.

— Пане полковнику, дуже прошу на обід. При тій нагоді познайомлю вас з нашим товариством.

— Не забувайте, пане директоре, що я для всіх тут ніякий полковник, а інженер Семен Вовк, промисловець з Бразилії. Запам'ятайте це раз на все”.

— Очевидно, пане інженере, ваша воля.

Коли увійшли до їдальні в підвалі головного будинку, всі столики були вже густо зайняті. Всі очі були звернені на стіл, до котрого директор провадив знаменитого гостя.

— Вельмишановні і дорогі гості, — промовив директор, — мені незвичайно мило представити вам інженера Семена Вовка, що заїхав до нас з далекої Бразилії у справах свого підприємства, а тепер буде якийсь час з нами на вакаціях.

Привітаний оплесками, сержант кланявся на всі сторони, врешті сів на своє місце між директором українського банку і професором слав'янського відділу при одному з каледжів. На щастя, вони обидва не знали багато про Бразилію, тож сержант відповідав на їх питання загальними фразами, а про своє підприємство міг розказувати легко. Це електронічне виробництво, а електроніка була його спеціальністю при війську. Молоденькі дівчата у вишиваних блюзочках подали на стіл страви, і це припинило розмову.

Увечері була забава на великій залі Союзівки, грала одна з тих галасливих оркестр, що виростали, як гриби по дощі, щоб обслужити численні українські вечерниці, балі, весілля. Грали українські мелодії до танців не занадто голосно, маючи милосердя для старших гостей, яких тут було досить багато. Сержант Вовк не пропускав ні одного танцю. Він навіть не міг того зробити, коли стільки гарненьких дівчат горнулися до нього і кожна хотіла затанцювати з ним хоч один раз. Врешті втомлений, зігрітий вийшов на верх будинку, на плятформу біля великого купелевого басейну. Повний місяць визирнув із-за хмар і освітив срібним сльвом верхи гір, що височили довкола.

— Вибачайте, пане полковнику, маю вам дещо сказати, — почув жіночий голос. Оглянувся — за ним стояла поставна дівчина, з котрою танцював на залі. Йому запам'яталися великі ясні очі під буйними золотистими кучерями і незвичне ім'я Арета.

— Я не полковник, панно Арето, моє ім'я Семен. Семен Вовк.

— Знаємо, знаємо, про це знає ціла Союзівка. Але хочу вас

остерегти, — і вхопила його руку й повела до лавочки в затишному кутку.

— Я випадково чула розмову, коли переходила попри телефонну будку: „вже приїхав”, — говорив чоловік, котрого обличчя я не могла побачити, — „живе в головнім будинку ч. 10, записаний як інженер Семен Вовк... гаразд, при першій відповідній нагоді”. — На тому розмова скінчилася. Я боюся, що вам грозить небезпека. Я боюся за вас, — вона якось відружово пригорнулася до нього. Під теплим леготом травневої ночі розцвіла нагло любов.

На платформу вибігло кілька розсміяних дівчат.

— Він десь тут мусить бути... А ось і він. Вальс, пане інженере, — пані вибирають. Ми вас вибираємо' — щебетала одна наперед другої і потягнули сержанта на залю. Тільки на перерві він побачив знову Арету, і вони мали нагоду поговорити на самоті.

— Я мушу зрадити тобі одну тайну, Арето. Не зрадь це нікому. Я справді називаюся Семен Вовк, але я не інженер. Я сержант у частині полковника Гончара. Це він вислав мене сюди, щоб змити ворожу розвідку, котра слідує за кожним його кроком.

— Це ніяк не зменшує небезпеки, що висить над тобою, Семене. Я не менше люблю тебе, хоч ти тільки сержант, і я боюся за тебе. Я буду старатися розпізнати, може по голосі, чоловіка, котрого розмову я чула. Він десь тут між нами.

Пізно вернувся сержант до своєї кімнати і насамперед докладно її оглянув. Він не знайшов підслухового апарату ані нічого підозрілого, заслонив щільно вікно, засунув під подушку револьвер і заснув глибоким сном.

На волі

На другий день після розмови з полковником Гончарем 3-х в'язнів: Ігора Довбуша, Володимира Іваненка й Тараса Микитина звільнили з тюрми і приділили негайно до першої сотні ударного куреня. Сотня вже вправляла, поділена на невеликі групи. Група, до котрої приділені були три хлопці, діставала якраз першу лекцію рукопашної боротьби джудо. Друга група вправляла боротьбу на багнети, третя біги з перешкодами — глибокі рови, мури, паркани з колючим дротом. Інші групи проходили вправи у стрілянні з крісів, пістолів, скорострілів, в киданні ручних гранат, в обслузі різних родів зброї. Інтенсивний вишкіл тривав від 7-ої рано до 1-ї

по полудні. Після 2-х годин перерви на обід відбувалися лекції, що мали на меті підготувати вояків до акцій, в яких їм доведеться брати участь, до засобів, яких уживає ворог, до способів протидії. Вишкіл проводили старшини і підстаршини, котрі брали участь, разом з полковником в акціях у Савді Арабії, а також спеціалісти різних ділянок, приділені з інших частин. Полковник стежив пильно за ходом вишколу, приглядався поодиноким воякам, відкинув зараз в перших днях кількох, добираючи на їх місце нових, що все ще зголошувалися. Він також розмовляв під час лекцій з вояками та оповідав їм про те, як виглядає життя в комуністичних країнах, як комуністичні агенти інфільтрують американську суспільність та яка з того загроза. Протягом кількох місяців полковник мав курінь з 4-х сотень по 200 добре вишколених вояків, з якими сподівався виконувати успішно завдання, для яких його покликали. А події наближалися скорим темпом. В Ньюйоркському університеті, в Колумбійському, в Бруклінському Каледжу та в усіх інших високих школах відбувалися бурхливі зібрання. Всюди вешталися вишколені агенти лівих організацій, що підбурювали, поширювали проклямації, летючки, брошури, збирали підписи на петиціях, взивали до бунту. Ця акція доходила до всіх студентів, навіть найбільш незацікавлених. А рівночасно професійні революціонери підготовляли боївки — як виробляти „коктейли Молотова”, і як поводитися в зударях з поліцією та як викликувати вуличні заворушення. На тайних стрільницях ішли вправи у стрілянні з револьверів. За усією акцією пильно стежив висланий з Москви полковник КГБ Селезньов. Йому підлягала ціла сітка агентів. Він мав до диспозиції поважні суми для фінансування цілої акції і не жалував грошей. Працював гарячково, бо йому потрібні були успіхи після невдачі в Савді Арабії. Він знав, що його противник, котрий головним чином спричинив цю невдачу, полковник Гончар і тут вже появився. Покищо він спокійно відпочивав на якійсь Союзівці „Та, може, краще буде знешкідливити його заздалегідь” — подумав Селезньов і передав наказ, кому треба: „Зліквідувати полковника Гончара, що перебуває в Кергонксоні, на українській оселі „Союзівка” під прізвиськом Семен Вовк”.

В той час полковник викликав до себе наших знайомих хлопців, вояків 1-ї сотні ударного куреня, Ігоря Довбуша, Володимира Іваненка й Тараса Микитина. Коли вони витягнулися перед ним на струнко, полковник посміхнувся і на велике їх здивовання промовив по-українськи:

— Сідайте, будь ласка, друзі! Хочу повідомити вас, що від завтра ви мусите вернутись до цивільного життя.

Хлопці сиділи мов приголомшені, врешті Іваненко не витерпів і промовив:

— Невже ми виявилися нездібні бути вояками ударного ку-реня, пане полковнику?

— Ні, не те, але від завтра ви мусите стати на якийсь час студентами ньюйоркського університету. Ось тут ваші виказки.

Потім полковник представнив їм ситуацію в ньюйоркських високих школах — большевицькі агенти підготовляють там великі заворушення, щоб не допустити до заведення обов'язкової військової служби.

— Знесення обов'язкової військової служби, — говорив полковник, — за президента Ніксона — завдало страшного удару американській армії. Добровільна армія, зложена у великій частині з найгіршого елемента. На оплату тих наємників іде понад 50% військового бюджету. Ця армія нездатна виконати завдання, які стоять перед Америкою в тих небезпечних часах. І тому Совети і їх прихильники стараються за всяку ціну не допустити до виконання закону про обов'язкову військову повинність, який недавно перевели проти страшенного опору лібералів, конгресмени й сенатори, члени ЛІГИ ОБОРОНИ АМЕРИКИ. Привернення обов'язкової військової служби означає відродження боєздатної американської армії й тому така лють ворогів. У змаганні не допустити до цього, вони хочуть в першу чергу використати студентську молодь, як це було в часі злопам'ятної війни у В'єтнамі. Нам треба знешкідливити ці ворожі затії. На щастя, Ліга Оборони Америки має своїх прихильників і серед студентської молоді. Їм треба допомогти, тому я висилаю вас до Ньюйоркського університету. Зголосіться у студента Майка Райнлендера. Він дасть вам інформації. Співпрацюйте з ним і щастя вам Боже.

Підозріла особа

Коли сержант Вовк зійшов о годині 8-й рано до їдальні на снідання, Арета вже там чкакала на нього з важним повідомленням: Вчора заїхав на Союзівку і замешкав у головнім будинку середнього віку чоловік, записаний як Джан Лютінг. Говорить

тільки по-англійськи, не розуміє ні слова по-українськи. Можливо, що це його розмову я підслухала вчора.

— Можливо так, а можливо й ні. Покиньмо ті всякі „страхи на ляжи” і збираймося на прогульку до Гантеру.

Коли о год. 9-й рано перед головний будинок заїхав замовлений автобус, вакаційні гості кинулись до нього і стали займати місця. Сержант сидів біля Арети, за ними сидів новий гість, котрий збудив був підозріння Арети. Гурток молодих дівчат обсів сидження біля магістра Левенського, що забавляв їх веселими жартами. Були ще тільки три молоді студенти, решта середнього віку жінки й чоловіки та одна молода пара, занята тільки собою, Тож не дивно, що молоді дівчата були розчаровані, бо надії зустрінути на Союзівці відповідного жениха були покищо безвиглядні. А цей молодий, пристійний бразилісець, чи справді, як усі шептали, славний полковник Гончар, вже від учерашніх вечериць знюхався, як видно, з тією Аретою про яку ніхто не знає хто вона і звідки? І що він у ній побачив? А ось сидять собі рядочком і здається . . . так, він стискає її руку. Замітила це також пані Іванівська, мати двох дочок на віддані і твердо вирішила поговорити з тим молодим чоловіком „на розум”. Така нагода трапилася, коли, оглянувши славну дерев'яну церковцю в туцільському стилі, побудовану без одного цвяха, і біля неї знану „гражду”, де якраз була виставка картин визначних українських мистців, зайшли на „Кобзарівку”, на перекуску. Пані Іванівська стрінулася в переході між столиками ніби випадково з сержантом і промовила до нього, укладаючи своє все ще гарне обличчя в солодку усмішку:

— Якже ви почувастесь, пане інженере, на тім нашім шматку України в Америці? Мабуть, не нудьгуєте? Як вам подобаються наші дівчата? Чи, може, маєте кращих у Бразилії? Сідаймо на хвилинку, бо вже доволі находилися, — і притягнула його біля себе. Поки сержант устиг відповісти на ті питання, пані Іванівська стала інформувати його про себе та свою родину:

— Я професорова, але мій чоловік змінив тут свій фах і став книговодом. І добре зробив. Має добру посаду у великій фабриці. Ми вже встигли трохи доробитися. Маємо гарний дім у Нью Йорку та ще один на Фльориді, над морем. Яка краса! виїздимо туди в зимовий сезон. А ось там мої донечки — Славка і Леся. Ви, мабуть, вже познайомились учора на вечерицях. Добрі дівчатка. А ця панна, що сиділа в автобусі біля вас, це може давна знайомість?

— Та ні, — відповів сержант трохи приголомшений тим потоком слів, — тільки вчора познайомились.

— Ага, так бачите її ніхто тут не знає — хто вона і звідки. Ви ще молодий чоловік, а я, старша жінка, можу вам дати деякі поради. Тут у нас в Америці треба бути дуже обережним. Я думаю, треба берегтися жінок, котрих не знаємо. Були різні випадки. На жаль, деякі українські дівчата дуже вже заамериканізовані. Наприклад, панна Міля, он там, покинула батьків, має своє окреме мешкання. Навіщо? Очевидно, щоб бути без контролю. А от, — показала пальцем . . .

— Вибачте пані — перервав сержант, але я аж так не зацікавлений. Вибачайте, — вклонився і відійшов, але в ту мить перехопила його і посадила побіч себе пані Гринькова.

— Пане полковнику, чи, вибачте, пане інженере” поправила з таємничою усмішкою. — Я хочу вам дещо сказати. Ви певно ще мало визнаєтеся в тому нашому товаристві. Ви не дуже слухайте, що вам говорить пані Іванівська. Вона вихваляє своїх дочок, але, мабуть, не сказала вам, що старша, Славка, жила з якимсь порторіканцем аж поки її не покинув. Тепер вернулася додому і страх яка порядна дівчина зробилася. А молодша — гай-гай — з різними чужинцями направо й наліво. Але перед своїми дуже примірна панна. Не так у нас вдома. У нас строга дисципліна. Мої доньки — ви напевно вчора познайомились на вечерницях — ось там вони — Оля, Іванка, Маруся. Оце дівчатка . . .

— Шановне товариство, нам пора до дому, — перервав її мову директор „Союзівки”, і всі рушили до автобуса. По вечері гості проходилися доріжками „Союзівки”, щоб подихати свіжим леготом, що нісся з гірських верхів. Іванівська і Гринькова проходилися разом. Обі були сердиті, бо їх розмови з інженером Вовком не мали, як видно, бажаних наслідків: він проходжувався з Аретою і то під руки.

— Той інженер Вовк, чи, як кажуть насправді, полковник Гончар, хай він буде і великий герой, але дуже погано вихований. Уявіть собі, він не вислухав мене до кінця і відійшов.

— І зв'язався з тією якоюсь Аретою, — підхопила пані Гринькова.

— Хай собі, полковник — велика ранга, але пенсія не така вже велика, не вистане на добре вдержання родини. То не те, що лікар або адвокат, або хоч би добрий купець, — зітхнула пані Іванівська.

— То правда, — зітхнула й собі пані Гринькова. — Кажуть, що Союзівка женихівка, але як важко тепер за доброго жениха, ой як важко!

В той час у телефонній будці хтось говорив притишеним голосом: „Моє число 52, получите, будь ласка. Так, дякую, тут дуже гарна погода"... „Так, він є. Важко зустрінути самого. Все та дівчина крутиться... Розумію. ...Треба поспішати... Буду старатися.

Идучи пізно увечорі до своєї кімнати, сержант помітив, що за ним, наче тінь, іде той американський гість Люртінг. В тій хвилині напроти вибіг усміхнений, як завжди, магістер Левенський.

— Як то добре, що я вас зустрінув, пане інженере. Чи граєте в теніс? Так? То добре. Чи не хотіли б ви заграти зі мною завтра рано?

— Дуже радо, — відповів сержант. — Треба конечно мати трохи руху на союзівських харчах, інакше чоловік зачне обростати салом.

— Правда, пане інженере. То, будь ласка. завтра о 9-й рано. А тепер добраніч.

Нарада в головному штабі

Полковник КГБ Селєзньов був того вечера в лихому настрою. З Кемпу Бронкс доносили, що вишкіл ударного „контрреволюційного” куреня посувається швидко вперед під керівництвом полковника Гончара. Як це можливе, коли Гончар тепер перебуває на тій якійсь Союзівці та ще й дівчину знайшов, яка від нього не відступає. Так рапортував той нездара-число 52, мовляв, важко його побачити самого. А позбутися його конечно і то якнайскоріше. Ці думки перервав вартовий.

— Товариш полковник, гості прийшли, як було заповіджено.

— Гарзд, хай увійдуть.

Президент товариства С.Д.А. — Студенти за демократичну Америку, тов. Сол Елстін виглядав трохи застарим як на студента. І не диво. Він ще організував студентські заворушення проти війни у В'єтнамі, з паленням американського прапору й іншими такими діями — професійний революціонер на совєтськiм утриманні. Небагато молодший був представник „Нової лівиці” тов. Віллі Гвайт, також професіонал. Наймолодший з них, чорний,

товариш Майкел Кар, голова „Товариства за людські свободи”, недавно вернувся з Москви, де відбував курс революційного лідера і терориста.

Селезньов привітав їх і запросив сісти у вигідні шкіряні фотелі довкола свого великого й дорогого бюрка. Це просторе приміщення, цілий поверх у своєму великому домі дав йому до розпорядимости знаний ньюйорський мільйонер, давній знайомий з різних приятних місій до Москви. В тім приміщенні почувався, як у себе вдома, Йоган Ентенман, представник великої німецької фірми „Омега” чи пак полковник КГБ Селезньов. Він знав, що тут ніхто не відважиться контролювати його чи його персоналу чи його багатьох відвідувачів, або заложити підслухові апарати. Тож то був би негайно крик у часописах за порушення „прайвесі”, „сівіль райтс” і т.п. Навпаки, він сам доручив своїм спецам підслухувати цікаві для нього розмови.

— Так розкажіть, товариші, як наші справи.

Перший звітував тов. Епстин.

— На загал все заповідається добре, згідно з пляном. По високих школах вже кипить, наші люди доливають ще оливи до вогню. Бойвки зорганізовані у всіх школах. Правда, є одна нова річ, чого не було за вьетнамських заворушень. Є групи студентів — прихильників „Ліги Оборони Америки”. Вони за обов’язкову військову повинність, за озброєння і проти Советського Союзу. Це так звана патріотична молодь, контрреволюційна сволоч.

— А ви їх по вухах, товаришу Епстин. Давайте летючки, давайте пресу, шукайте провідників, осьмішуйте їх, облийте їх всякою грязюкою, а як треба, то бийте! Ви маєте до диспозиції поважні фонди, не жалуйте їх на ту ціль.

Чорний товариш Кар вискочив з фотелю.

— Це нечуване, товаришу полковник. Цього досі не бувало їм обтяжили всі допомоги, вельфер, харчові картки, а вони сидять тихо. Нема заворушень, не горять будинки. Де наша молодь? Їх запрягли до роботи або забрали до війська. Нема безробітних. Зникли гіпні. Нема наркоманів. Їх усіх забрали й лікують. Але як? Деж наші „сівіль райтс”?

— А ти, товаришу Кар, вибирай тих, що їм уже надокучило працювати для буржуїв. Ти їх підбурюй — хай страйкують, хай виходять на вулицю, хай палять, грабують. Посилай всіх людей, яких маєш, хай ширять заколот. Не жалуй грошей. А ти, Віллі, чого сидиш так тихо? Де ті всі ваші ліберали? Де ті професори,

учені, що стільки літ виховували американську молодь в комуністичнім дусі? Де ті адвокати, судді, конгресмени, що створили такі корисні для нашої справи закони? Що з вами тут діється? Невже ви допустите до того, щоб та буржуазна банда, оті „Ліги оборони Америки” задусили всі ті цивільні права, які ми тут допомогли вам вибороти? Щоб вони змінили по своїй вподобі конституцію? Щоб озброїли Америку проти нас, Советського Союзу? Проти остой демократії? Проти держави робочих і селян? Пробудіться, беріться до роботи, валіть, руйнуйте все, щоб не допустити до того.

Селезньов аж пінився, але скоро успокоївся.

— Я бачу, що не все ще пропало, всюди є ще чимало наших людей — комуністів, скритих комуністів, поплентачів і навіть мільйонерів, корисних ідіотів, як казав Ленін. Тож давайте поговоримо тепер спокійно про наші справи.

Довго радили, розважали різні справи основно і врешті, пізно в ночі, розійшлися з плянами дальшої акції.

Незакінчена гра

Арета мусіла виїхати рано до Нью Йорку, мала назначене інтерв'ю у бюрі великої торговельної фірми, куди внесла заяву на працю секретарки. Вона працювала вже декілька літ секретаркою в далекій місцевості, де дуже відчувала потребу українського товариства. Крім того, вона, правду сказати, хотіла вже вийти заміж, але не хотіла привести до своєї чисто української родини чужинця. А тим більше тепер, коли покохала того професійного вояка, хай він тільки сержант, їй конечно треба було б перенестися до Нью Йорку.

— Я вернуся увечері, Семене. Але ти за той час дуже уважай! Будь все між людьми, не ходи сам. Зокрема бережися того містера Люртінга. Він виглядає мені дуже підозріло. Бо решта гостей, свої, знайомі люди. А от вже автобус надходить. До побачення, коханий, — і наставила йому свої повні уста.

Сержант махав рукою на прощання, аж поки автобус не зник з очей, а тоді сів на позичене авто і пігнав на Союзівку. Магістер Левенський вже чекав на нього на тенісовім корті.

— Вибачте за спізнення, пане магістре.

— Нічого, нічого. Цим разом мушу вибачити, пане інженере,

бож ви мусіли підвезти панну Арету до автобуса. Обов'язок передусім, особливо коли це такий солодкий обов'язок, — посміхнувся Левенський.

Зараз таки з перших ударів ракети сержант побачив, що має перед собою досвідченого грача. Але він також не раз мав нагоду забавлятися в цей спорт, ще в школі, а потім під час своєї військової служби. Він і привіз з собою цілий виряд, знаючи що на Союзівці буде нагода заграти. Він зручно відбивав м'яч, а навіть став притискати противника. Нагло Левенський відкинув на бік ракету: — От і втомили ви мене, пане інженере. Давайте відпочинемо й закуримо.

Він оглянувся довкола. Було ще рано, на доріжках не видно було людей. Тільки якийсь ранній гість сидів недалеко, заглиблений в читання часопису. Левенський підходив до сержанта й витягав з задної кишені довгу, вузьку папіросницю. Нагло читач часопису схопився, одним скоком опинився біля Левенського і скрутив йому взад руку, з котрої випала на землю папіросниця. Здивований сержант побачив, як Люртінг, бо то був він, спритно заложив Левенському на руки кайданки й одним ударом повалив його на землю. Тоді підняв папіросницю й довго уважно до неї придивлявся.

— От чудо кагебівської техніки. Подібний інструментик до того, яким агент Сталинський убив Бандеру й Ребета, тільки вже уліпшений. Ось дивіться сюди, пане інженере, чи там пане сержанте Вовк. Він підходив до вас, щоб угостити вас цигаркою. І в одній хвилині він підніс би папіросницю вам під ніс, одне потиснення язичка і ви вдихали б достатню кількість смертельного газу, щоб відразу впасти трупом. Він тоді підняв би алярм, люди збіглися б на рятунок, надійшов би і лікар, але він хіба ствердив би тільки смерть. І жодних слідів нема, жодних ушкоджень. То був би удар серця внаслідок перевтоми грою. А „магістер Левенський” — советський агент, котрий вже від якогось часу вкрутився був в українське товариство, одержить нагороду за добру роботу і зникне. А тепер ви вважайте на нього, він зараз очунає від удару, а я побіжу до телефону. Треба повідомити полковника, він мене сюди вислав, щоб вас охороняти. І треба повідомити поліцію.

Левенський — агент ч. 52, правдиве прізвище невідоме бо ще перед переслуханням, у слідчому арешті він помер тасмничою смертю. Довга рука Селезньова досягнула його і там, бо судова розправа могла виявити справи, для нього дуже небажані.

Нове завдання для сержанта Вовка

— З вашого бюро продістаються до ворожих рук різні таємні справи, пане генерале. Починаючи з того, що Совети були докладно поінформовані про мій приїзд та доручені мені завдання. Треба конечно виявити і закрити цей канал.

— Це нечуване, — відповів генерал Бравн, — увесь персонал мого штабового бюро, це докладно перевірені чоловіки й жінки.

— А все таки треба пам'ятати, пане генерале, що організаціям „Нової лівизи” вдалося примістити своїх довірених людей на різних посадах. Ось які доручення видав тим людям президент СДС Аль Габер в окремій таємній брошурі”, — полковник Гончар добув свої записки й читав: „радикал не має бути лояльний до своєї професії чи до інституції, в котрій працює. Наша лояльність має бути тільки для наших політичних товаришів і для політичних цілей, для яких ми організуємось. Ми повинні грати дволичну гру. Радикали не можуть приймати без застережень кодексу етики і відповідальності своєї професії. То означає, що ми не повинні мати етичних вагань, даючи пристановище своїм людям; що ми, даючи рекомендації, довідки, місця праці, будемо керуватися політичними критеріями, будемо давати своїм людям виряд, знаряддя, подорожні фонди, гроші під маскою професійних витрат, що не будемо зважати на довірочність документів, засідань, спеціальних інформацій, якщо вони мають вартість для нашого руху, і так дальше”. Хіба досить ясно сказано.

— Що можна зробити в тій справі, пане полковнику?

— Маю одну пропозицію, пане генерале — примістити у вашому штабовому бюро на якійнебудь праці мою довірену людину. Це сержант Семен Вовк. Ви не будете проти того, як він там розмістить непомітно деякі підслухові апарати? Він спеціаліст у цих справах.

— Згода, полковнику.

Таким чином зараз на другий день сержант Вовк сидів за бюроком у штабовій канцелярії як зв'язковий спеціального куреня полковника Гончара. Він швидко познайомився з працівниками канцелярії, тим більше, що за полуденком в ідальні він розказував історії з Савді Арабії. А вже увечері канцелярія, а зокрема телефони були омотані сіткою підслухових апаратів, що записували всі розмови. Коли на другий вечір сержант разом з полковником

вислужували ті ленти, не знаходили нічого гідного уваги. Аж один жіночий голос.

— Повтори ще раз ту стрічку, Семене, хто це говорить?

— Це головна секретарка Елізабет. Старша панна і, правду сказати, не належить до красунь.

Але голос звучав немов закохано:

— Нічого нового. Ах як мені вже знудилося без тебе, мій дорогий... Так, буду завтра, як звичайно, після праці.

Агент військової розвідки, знаний нам уже з Союзівки Джан Люртінг, докладно оглянув світлину секретарки Елізабет, доставлену сержантом. Він легко пізнав її між виходячими з праці службовцями і почав слідкувати за нею. Коли вона вийшла з підземки, він вийшов разом з нею та йшов у слід аж до ресторану, куди вона зайшла. За кілька хвилин він увійшов також і відразу побачив її при столику в товаристві молодого, пристійного чоловіка. Він сів недалеко, замовив вечерю і заглибився в Нью Йорк Таймс. Його мініатюрний підслуховий апарат записував розмову тієї досить недібраної пари, а також він встиг зробити світлину. Обсервуючи їх пильно крізь дірку в часописі, він помітив її залюблені погляди на молодого чоловіка, котрий радше грав роллю аманта. Коли закохана пара вийшла, Люртінг, не поспішаючи докінчив своє пиво, заплатив і повернув на Кемп Бронкс, на квартиру полковника Гончара, де застав також сержанта Вовка. Записана розмова виявила, що головна секретарка Елізабет дуже хотіла б приспішити реченець їх вінчання, а молодий чоловік висував деякі перешкоди.

— Якби я міг дати своїм босам щось більше, щось вартісніше як дотепер, то я мав би вільну руку, і не відкладав би нашого вінчання ні на хвилину. Ти знаєш як я чекаю на цю хвилину, — говорив він.

— Треба їй дати в руки якийсь дійсно важливий документ, — промовив полковник, — а тоді побачимо.

Генерал Бравн вислухав звіт про полковника, подумав хвилину і витягнув із сейфу великий звиток паперів.

— Це пляни підземних казематів Кемпу Бронкс. Вони пізніше були зовсім змінені. Думаю, що на цю принаду рибка може зловитися, — з тими словами покликав телефоном головну секретарку. Коли вона з'явилася, полковник вийшов до бічної кімнати, з котрої міг чути всю розмову.

— Тут масте тайні пляни до переслання команді армії, Елі-

забет. Це дуже секретні речі. Зробіть список поодиноких аркушів. Виготуйте супровідне письмо. Ще раз звертаю увагу, Елізабет, це дуже важні й секретні документи. Ніхто, крім вас, не сміє їх бачити, ані знати про них. Як будете готові, передайте все те мені особисто.

— Наказ, пане генерале, — відповіла Елізабет і перебрала документи.

За яких 3 години вона передала генералові зложені в порядку документи разом із супровідним письмом. Як вона вийшла він кинув все те до сейфу і повідомив полковника. А рівночасно підслуховий апарат записав таку розмову головної секретарки:

„Тедді, коханий, мушу тебе ще нині увечорі побачити, дуже важна справа. Чекай на мене о 6-й вечором, як звичайно. До побачення, коханий.”

Коли вона увійшла до ресторану Тедді вже чекав на неї. А в другому куті сиділи за столом незвичайні тут гості: полковник Гончар і старшина поліції, очевидно, в цивільних одягах. За декілька хвилин до них присівся Люртінг, котрий ішов слідом за Елізабет на всякий випадок. Після любовного привітання Елізабет щось швидко розказувала притишеним голосом і тоді вийняла з великої торбини якісь папери, а Тедді швидко їх сховав. В тій хвилині біля них стояли вже три чоловіки. Поліційний старшина показав свою виказку. Тедді пробував висмикнутися але Люртінг поклав йому на рам'я свою важку руку. Поліційний старшина відібрав папери. Як можна було сподіватися, то були копії документів, котрі їй доручив був генерал. Як виявилось в судовому слідстві, Тедді Новак використовував свій вплив на залюблену в нім секретарку для витягання від неї тайних документів, які він передавав чехословацькій амбасаді, для якої працював.

Перші сутички

Простора зала Ньюйорського університету була повна студентської молоді. Відбувалося протестаційне віче проти обов'язкової військової служби, скликане „Лігою студентів за мир і розбросня”. З естради лунали палкі промови, закликаючи присутніх до участі в заповіджених масових демонстраціях. До слова зголосився студент Іваненко. Предсідник глянув на товариша Сол Епстіна, котрий секретарював.

— Не давай йому говорити, це певно один з українських націоналістів. Він може зіпсувати всю справу, — прошепотав Епстин.

Предсідник піднявся за столом:

— Мені дуже прикро, але не можу дати вам слова. Ви не були раніше зголошені.

— Хай говорить Іваненко, — гукнув на весь голос Майк Райнлендер із задних рядів. — У нас свобода слова.

— Дайте Іваненкові говорити, — почав скандувати Тарас Микитин, а до нього долучилися інші голоси.

— Дайте говорити Іваненкові! Хай говорить Іваненко, — на залі знявся шум, а тоді предсідник ударом молотка успокоїв громаду і проголосив: — Слово має колега Іваненко. Тільки скорочуйтеся, у нас мало часу.

Іваненко виступив на естраду, кинув оком по залі та підійшов до голосника:

— Пане предсіднику, дорогі колеги і колежанки. Військова служба, це безумовно неприємна річ. Це не забава, це не пікнік. Це велике обмеження особистої свободи. Вам наказують, і ви мусяте слухати й виконувати.

Предсідник вдоволено потакував головою, із залі почувлись оклики: „Правильно, правильно!”.

— Я це найкраще знаю, — продовжував Іваненко, — бо сам я бувший солдат советської армії. Я втік з тієї армії, бо то армія рабів, котрих муштрують советські тираны, щоб поневолити весь світ. Вже наближається час, коли та армія вирушить, щоби підкорити советським тиранам решту вільного світу. Ми не сміємо чекати бездільно цієї хвилины. Ми мусимо відбудувати сильну американську армію. Армію свідомих патріотів, а не наємників.

Предсідник зірвався з місця.

— Товаришу, ви говорите не до речі. Я відбираю вам голос.

— Хай говорить Іваненко, — загуло з різних сторін залі. Інші ревіли, щоби їх заглушити. Іваненко схопив слухавку в обі руки й гукав, щоби усіх перекричати:

— Колеги, не слухайте советських агентів.

В тій хвилині Соль Епстин підбіг до нього.

— Оцей, — гукав далі Іваненко, — вказуючи на Епстину — хіба він студент? Це старий советський агент.

Епстин захопив за слухавку, щоби вирвати її з рук Іваненка, але Іваненко вдарив його в рамя кантом долоні, як його учили у

вишколі. Епстин заскиглив з болю а вдарене рамя повисло безвладно. І тоді боївка СДА вискочила на естраду, але рівночасно скочив туди й Довбуш, повалив на землю двох і станув біля Іваненка. На естраду вибігли інші прихильники обох сторін. Розгорілася люта бійка, аж поки заалармована поліція не успокоїла розбурхану юрбу.

Епстин з лічниці переповів Селезньову телефоном все докладно, підкреслюючи свою геройську поставу, за яку потерпів. Селезньов кляв всіми матюками, на які така багата російська мова. Врешті покликав агента Мілюкова із своєї охорони.

— Дивись на цю світлину, Ванька, це знімка того сукин сина полковника Гончара, котру передав той нещасний агент ч. 52 із Союзівки. Ти прослідкуй коли він виходить з табору і куди. У нього є дівчина, на ім'я Арета. Ось її знімка. Він напевно колинебудь з нею зустрічається. Як вислідиш все докладно, зголоси мені негайно, а тоді побачимо.

— Наказ, товариш полковник, — сказав Мілюков, ховаючи світлини.

Схоплення

Сержант Вовк виходив з табору майже кожного пополудня. Він пильно студював на політехніці. Практичне знання електроніки, набуте при війську дуже помагало йому у студіях, так що він мав надію здобути незабаром диплом інженера. А тоді він, мабуть, покине військову службу, так бодай радила Арета, а він вагався. Йому важко було й подумати, що він міг би покинути полковника Гончара, котрий зробив з нього, колишнього гіпсі, людину. Арета працювала в Нью Йорку секретаркою у великій фірмі на Волстріт. Вона щиро покохала свого сержанта, а в її практичній голові вже був готовий плян — він закінчить студії, покине військо, і, вони звінчаються, куплять хату в гарній підміській околиці, в них будуть діти. Аж тоді вона покине працю, бо нізащо не схоче залишати маленьких дітей на чужу опіку. Ті пляни вона розгортала перед ним у перервах між поцілунками, під час їх зустрічей в якимсь затишнім ресторані або в парку. Вона не дозволяла йому зайти на свою дівочу квартиру. Агентові Мілюкову не важко було вислідити всі ходи сержанта, котрого він уважав, як і Селезньов, за полковника Гончара. Сержант Вовк, як і

Арета, думали, що після пригоди на Союзівці, він уже не грає ролі полковника Гончара, тому йому не грозить ніяка небезпека. Бо хто був би зацікавлений у звичайному сержанті, яких є тисячі? Тому він не помітив того вечера, коли йшов на зустріч з Аретою, що хтось за ним слідкує. Падав дощ, тому вони мали стрінутися в ресторані. Але даремно Арета ждала вже дві години, він не приходив. Тоді вона рішилася на відважний крок — задзвонила на знане їй число телефонної централі „Кемпу Бронкс” і просила получити її з полковником Гончарем в дуже важній і наглій справі. За кілька хвилин у слухавці звучав знаний їй голос:

— Гало, тут полковник Гончар.

— Говорить Арета Машкевич, прошу вибачити, що вас турбую, пане полковнику, Ви знаєте — сержант Вовк мій наречений.

— Знаю, знаю, Аретко, що трапилось?

— Ми мали зустрінутись в ресторані „Оаза”, о годині 5-й, а оце вже 7-ма, а його нема, хоч він дуже точний буває. Якби була якась перешкода, він задзвонив би. Я боюся, що його могли схопити.

— Хто, Арето, і чому?

— Полковник Селезньов. Він міг думати, що це ви були на Союзівці. Той агент Левенський міг передати йому знімку сержанта. Вони могли схопити його, думаючи, що він полковник Гончар.

— Добре, Арето, я цією справою негайно займуся. Ідіть до дому. Я вас повідомлю. Дайте число вашого телефону.

Полковник швидко збирав інформації. Сержант Вовк вийшов з табору о годині 4-й. У поліційній станиці в районі ресторану „Оаза”, поліцист, що був у службі недалеко, зголосив, що була якась бійка на бічній вулиці, але поки він добіг, троє людей втягнули четвертого до авта і скоро відїхали. Число веза, котре він устиг записати, виявилось фальшиве. Агент військової розвідки, Лайдїг, котрий мав на оці дім, де жив Йоган Бентенман чи то полковник КГБ Селезньов із своїм штабом, повідомив, що не завважив нічого незвичайного. Селезньов перебуває тепер на своїй квартирі. Полковник просив, щоб Лайдїг чекав на нього в поблизькім до тієї квартири ресторані. Тоді полковник покликав п'ятох своїх довірених старшин.

— Панове старшини, дорогі друзі! За пів години вирушимо з табору на дуже небезпечний рейд. Хто з вас бажає взяти участь?

Зголосилися всі, як він і передбачав. Він вияснив їм в чому справа і просив з'явитися за пів години в цивільному одягу з піс-

толями і з ручною гранатою за поясом. Після того він зголосився у генерала Бравна, з'ясував йому всю справу та свій плян вчинити наїзд на дім, де жив Селезньов.

— Добре, полковнику, але дістаньте судовий дозвіл.

— Пане генерале, поки прийде судовий дозвіл, то застанемо порожнє гніздо, бо майже неможливо, щоб хтось із советських агентів, котрі є всюди, не остеріг своєчасно Селезньова. Я хочу провести наїзд несподівано й негайно.

— Чи ти часом не з'їхав з глузду, полковнику. Чи ти уявляєш, який то буде крик і галас у всіх часописах в Америці і на весь світ широкий? Нас будуть негайно судити як найбільших злочинців. В додатку, це дім мультімільонера, знаного з різних дипломатичних місій.

— Забудьте про все, що я вам тут сказав, пане генерале. Ви нічого про цю справу не знаєте. Я беру всю відповідальність на себе, бо не можу залишити на загибель бойового товариша. А крім того, він впав їм в руки з моєї вини.

— Щастя тобі Боже, полковнику, — генерал стиснув його руку.

Наїзд

Коли велике військове авто заїхало перед наріжну бару, агент Лайдіг вже чекав на них. Він завів їх до гаражу, де вони запаркували авто й відбули коротку нараду.

— Ми не маємо в тім будинку підслухових апаратів, закон не дозволяє. А втім, вони б їх негайно викрили. Селезньов має добрих спеців в тому ділі. Вони самі успішно підслухують, кого їм треба. Але ми маємо там дверника, добрий і певний чоловік. Я піду з вами і він вам відчинить двері. Ви його зв'яжіть, щоб він мав потім якесь оправдання. А оце плян дому. Тепер Селезньов там сам із своїми людьми, бо власники кудись виїхали.

Вони поділилися на дві частини, полковник з Лайдігом та з одним старшиною підійшли під дім. Була вже пізна година і в будинку не було видно світла. Сторож на умовлену кличку відчинив двері і дав себе спокійно зв'язати.

— Дальша дія за вами. Я про це нічого не знаю, — сказав Лайдіг і попрощався. Надійшла репшта товариства. Полковник велів всім чекати на його знак, а сам почав обережно підходити

освітленими сходами і зразу завважив на горі вартового, котрий сидів на кріслі і, видно, дрімав.

— Гу'с тіс? — крикнув він, та полковник вже держав його за горло.

На його знак надбігли товариші й помогли зв'язати і заткати рота вартовому. Заскочені несподівано у сні в сусідній кімнаті три інші кагебісти не могли довго опиратися шістьом сильним напасникам. Їх зараз же зв'язали й заткали рота. Це не відбулося без деякого гамору, що розбудив Селезньова. Він скочив з ліжка, вхопив револьвер і відчинив двері до кімнати своїх приборників, але полковник вже стояв біля дверей, бо сподівався, що Селезньов може надбігти, і схопив та скрутив йому руку, що держала револьвер; револьвер упав на землю, а задеревілий Селезньов у піжамах стояв безборонний перед шістьома незнайомими напасниками.

— Здравствуйте, товариш Селезньов, — привітав його полковник.

— Ай донт андерстенд, — пролепетав Селезньов.

— Ох, та невже ви, товаришу Селезньов, так швидко забули в Америці вашу прекрасну російську мову, — говорив полковник поправно по-російськи, хоч з галицькою вимовою.

— Я Йоган Бьютенман, представник німецької фірми „Омега” і приятель власника цього дому. Ви гірко відпокутуєте за цей напад, — кричав Селезньов англійською мовою, хоч з російською вимовою. — А я полковник Гончар. Ми знайомі ще з Савді Арабії, товаришу Селезньов, тож не граймо комедії.

Селезньов кинувся до дверей, але його схопили й посадили на крісло, зв'язавши руки й ноги.

— От так, товаришу Селезньов, тепер можемо спокійно побалакати. Зайшла помилка. Ви хотіли схопити мене, полковника Гончара, а схопили сержанта Вовка. Ось вам світлини — це сержант Семен Вовк. Він був на Союзівці, зголошений як Семен Вовк, що правда, не як сержант, а як інженер. Ви чомусь думали, що це полковник Гончар і старалися його вбити. Ви, певно, пам'ятаєте ту невдачу вашого агента, покійного, певно за вашим старанням, Левенського. А тепер подивіться на мою особисту виказку із світлиною. Бачите, ви схопили не того, кого хотіли. Я вимагаю, щоб ви наказали вашим людям негайно доставити сюди сержанта Вовка. Тоді ми відійдемо й залишимо вас у спокою. Інакше будемо примушені взяти вас як закладника. Даю вам 15 хвилин до надуми.

Після того полковник з двома старшинами пішли переглядати бюро Ентенмана-Селезньова, залишаючи трьох для нагляду над пов'язаними кагебістами. Селезньов не чекав цілих 15 хвилин. Він швидко рішився й просив дати йому телефон. Полковник слухав цю розмову, але не міг нічого зрозуміти, бо Селезньов говорив шифрами.

— Найдалі до двох годин сержант Вовк буде тут, — процідив крізь зуби Селезньов уже по-російськи.

— То добре, і це найліпший вихід для вас у тій ситуації. Але я остерігаю вас, що всяка спроба обманути нас закінчиться для вас фатально. Я знайшов між вашими актами документи, які вас сильно компромітують. І я заберу їх на всякий випадок. І ще одне — можливо, що агенти, котрі привезуть сержанта Вовка, не знають, в яким ви положені. Тому ви переберете в'язня особисто, в передсінку на долині, та відправите їх наче б нічого не трапилось. Мої товариші допоможуть вам тепер одягнутися, бо ж не пасує, щоб полковник Селезньов виступав у піжамах.

По тих словах полковник став далі переглядати папери в бюрку Селезньова та в шафах, забираючи деякі з них і занотовуючи прізвища, адреси, числа телефонів. Його товариші за той час скинули в мішок знайдену зброю, якої було досить багато. Не минуло й дві години, як перед браму заїхало авто. Заховані в куцях два старшини побачили, що з авто висіли два чоловіки, а між ними сержант Вовк. Один із старшин відчинив входові двері, а Селезньов стояв у передсінку, вільний, але свідомий, що два заховані напасники слідкують за кожним його рухом. Агенти в цивільних одягах поздоровили його по-військовому. Серед них стояв сержант Вовк із зв'язаними руками.

— Харашо, — сказав Селезньов, — залишіть його та їдьте додому.

Як тільки зачинилися за ними двері перед здивованим сержантом стояв полковник Гончар.

— Здоров, Семене, вибач за ті прикrostі, що трапились тобі частинно з моєї вини. Зараз тобі розв'яжу руки і поїдемо додому.

Він доручив двом старшинам залишитися, аж поки не під'їде авто. Селезньова знов прив'язали до крісла.

— Так до свіданія, товариш Селезньов. Як тільки над'їде наше авто, ці два товариші розв'яжуть вас, а ви тоді розв'яжіть того нещасного дверника, що лежить там за ширмою і ваших ребят. Думаю, що не гніваєтесь на мене, а найкраще буде для вас, коли

ця справа залишиться між нами, коли про неї не буде трубити преса.

В гаражі полковник підняв телефонну слухавку:

— Добрий вечір, Арето, тут Гончар. Можеш спокійно лягати спати, твій Семен вільний. Як не віриш, то він тобі зараз сам скаже. Тільки не довго, бо пізна пора, і ми поспішасмося додому.

Перед вибухом

Полковник Гончар переглядав ранішні часописи, але не знаходив ніякої згадки про свій нічний рейд. По полудні агент Лайдіг повідомив, що Селезньов із своїм штабом покидає квартиру. Обіцяв слідкувати за його дальшими рухами. Опівночі полковник несподівано наказав тривогу в бараках свого куреня. Тривало 17 хвилин, поки 4 сотні в шоломах і в повному бойовому виряді уставилися у дві лави, одна за другою. Полковник пильно переглядав сотню за сотнею. Його гострий зір помічав відразу всякі недоліки в однострою чи у виряді поодиноких стрільців. Після перегляду він звільнив курінь, а зі старшинами відбув ще коротку відправу в залі старшинського касина.

— Панове старшини, це перша нічна тривога й тому мушу вибачити всякі недоліки, а їх було чимало. Головне — час Ми мусимо довести до того, щоб збірка куреня у випадку несподіваної тривоги не тривала довше, як 5-6 хвилин. Ми кожного дня чи ночі можемо сподіватися, що треба буде негайно з'явитися на місці розрухів. А тоді хвилини можуть рішати про успіх чи невдачу. Тож прошу вправляйте з хлопцями аж усе буде йти, як у годиннику. А тепер дякую вам і доброї ночі.

Старшини куреня, самітні чи жонаті, жили у квартирах у відновлених будинках недалеко від курінних бараків. Кожна квартира мала безпосереднє połącення з командою куреня, так що на випадок тривоги всі телефони нараз подавали умовлений знак. Всі старшини мусіли їсти обід після вправ у своїх сотенних харчівнях, разом з підстаршинами та стрільцями. Полковник обідав кожного дня з іншою сотнею, за чергою. То мало певний виховний вплив на вояцтво, а крім того, то була також контроля якості харчів. На вечерю старшини сходилися у своєму касині. В останніх днях було наказане гостре поготівля і вийти з табору

можна було тільки за окремим дозволом команди куреня. Відчував це сержант Вовк, а ще більше Арета. В довгих телефонних розмовах вона розробляла нову тему: військо, це неволя, тому Семен повинен покинути військову службу якнайскоріше. Семенові було важко знаходити протидокази. Він сам вагався. В ньому змагалися дві душі — душа вояка з душею цивільної людини. А рішати треба було швидко. Реченець його військової служби кінчався вже за кілька тижнів. Він міг продовжити цей реченець або відійти. Серед тих роздумувань покликав його полковник.

— Семене, ти мусиш на якийсь час стати цивільною людиною. Я знаю, що ти цього не любиш, але того вимагає справа. Ти прийнятий на працю в Колумбійському університеті на посаду електромонтера. Зголосися завтра рано у начальника технічного відділу містера Восліна. Це наш чоловік, член „Ліги Оборони Америки”, хоч він з тим криється в тім середовищі. Можеш йому довіряти. Там кипить, заноситься на розрухи, і ми мусимо мати інформації, щоб події нас не заскочили. Ти заложиш там підслухові апарати, містер Вослін скаже тобі де це потрібне. Отже забери з собою всі причандали і з Богом. Поздоровляй від мене Арету.

Семен попрощався й негайно став пакувати свої речі. На другий день вночі ціла сітка підслухових апаратів була розміщена в деяких викладових залах та у вибраних мешкальних кімнатах студентів. Вислухування записаних лент забирало чимало часу. Виявилось, що деякі професори прямо зивали студентів до бунту проти обов'язкової військової служби. Потішальне явище — деякі студенти ставили питання, на які тим професорам важко було відповідати. Наприклад, чи Америка не потребує сильної армії? Але найцінніші були записи з довірочної наради, на котру були прошені тільки вибрані члени Організації за Демократичну Америку”. Проводив Сол Епстін, котрий все ще носив праву руку на перев'язці. Там визначений був реченець масової демонстрації на 5-го жовтня і розподілені докладно функції між прихвильними активістами. Полковник негайно повідомив провідника студентської секції „Ліги Оборони Америки” при Колумбії. Секція негайно стала приготуватися до протидії та посилити освідомну акцію серед незорганізованих студентів, а вони становили велику більшість. Між активістами з одної і другої сторони часто доходило до сутичок, а деколи навіть до бійки. Чим більше зближався день 5-го жовтня, то більше зростала пропаганда з обох сторін.

День 5-го жовтня

Раннім ранком 5-го жовтня дві сотні ударного куреня були розміщені частинами біля всіх високих шкіл Нью Йорку. Перед полуднем почалися заворушення, але студенти, члени „Ліги Оборони Америки” при видатній допомозі незорганізованих студентів самі їх ліквідували. Тільки в Колумбійському університеті „Студенти за демократичну Америку” перемагали і кинулися захоплювати будинки. В тій хвилині заїхало на площу панцирне авто ударного куреня. Коли заклик з його потужних голосників припинити заворушення не мав успіху, з авто вискочила чота вояків ударного куреня і врзалася в натовп, пробиваючи собі дорогу прикладами. В тій хвилині на площу в’їхало інше панцерне авто і з нього вояки прискочили на допомогу. Натовп почав розбігатися, провідників боївок вихоплювали і саджали зв’язаних у панцерне авто. Соль Елстин із своїм штабом, захований на обсерваційному пункті високо на даху будинку в безсильній люті приглядався як його армія розбігається на всі сторони. Врешті відійшов у безпечне місце і зголосив Селезньову про програній бій. Селезньов висипав на його голову цілу повіль матюків та наказав негайно податися із своїми людьми до головної квартири на Гарлемі. Те саме він доручив іншим агентам, коли побачив, що революційна акція у високих школах скінчилася невдачею. А на Гарлемі командував Майк Кар і старався використати знання, набуте на курсах у Москві. Треба було викресати іскру, котра спричинила б вибух. Для того він вислав свою боївку з дорученням спровокувати бійку з поліцією. В той час на Гарлемі були доволі численні відділи поліції з уваги на передбачені заворушення. Поліцисти мали наказ заховуватися якнайбільш стримано й уникати зударів з населенням дільниці. Поліцист на котрого першого наскочила боївка не реагував на устні образи як „піг” і т.п. Але коли на нього почали кидати каміння, він закликав через „вокі токі” на поміч. Незабаром почали приїздити поліційні авта, поліцисти закликали юрбу розійтися. Не зважаючи на це, товпа, яку попихали боївки почала наступати на поліцистів, вони оборонялися поліційними палками. Серед суматохи впав постріл і один з боївкарів повалився на землю. Це стрілив з натовпу сам Майк Кар. Він свідомо стрілив у одного із своїх боївкарів, щоб мати жертву поліційного терору. Він підскочив до постріленого, але ще живого молодого хлопця, підніс його з криком: „Поліція вбила нашого хлопця. Бийте тих парши-

вих псів''. Поліцейсти почали відступати перед роз'юшеною юрбою під градом каміння і пляшок до найближчої станиці.

В тій хвилині полковник Гончар, котрий при телефоні слідкував за акцією у високих школах, дістав повідомлення про події в Гарлемі й наказ від команди включитися в акцію. Він негайно наказав алярм обох залишених в таборі сотень ударного куреня. Вояки в шоломах і повнім боєвим виряді займали місця у підїзджаючих панцерних возах. За 10 хвилин перший віз рушив, а за ним довгим рядом інші. В четвертому з черги возі сидів полковник Гончар із своїм невеликим штабом та з вибраним відділом добірних стрільців (снайперів), котрі єдині мали кріси з гострими набоями. Усіх інших кріси мали сліпі набой, тільки на окремий наказ стрільці мали набой з дрібним шротом. Коли перший панцерний віз прибув на місце, юрба наступала на поліційну станицю. Всі вікна були вибиті градом каміння. Поліцейсти дістали дозвіл стріляти у власній обороні. З панцерного воза могутні голосники, заглушуючи шум і рейвах, кидали накази „Негайно розійтись, негайно розійтись”, але наговп далі напирав. Тоді перша чота ударного куреня під командою лейтенанта морської піхоти Картера, ветерана боїв у Савді Арабії, кинулась у гущу, пробиваючи собі дорогу прикладами крісів. До них долучилися дальші чоти із надїжджаючих панцерних возів. Незабаром площа перед поліційною станицєю була очищена, юрба розбіглася на всі сторони серед ворожих вигуків. Була 3-тя година по полудні і можна було сподіватися, що заворушення повторяться. Полковник відбув короткі наради з командою поліції. За його порадою поліція відступила з цієї дільниці й оточила її, заблюковуючи доступ усім, а полковник поставив собі завдання припинити дальші заворушення. Він швидко розмістив свої частини по більших будинках. Займаючи будинок, вояки зганяли всіх мешканців на долішній поверх, запевняючи їм охорону. Менша частина залишилася на долішньому поверсі для охорони входової брами та нагляду над зібраними там жителями, решта займала позиції на даху. Полковник із своїм штабом та відділом добірних стрільців зайняв становище на даху високого будинку, вдержуючи зв'язок з поодинокими відділами при допомозі радіоапаратів. Агітатори вганяли по незанятих будинках і закликали населення на демонстрацію проти поліційного насильства.

„Поліційні свині вбили нашого хлопця. Помстім його смерть''. На площі перед поліційною станицєю знову почала збиратися

юрба. Площа була порожня, лише декілька панцерних возів усталилися попід будинками. Поодинокі гурти кинулися на ті вози. Але каміння відбивалося від панцерів без жодної шкоди, а коли демонстранти наблизилися, щоб вдертися до середини, з возів були випущені струї газу, що в'їдався в очі та зупиняв віддих. Напасники мусіли відступити.

— Вперед на Тавнгол, — пролунав клич і боїварі почали формувати похід.

Із свого становища на даху полковник побачив як з одного будинку вибігали зв'язкові й передавали накази провідникам боївок. Він негайно передав наказ лейтенанту Картерові оточити той будинок. Потім покликав сержанта Вовка.

— Семене, візьми 15 стрільців, пробийся до середини того будинку, там очевидно примістилася головна команда. Притримай їх. Стрільай тільки коли буде конечно. Картер оточить будинок.

Сержант просувався із своїм відділом попід камениці, коли з горішнього поверху почали стріляти.

— Стрільайте їх без пощади, — крикнув полковник своїм стрільцям. За кілька хвилин стріли замовкли, коли сержант Вовк вже був під брамою вказаного будинку. Брамку відчинили ломом. Напроти вискочив Майк Кар з пістолем в руках. Сержант вчасно підбив його руку і куля полетіла в гору. Стрільці кинулись на нього, повалили на землю й відібрали пістолю. Інші члени революційної команди кинулися втікати задніми дверями, але там наскочили на лейтенанта Картера з його чотою. Їх скоро пов'язали й посадили до панцерного воза. Між ними був знаний уже Соль Епстин, а також Віллі Гвайт та ще з десяток провідників з товариства „Студенти за демократичну Америку”. Стрільці сержанта Вовка кинулися обшукувати горішні поверхи, а він сам залишився із зв'язаним Майком Каром. Сержант оглянув пістолю полоненого. Були вистрілені дві кулі.

— На кого ти вистрілив першу кулю, — спитав сержант, дивляючись пильно полоненому в очі. Той мовчав понуро. Сержантові блиснула думка.

— Ти вбив свого бойовика. Поліцисти не стріляли. Це ти вбив його, щоб викликати заворушення. В лікарні вибрали йому кулю. Ми порівняємо чи та сама як у твоїй пістолі.

На горішньому поверсі стрільці знайшли вбитого снайпера біля його кріса. Інші видимо повтікали. Сержант швидко доповів

полковникові про всі ті події через радіо. Полковник залишив своє обсерваційне місце і прибув до будинку.

— Перешукай його кишені, Семене. В кишені був паспорт з поїздки до Москви. З команди поліції повідомили полковника, що пострілений молодець живе. При операції витягнули кулю, яка походила з пістолі. За той час похід досягнув лінії, обсадженої поліцією. Серед дороги стояв панцерний віз. Похід на хвилину зупинився. Провідники боївок надаремно чекали інструкцій з головної квартири. Тоді з могутніх голосників прозвучав голос полковника Гончара:

— Пострілений рано хлопець живе. Він у лікарні після операції. Витягнена з рани куля вистрілена була з пістолі Майка Кара. Це він пострілив хлопця, щоб викликати заворушення. Він недавно вернувся з Москви. Він і цілий його штаб арештовані. Громадяни, не слухайте московських агентів! Розходіться додому. Ми подбаємо про лад і порядок у вашій дільниці. А до тих, що хочуть грабувати, будемо стріляти.

В той час надїхали панцерні вози, з них вискочили стрільці ударного куреня, уставляючись в бойову лаву.

— Розходіться негайно, інакше будемо стріляти, — прогомонів ще один наказ з голосників. Але юрба вагалася. Тоді грянула сальва сліпих набоїв. Товпа заворушилася й почала розбігатися, але провідники боївок стримували втікаючих. На наказ командирів стрільці заладували набої з дрібним шротом і почали стріляти. Ранені, переважно в ноги, почали падати тут і там. Юрба впала в паніку й розбіглася. Стрільці притримали декотрих провідників і посадили в панцерні вози. Цілу велику серію таких возів випродукували фабрики Форда і Дженераль Моторс для перевоження військових частин на фронті. Ці вози показалися дуже придатними в операціях ударного куреня. Сильні стежі ударного куреня почали прочісувати дільницю, будинок за будинком, знаходили подекуди запаси зброї та коктейлів Молотова. Арештували декілька підозрілих осіб та дезертирів з війська. Аж над раном полковник відтягнув свої частини і передав дільницю під нагляд поліції. Арештованих за активну участь в заворушеннях судив, згідно з новим законом, наглий суд, засуджуючи винних на рік і більше в карних таборах праці.

Ранішні часописи голосили великими заголовками: **Криваве здавлення демонстрацій в Гарлемі військовими частинами.**

На це військова команда подала коротке повідомлення: „За-

ворушення в Гарлемі почалися нападом зорганізованих боївки на поліційну станицю. Користаючи з замішання, їх провідник Майк Кар, котрий недавно вернувся з вишколу в Москві, пострілив із своєї пістолі молодого хлопця і проголосив, що хлопця убила поліція. Розлючена тим велика товпа довколишних мешканців почала облягати поліційну станицю, в котрій схоронилися поліцисти. В такій ситуації до Гарлему вислані були частини ударного куреня, вишколеного для поборювання заворушень під командою полковника Гончара. Від години 3-ї до 6-ї рано вдалося привернути лад і порядок в цілій дільниці, сконфісковано запаси зброї та вибухових матеріялів, арештовано понад 40 провідників, між ними й таких, що брали участь ще у заворушеннях проти війни у Ветнамі. Вбитий один із снайперів, котрі стріляли з вікон, ракових легко 11 учасників заворушень дрібним шротом, бо таких набойв ужито і тільки в однім випадку, коли товпа не реагувала на заклики команди. Крім побитих вікон в поліційній станиці, не було жодних пошкоджень будинків, крамниць ані жодних пожарів. Того самого дня частини ударного куреня приборкали заворушення в Колумбійськім університеті. Не було ранених ані жодних матеріяльних шкід. Арештовано 14 провідників, між ними 5, котрі не були студентами. Цей перший виступ ударного куреня показався дуже успішним. Ці частини будуть і в майбутньому вжиті на присмиріння заворушень, якщо сили місцевої поліції будуть невистарчальні для привернення ладу і порядку.”

Важке рішення

По трудах того буржливого дня й ночі ударний курінь дістав день відпочинку. Генерал Бравн дістав з команди армії похвалу за акції ударного куреня і, не скриваючи свого вдоволення, передав GRATULYACII полковникові.

— Ти дав їм добру показову лекцію, полковнику. В Пентагоні думають тепер, чи не розмістити б поодинокі сотні твого куреня по важніших містах, де грозять заворушення, а перш за все у Вашингтоні, Детройті та Чикаго. Я проти того, бо це може причинитися до занепаду того бойового духа, що тобі вдалося створити в ударнім курені. Ліпше держати на поготовівлі транспортний літак.

— Я зовсім поділяю вашу думку, пане генерале. Крім того, я думаю, що вишкіл ударного куреня ще незакінчений. Всіх цих

хлопців треба ще вишколити як спадунів. Аж тоді можна буде вжити цей курінь в кожній ситуації.

— Зовсім правильно, полковнику. Я передам цей проєкт команді армії.

— Крім того я маю прохання. В моєму курені служить сержант Семен Вовк. Може пригадуєте, що при допомозі тих підслухових апаратів, які він розмістив у штабовій канцелярії, ми відкрили того шпигуна у спідниці, секретарку Єлізабет. А вчора він мені дуже поміг в Гарлемі. Це він відкрив, що того хлопця, який був головною причиною заворушень, пострілив сам Майк Кар, головний провідник заворушень. Це дуже допомогло в заспокоєнні товпи. Отже я думаю, що сержанта Вовка треба піднести до ступеня чотаря (секонд лютенант) хоч він і не має старшинської школи.

— О, я пригадую, сержант Вовк працював кілька днів у штабовій канцелярії. Гарний хлопець. Я вже подбаю, щоб він був у найкоротшому часі іменованій секонд лютенантом.

— Дуже дякую, пане генерале, і дозвольте мені відійти.

Увечері полковник записував у своїм щоденнику події вчорашнього дня, коли на телефоні зголосився сержант Вовк з проханням прийняти його у важній справі.

Він переступав з ноги на ногу, вагався, врешті промовив:

— Пане полковнику. Через місяць кінчиться реченець моєї служби. Мені дуже прикро, але я... я мушу повідомити вас, що я рішився залишити військову службу.

Полковник кинувся мов опарений.

— Що? Що ти говориш, Семене? То не ти рішився, то Арета рішила. Приходіть завтра в той час обоє, поговоримо на розум. А тепер іди і подумай ще раз.

В назначений час сержант Вовк і Арета Машкевич з'явилися на квартирі полковника. Він погостив їх кавою та почав легку товариську розмову, запитуючи як Ареті працюється, чи не тужить вона за родиною, котра так далеко від неї, і врешті чи не хотіла б вона мати вже свою родину, коли має такого славного хлопця, як Семен.

— Що ж, пане полковнику, але він мусить вперед покінчити студії. Вечорами на неповний час то це потриває дуже довго. Тому я хотіла б, щоб він покинув військову службу і студіював на повний час.

— А хто заплатить за студії, Арето? Шкільні оплати дуже

високі, а квартира, харчі? Я не думаю, що він має великіощадності в банку.

— Зате я трохи собі заощадила і мої батьки допоможуть.

— Однак я не думаю, що Семенові буде приємно жити на платні жінки. Але я вам зраджу одну тайну, про що Семен ще не знає. За кілька днів він стане старшиною американської армії за свої заслуги. Тоді він зможе дістати платну відпустку на закінчення студій. Як старшина та ще й дипломований інженер, він має вигляди на скорий аванс. І ви могли б негайно побратися. Я вже сам подбаю про гарну квартиру для вас, тут, у таборі. А тепер я залишаю вас на пів години. Порадьтеся за той час і скажіть мені про своє рішення.

Як тільки полковник вийшов, почалася жива дискусія.

— Це змінє справу, Аретко. Мені треба залишитися при війську, обов'язково.

— Але це мені ніяк не усміхаєся, Семене. Жити тут, у таборі. Люди мають свої доми, гарно влаштовані.

— І сплачують мортгеджі, аж їм очі вилазять.

— Але мають спокій, і не наражені на постійні небезпеки, як ти в тім ударнім курені.

— Небезпека чигає скрізь, Аретко. В самих автових випадках гине близько 50 тисяч людей річно, не рахуючи ранених, декотрі з них каліки на все життя. Треба доброї війни, щоб стільки людей утратити. А як вибухне війна? Цивільне населення буде гинути в першу чергу. Ми тут у таборі маємо де сховатися.

— Чи твій ударний курінь все буде в таборі Бронкс? Його можуть кинути до Європи чи навіть на острів Ля Гарсія. Що я тоді буду робити?

— Поїдеш зі мною, побачиш трохи світу.

— А що моя праця?

— Ти покинеш працю. Моя платня вистачить для нас.

Дискусія тривала ще якийсь час, аж врешті Арета у своїй практичній голові вирішила. Коли полковник вернувся, сержант Вовк заявив урочисто:

— Пане полковнику, я залишаюся у війську.

— А що Аретка на це?

— Я мушу погодитися, — відповіла тихенько Арета.

— От дівчина! — полковник пригорнув та поцілував обоє.

— Це дуже розумне рішення. І я сказав би патріотичне. У всіх церквах наші священики бідкаються на нестачу покликань,

але коли подивитися на наші покликання в американській армії, то справа ще гірша. От тепер тисячі українських рекрутів приходять на вишкіл, а де українські професійні старшини? На пальцях одної руки можна їх порахувати. А коли прийде війна? Всі національні групи будуть мати своїх старшин на командних постах, при штабах, на фронті. А ми? Ми підемо тільки як гарматне м'ясо, як було в попередніх війнах. І з яким результатом для нас?

Незабаром після того старшини й підстаршини ударного куреня відсвяткували піднесення сержанта Вовка до ступеня чотаря і в той же час його весілля з Аретою Машкевич.

Святкував цілий ударний курінь, бо всі знали й любили Семена Вовка.

II. БУНТ САТЕЛІТІВ

Небажана зустріч

Чоловік в однострою готелю „Народна гостинниця” в Нью-Йорку застукав у двері одної з кімнат.

— Телеграма для вас.

— Увійдіть!

Чоловік в готелевім однострою подав телеграму. Гість середнього росту, з посивілим на скронях волоссям, в шовковому шляфроці відкрив телеграму в котрій було тільки одне коротке речення: „З доручителем цієї телеграми можете говорити відкрито. Давній знайомий Мужін.

Чоловік в однострою усміхнувся і відразу перейшов на українську мову.

— Перш за все ви можете відложити націлену на мене пістолу, що її тримаєте в кишені. Воно все таки перешкоджає в приятельській розмові. Я сам зовсім безоружний. Прошу, переконайтеся.

Гість вийняв з кишені шляфроку праву руку з пістолем, лівою скоро і вміло обшукав чоловіка в однострою, а після того заховав пістолу.

Це вже краще — усміхнувся чоловік в однострою. — Тоді дозвольте представитись. Моє ім'я Довженко Василь Петрович і, нічого скриватися, на службі закордонних частин КГБ. Як нам відомо, ви приїхали на збори акціонерів великого конгломерату „Контіненталь” і одночасно на Велику Раду Союзу Українців-державників, бо понад 50 відсотків акцій Конгломерату в руках Союзу і грубі мільйони з прибутків ідуть на фінансування підривної акції Союзу проти нашої батьківщини. Та радянський Союз має необмежені засоби, щоб тому протидіяти.

— Тоді до чого ціла ця балачка, — промовив різко гість.—Вже

двічі ваші агенти намагалися мене схопити. Кожний раз невдало.

— Ох, признаю, то була дівачья робота, — сказав Довженко. — І зовсім безглузда. Бо яка кому користь, якби навіть схоплення удалося. Було б чимало шуму в пресі, а на ваше місце, хоч який ви здібний і заслужений для організації, напевно вони знайшли б іншого. А нам якраз потрібно, щоб ви залишалися на своєму місці і працювали для нашої батьківщини.

— Для якої батьківщини?

— Для України, очевидно, і саме для України.

— Киньте дурака валяти, — обізвався сердито гість, — і забирайтеся звідси.

— Я зовсім не валяю дурака. Ви самі знаєте, що в Україні зайшли великі зміни. Чудова українська мова щораз то більше лунає в Києві та скрізь по Україні. Партія вже закинула дурну русифікаційну політику. Чого ви ще хочете? А тут грозить війна. Невже ви далі хочете помагати ворогам? Невже хочете, щоб наша квітуча Україна перемінилася в затрошену атомовими опадками пустелю?

— На українізацію ви мене вже не візьмете. А якщо має бути війна, то не конечно Україна має перемінитися в пустелю. Може раз на відміну це буде матушка Москва.

— Ну, годі сперечатися, приступаймо до справи. Товариш Мухін пам'ятає добре ті часи, коли ви з ним співпрацювали. І він має ще всі документи. Він хоче, щоб ви далі з ним співпрацювали.

— А якщо я не схочу?

— Тоді він подбає, щоби ті документи опинилися в руках американської контррозвідки. Очевидно, і ваша партійна служба безпеки буде як слід поінформована. Ви певно свідомі які це буде мати наслідки для вашої дальшої кар'єри? — сказав Довженко і вп'ялив свої сірі, пронизливі очі чекіста у свого розмовника. Той на хвилину завагався, а потім процідив:

— Чого ж хочете від мене?

— Ми знаємо, що незабаром представники Союзу мають зустрітися з представниками польського підпілля. Поінформуйте нас де й коли та зустріч має відбутися. В цьому листі маєте інструкції як передавати відомості. Оце вам перше завдання. А тепер будьте здорові.

Гість сидів хвилинку, мов приголомшений, а потім став по-

спішно одягатися на збори Конгломерату. Начальний директор цього величезного з'єднання різnorodних підприємств, він же й голова Союзу Українців-державників Максим Карабин вимагав від своїх підвладних точности.

Успіх „Народної Гостинниці” в Нью Йорку започаткував цілий ланцюг готелів-ресторанів в містах Америки й Канади, де були більші українські громади. Але не тільки на українській клієнтелі процвітали всюди „Народні Гостинниці”. Під популярною назвою „Юкренієн Інн” вони здобували собі щораз більше чужинецьких гостей. Найбільше притягала їх знаменита українська кухня. Тоді інженер Сагайдачний піддав щасливу думку, щоб створити корпорацію для виробництва деяких харчових продуктів для ресторанів „Народна Гостинниця”, як капуста, огірки, помідори, квашені домашнім способом, без оцту, буряки заквашені на борщ, гречана мука на спеціальні вареники, різnorodні овочеві перетвори, українська ковбаса та інші м'ясарські вироби на український спосіб. Невеличка спершу фабрика розрослася під умілим провідом інженера Сагайдачного у великий виробничий комбінат, постачаючи свої вироби не тільки „Народним Гостинницям”, але щораз більше споживчим крамницям. До того незабаром долучилися інші виробничі підприємства: „Електра” з робітнями електронічних виробів у Бразилії, конкуруючи з японськими подібними виробами, „Елегант” виробництво шкіряної галлятерії, теж у Бразилії; „Хемпродукт” — виробництво добрив та інших хемічних виробів в Канаді; „Форум” — видавництво з друкарнею та переплетнею в Мюнхені і врешті Комерційний банк в Нью Йорку, що тісно співпрацює з українськими кредитівками та щадничими банками в Америці й Канаді. Вже в перших роках того скорого росту Конгломерату Карабин зацікавився організацією Союзу Українців-державників”, котра найкраще підходила до його політичних переконань. І тут він познайомився, а потім і подружив з енергійним організатором „Союзу Українців-державників” Іваном Дорошенком. Цей імпазантної постаті уродженець Полтавщини пропагував ідеї, котрі захопили Карабина. Удвійку вони оживили дрімаючи до того часу організацію, і спонукали її перейти від теоретичних мрій до дуже активної діяльності. І так незабаром у провіді „Союзу Українців-державників” стояла трійця: Максим Карабин — голова і фінансист, Іван Дорошенко — генеральний писар та Ігор Сагайдачний — генеральний обозний, завідуючий майном організації.

Вілля „ХОРТИЦЯ”

Ще перед 10-ю рано почали заїздити до віллі „Хортиця” авта, одно за другим. На брамі кожний водій передавав зелену картку, котру воротар переглядав і кидав коротке: „Заїжджайте”.

Перед входом до величавого будинку стояв молодий чоловік, котрий вказував місце для постою авт та спрямовував приїжджих до просторої ждальні. Звідти гості входили до роздягальні, де кожний передавав урядникові своє запрошення і мусів скинути всю одезу та замкнути в шафці, натомість одягав мережану сорочку, широкі сині шаравари та козацький жупан, а на ноги червоні сал’янці. Подібну процедуру переходило в окремій кімнаті декілька приїжджих жінок, котрі виходили з одягальні як козачки з часів гетьманщини. Так переодягнені гості збиралися у великій залі, прикрашеній портретами гетьманів і старинною зброєю. Ця маскарада надавала зборам вигляду козацької ради, але вона мала ще іншу практичну ціль. Ніхто не міг перепачкувати на збори фотографічного апарату, тейпрекордера чи якунебудь зброю.

Відкрилися двері і на підвищену естраду вийшов голова Союзу Українців-державників, він же начальний директор Конгльомерату „Контіненталь” Максим Карабин. Середнього росту, кремезний мужчина із сивіючою чуприною, в козацькім жупані виглядав справді на козацького отамана. За ним увійшли, теж у козацьких одягах, генеральний писар Іван Дорошенко та генеральний обозний Ігор Сагайдачний. Карабин обкинув бистрим поглядом сірих очей громаду, біля ста осіб, що встала на його привітання.

— Вітайте, славне товариство! — промовив звучним голосом, що доходив у всі закутки великої залі. — Відкриваю чергову старшинську раду і прошу отця Івана провести молитву. Після молитви всі розсілися і на залі запанувала тишина. Тоді знов промовив Карабин:

— Славне товариство! Наша візія майбутнього державного ладу незалежної української держави, це, як відомо, народоправна монархія. Ми добре знаємо чому монархія? Перейти після комуністичного режиму на демократичну республіку, означає, десятки партій і груп, котрі будуть одні одних поборювати, навіть може дійти до громадянської війни, що закінчиться втратою незалежності й новим поневоленням. Тому ми хочемо зразу мати найвищий авторитет-монарха, хай він називається в нас гетьманом. Але це буде дідичний гетьман, не виборний, Боже сохрани! Ми не

маємо нащадків нашого, українського пануючого роду, тому мусимо знайти гетьмана з-поміж дітей чужих пануючих родів. Це може й краще. Він не буде споріднений з жодною українською родиною. Не буде заздрости, підозрінь, непотизму. Наш провід довго розглядався за відповідною людиною, і ми врешті знайшли. Це англійський принц Джордж, майбутній гетьман України Юрій Перший. Він вже плинно говорить по-українськи, знає добре нашу історію, захоплений нашою народною культурою, зокрема піснюю. Він проходить службу в усіх родах зброї, тепер у морській флотії. Він молодий, здібний і амбітний. Ось його портрет.

З тими словами Карабин вказав на портрет юнака в однострою старшини англійської морської флотії, що висів на стіні.

— Чи принц Юрій жонатий, а коли так, то з ким? — запитала старша пані на залі.

— Покищо ні, — відповів Карабин. — Ми не мішаємось до його подружніх плянів. Очевидно, не будемо противитися, коли він знайде собі українську дівчину. Чи є ще якісь запитання?

Піднявся сотник Дмитренко, він же директор електронічного заводу в Бразилії.

— Я думаю, що вибір нашого проводу дуже добрий. Ставлю внесення затвердити його. Хай живе наш майбутній гетьман Юрій Перший.

— Хай живе! — загомоніло на залі і всі руки піднялися вгору.

— Спасибі вам, — сказав Карабин. — Ми не будемо проголошувати цього в пресі. Ще дуже далека дорога до київського престолу. Але ви вже можете подати до відома в сотнях. Ця вістка може йти з уст до уст в кожній українській громаді, але офіційно ми не будемо ані потверджувати, ані заперечувати. А щодо молодечих організацій, то ми домовилися з провідниками. Ми не будемо вербувати до наших січових сотень їх членів і вони не будуть перетягати до себе наших січовиків. Є ще багато молоді, котра не належить до жодних українських організацій і тих треба притягати. Тут може бути навіть шляхетна ривалізація між молодіжними організаціями. А тепер приступимо до звідомлень із сотень. Слово має сотник Перетятко із сотні „Буенос Айрес” в Аргентині.

І так звітував сотник за сотником про діяльність своєї сотні — про успіхи та недоліки. Після кожного звіту було коротке обговорення, декотрі засадничі справи вирішували голосуванням. Сотня була низовою клітиною організації. Вона мала назву від місцевости свого осідку і могла мати довільну кількість членів,

від десяти вгору. Кожна сотня вербувала членів з-поміж місцевої української громади, чоловіків і жінок. Кожний новий член переходив певний вишкіл, щоб познайомитися з працею та завданнями організації і щойно тоді переходив у стан сотні як козак чи козачка. Сотня вибирала свободними голосами сотенну старшину: сотника, писаря та обозного. Жінки мали ті самі виборчі права що й чоловіки, тому на залі було декілька жінок. До кожної сотні належав Січовий відділ, до котрого приймали молодь від 16 до 25 літ. Січ була поділена на відділи. Січовики проходили виховний та спортивно-військовий вишкіл під проводом хорунжих, котрих іменував сотник. Він же й був командантом Січі. Після закінчених 25 років життя січовик переходив на стан сотні як козак.

Наради сотенних старшин тривали до години 5-тої з короткою перервою на перекуску. Коли авта роз'їхалися, до окремих тайних нарад засів головний провід організації, до котрого, крім голови, генерального писаря і генерального обозного належало ще 12 осіб, вибраних головою з-поміж сотенних старшин. Генеральний писар повідомив про чисельний стан організації та деякі проблеми в різних сотнях. Генеральний обозний представив стан майна організації, тоді голова інформував про стан підпільного руху в Україні, Польщі, Чехословаччині та в Болгарії. З тим підпільним рухом Союз утримує постійний зв'язок, а зокрема з представниками польського підпілля відбудеться дуже важлива нарада за тиждень у засекреченій домівці організації у Мюнхені.

Коли того дня увечері советські агенти вломилися до тієї домівки на передмістях Мюнхену, застали там тільки старшого віку німця, власника будинку. Завчасу повідомлена німецька поліція їх притримала. Так закінчився невдачно плян захопити представників підпілля. А Карабин переконався, що в його найтіснішому колі, у Верховній раді є зрадник, котрий повідомив КГБ про намічену зустріч. Він умисне подав неправдиву відомість для перевірення своїх співробітників, хоч нікого не підозрівав. Він вирішив ужити всіх заходів, щоб виявити зрадника.

Нові завдання

— Дуже приємно пізнати вас особисто, — говорив шеф штабу армії і передати вам GRATULACIJE від президента. Ваш ударний курінь виконав дуже добре своє завдання.

— Ми зробили все, що було треба, — відповів полковник

Тарас Гончар. — Але тепер поліція, після останньої реорганізації, повинна впоратися сама із заворушеннями, якщо такі будуть. Тому ваш ударний курінь вже не буде їздити панцерними возами, тільки літаками. Це буде десантний курінь негайної акції.

— Так, пане генерале, тому курінь вже кілька тижнів вишколюється на спадунів (парашутистів).

— Тепер, полковнику, маємо для вас нове призначення. Президент вирішив створити український десантний легіон і доручає вам організацію та вишкіл легіону.

Полковник потягнув себе декілька разів за вухо, що означало у нього напружену думку.

— На жаль, пане генерале, я не можу взяти на себе цього завдання — сказав рішуче.

— Чому, пане полковнику? Знаємо, що ви український патріот. Український легіон, це для вас незвичайна нагода. Може це перший крок до визволення вашої батьківщини від большевиків?

— Але я пам'ятаю Бей оф Пігс, чи як називалася та місцевість на Кубі, куди Америка кинула в бій проти Кастра десант кубинських патріотів. А потім президент Кеннеді радився з до радниками чи дати їм летунську поміч, і рішив не дати, і десант пропав. Чи подібне не може колись трапитись з українським легіоном? А тоді згине, пропаде нізащо квіт української молоді. Ні! Цього я не можу взяти на свою совість.

— Ні, пане полковнику. Таке не може трапитись. Український легіон, спершу один курінь, потім цілий полк із своїми танками, артилерією, ракетами, буде складовою частиною американської армії і як такий, може бути вжитий виключно на випадок війни проти Советів. Чи українські патріоти можуть відкинути таку нагоду, про яку ніхто з них не міг навіть мріяти?

— Коли так, то я приймаю.

— Я так і думав, а тепер приступимо до діла. Всі доручення у справі легіону будете одержувати просто від мене. Вся справа мусить підготовлятися в таємниці. Ви виберете з військових частин у „Кемп Бронкс” та інших таборах 100 молодих інтелігентних українців, котрі вже перейшли рекрутський вишкіл. Вони відбудуть оджорічний старшинський вишкіл в старшинській школі. По закінченні школи вони мусять відбутися ще один рік активної служби. Таким чином дістанемо старшин для легіону. Рівночасно треба набирати з існуючих військових частин українських юнаків, а

також цивільних добровольців, вояків до легіону і почати інтенсивний вишкіл.

— Але такі заходи неможливо буде вдержати в таємниці.

— Очевидно, що ні, полковнику. Справа дістанеться до часописів скоріше чи пізніше, счиниться крик. Уряд не потвердить цих вісток, але й не заперечить. Ви розумієте, полковнику. Український легіон, це може більша загроза для російської імперії, ніж атомові бомби. А наш президент держиться тої мудрої засади старинних римлян, сі віс пацем, пара беллюм (коли хочеш миру, готуй війну).

— Набір українців до старшинської школи буде провадити під моїм наглядом мій давний помічник лейтенант Вовк. Прошу видати відповідне письмове доручення командантам таборів.

— Я собі запишу — лейтенант Семен Вовк. Як ви пишете це ім'я. Так, добре! При цій нагоді: як це пояснити, що між українцями так мало професійних старшин в американській армії. На пальцях однієї руки можна почислити полковників а генералів зовсім нема? А шкода, з вас бувають непогані старшини. Поведіть пропаганду між вашою молоддю. Хай вступають до вищих воєнних шкіл. А тепер прощайте.

Як тільки полковник повернувся на свою квартиру, покликав до себе Семена Вовка.

— Як маєтсья Арега? — запитав.

— Вона дуже вдячна, що завдяки вам дістала працю в бюрі генерала Бравна. Я теж дуже дякую. Я все був неспокійний, коли вона виходила з табору на свою попередню працю. А втім і цю працю вона незабаром мусить покинути. Ми чекаємо дитинки.

— Гратулюю щиро, Семене, і передай поздоровлення Ареті. А тепер до діла. Мені доручили організувати український легіон.

— Що??

— Я не жартую, український легіон. Це покищо довірочна справа. Ти дістанеш на днях наказ поїхати по таборах і завербувати 100 українських інтелігентних хлопців, котрі вже перейшли рекрутський вишкіл. Вони підуть на один рік до старшинської школи а потім мусять ще один рік служити в легіоні. Потім щороку будемо вербувати нових кандидатів на старшин легіону. Крім того, ми мусимо набрати з українців новобранців і цивільних охотників вояків до легіону. До 6 місяців ми повинні мати курінь з трьох сотень по 200 вояків і почати вишкіл. Яско, Семене?

— Ясно, пане полковнику. У справі добровольців раджу звернутися до товариства „Січ”. Воно гуртує українських хлопців.

Туди належать тепер наші колишні вояки Ігор Довбуш і Тарас Микитин, може пригадуєте?

— Авжеж, пригадую, добрі хлопці! З ким там треба говорити?

— Найкраще звернутися до директора „Конгльомерату Контіенталь” Максима Карабна. Він же голова Союзу Українців-державників, а Січ, це прибудівка Союзу. — Семен добув записник і подав число телефону Конгльомерату.

— Спасибі, Семене. Збирайся в дорогу. Бажаю успіхів і до побачення.

Перша зустріч

Точно в умовлений час полковник Гончар прибув до величавого будинку конгльомерату „Контіенталь”. При вході вже чекав на нього секретар, що запровадив його до бюро начального директора. Максим Карабин сидів за великим бюрком, на котрім було декілька телефонів, і розглядав якісь діаграми. Він піднявся на привітання полковника і запросив сідати у вигідний шкіряний фотель.

— Приємно привітати вас, пане полковнику. Я не тільки читав про ваші подвиги в часописах, але також довідався ще більше з оповідань ваших недавніх підкомендних Ігоря Довбуша й Тараса Микитина. Добрі хлопці, обидва є членами й інструкторами місцевої Січі. „Січ”, це моя розвага після всяких комерційних справ. Між тими молодими хлопцями я відпочиваю.

— Саме в справі Січі я зайшов до вас. Ви є головою великої організації, що має свої відділи в усіх більших українських громадах. Я дістав доручення організувати й вишколити український легіон і дуже хотів би завербувати до українського легіону як добровольців хоч частину тих свідомих українських юнаків, що ви їх виховуєте в Січі.

— Пане, полковнику, вже цілий річник наших січовиків покликаю до військової служби. Я думаю, що команда армії дозволить вам втягнути до легіону юнаків із Січі, Пласту чи СУМ.

— Так, ми це робимо. Сто українських інтелігентних юнаків вже відбувають вишкіл у старшинській школі. Це майбутні старшини легіону. Ми також набираємо у вишкільних таборах добровольців. Було б дуже добре якби ми могли доказати, що не тільки ті, що саяк чи так мусять відбути військову повинність зголошуються до легіону, але також справжні добровольці. Американсь-

кий уряд дає нам нагоду вишколювати кадри для майбутньої української армії в незалежній українській державі. Було б гріхом не використати такої нагоди.

— А що, як це тільки пострах на большевиків? Американський уряд врешті зрозумів, що загроза українського націоналізму для російської імперії дуже велика. А що, коли советський уряд піде на всякі уступки під умовою, що український легіон буде зліквідований?

— Та це потриває якийсь час, і його треба використати. Якби ви побачили декого з тих молодих хлопців, котрі вже не знають української мови і мають тільки якесь ще не зникле почуття свого походження, вони зголошуються до легіону і швидко навчаться говорити по-українськи й пізнають хто вони. Хоч би для цього варто працювати.

— Так полковнику! Для цього варто попрацювати. І ми це робимо в наших січових відділах, що розкинені вже на всіх поселеннях. І ми тут незалежні від того, яку лінію супроти Москви поведе той чи інший американський президент, бо наше завдання змагати до розвалу советської імперії та до створення незалежної української держави. Тож найкраще буде, коли ми обидва будемо працювати окремо, кожний за своїми спроможностями. Може колись зустрінемось у звільненім Києві. А тепер прощайте.

Успіхи та невдачі

— Скільки назбирав охотників, Семене?

— Справи невеселі, пане полковнику, — відповів лейтенант Вовк (це видно було по його міні), — найліпший елемент ми зібрали відразу, майже без труду. Вони вже проходять вишкіл у старшинській школі. Залишилася важка кавалерія. Вони вже служать 6-7місяців. Підписати зобов'язання на один рік служби в легіоні, що пічнеться за кілька місяців, це продовжить їх обов'язкову 18-місячну службу. Тому охочих не багато. Ледве назбирав 200 хлопців.

— Подбай, щоб вони до 5-ти днів прибули до „Бронкс Кемпу”. Приготуй їм квартири. За 5 днів почнемо вишкіл першої сотні українського легіону. А ти за 5 днів рушай в дальшу дорогу. Всіх нових охотників відправляй негайно сюди. Ще одне — де сержант Іваненко?

— Він же у старшинській школі.

— Хай приготують письмо до команди школи, щоб його негайно відправили сюди. Я прийду за хвилину до канцелярії підписати письмо. Бувай здоров.

За два дні сержант Іваненко зголосився у полковника.

— Щож, сержанте Іваненко? Нема ради, мусиш вернутися до цивільного життя, — сказав полковник, оглядаючи його від стіп до голови. Іваненко почервонів, потім поблід і аж за хвилину промовив.

— Я ані не думаю, пане полковнику, вертатися в цивільне життя. Я підписав зобов'язання на дальших 3 роки служби. І я нічим не провинився...

— Ну, ну, успокійся. Ти вернешся до цивільного життя тільки на деякий час, не перестаючи бути на стані українського легіону. Бачиш, нам треба зібрати кілька сотень добровольців до легіону. В тій справі ти відвідаєш усі більші українські поселення, як Нью Йорк, Філадельфія, Чикаго, Детройт та інші. Всюди там відбудуться віча молоді. Я договорився в цій справі з Конгресовим Комітетом. Його Відділи будуть організувати ті віча. Ти будеш там промовляти як колишній боєць червоної армії, а рівночасно будеш заохочувати молодих людей зголошуватися добровільно до українського легіону. Охочим даси зразу до підпису заяву, а Відділ УКК вже подбає про відправлення їх до „Бронкс Кемпу”. Приготуй собі відповідну промову і дай мені прочитати. Будь приготований, що на віче прийдуть також противники, наші хлопці, котрих втягнули до „Ліги студентів за мир” і встигли вже добре прополокати їм мозок. Можуть бути різні бучі. Та для тебе це не новина, і я вірю, що ти даси собі ради. На кожному вічу будуть сильні групи націоналістичної молоді, тож не думаю, що ті ліваки зможуть перемагати. — Полковник передав Іваненкові плян поїздки. — Віча будуть відбуватися суботами, тож все будеш виїздити в суботу, а в неділю будеш вертатися. Від понеділка до п'ятниці будеш продовжувати вишкіл у старшинській школі, я договорився з командантом. Таким чином зможеш закінчити цілий курс і станеш лейтенантом. А мені треба добрих старшин в легіоні, — полковник посміхнувся. — Як бачиш, не так то погано, як спершу виглядало. І ще одне. Чи ти маєш порядний цивільний одяг?

— Не дуже порядний.

— Отже тут маєш 400 доларів і перепустку на місто. Купи,

що треба, а завтра зголосишся в мене в цивільну та з написаною промовою.

В найближчу суботу увечері Іваненко стояв перед мікрофоном у великій залі Народного Дому в Нью Йорку. Зала тріщала від численної публіки. Переважала молодь. Представник Конгресового комітету відкрив збори та представив Іваненка:

— Пан Іваненко, колишній вояк червоної армії, з котрої втік на Захід. Він розкаже вам про свої переживання. Прошу, пане Іваненко.

Іваненко кинув оком по залі, відсунув набік голосник і промовив своїм звучним баритоном, що доходив і до тих, що товпилися при входових дверях.

— Світлий Зборе! Пан передсідник сказав, що я втік з червоної армії. Так, я втік, але не тому, що я не люблю війська, що я не міг стерпіти військової форми. Я втік тому, що не хотів служити лютому ворогові українського народу, червоній Москві. Далі Іваненко представив стосунки в Україні, русифікацію, а також стосунки у червоній армії. Розповів про свої пригоди від утечі зі своєї військової частини у Східній Німеччині, аж до прибуття до Америки.

— Ми щасливі, — продовжував він, — що не носимо московсько-більшевицького ярма. Але там, в Україні караються наші батьки, брати, сестри, увесь наш нещасний поневолений народ. Ми ніколи не сміємо про це забувати, ми обов'язані змагати всіма доступними нам засобами до знищення московської імперії, до звільнення України. На жаль, донедавна не було можливостей до цього. Та тепер вже з довгого, темного тунелю видно проблиски сонячного світла. Молоді друзі! В Америці організується український легіон під командою полковника Тараса Гончара. Я маю приємність бути вояком українського легіону. І для вас усіх, молодих і здорових українських хлопців відкритий доступ. Всі ви можете зголоситися до українського легіону. Це початок, зародок української армії в майбутній незалежній українській державі.

Іваненко зупинився. Дехто почав плескати, але якимось без переконання. Молодь переважно мовчала. Тоді Іваненко перейшов на англійську мову. Він пояснив, що служба в легіоні триває 18 місяців, так само як в армії і так само рахується. Молоді, котрих покличуть до війська за рік чи за два можуть уже зголоситися до легіону і відбутися таким чином скоріше військовою повинністю, щоб потім без перешкод кінчати студії чи шукати праці. Старші, котрих

військова повинність оминула, повинні всетаки перейти вишкіл в легіоні. Треба доказати, що ми хочемо і можемо створити свою українську військову частину. А може прийти час, що ця частина відіграє велику роль у звільненні нашої батьківщини. Хто має запити?

— Я українець з походження, але не знаю української мови. Чи я можу зголоситися до легіону? — запитав один юнак.

— Очевидно, що можете — відповів Іваненко, — таких, як ви, маємо більше в легіоні. Вони проходять інтенсивний курс української мови і за декілька місяців будуть добре говорити. Чи є на залі охочі вступити до легіону?

Заледве декілька рук піднеслося.

— Чи вам не соромно? Вам дають нагоду творити зав'язок української армії а ви ховаетесь по кутах.

Я зголошуюся до легіону, Марта Біленька, — озвався звучний жіночий голос. Вона була висока, гарненька з лиця, але не біленька, а чорнява. І зараз по тім озвався тоненький голосок:

— Я теж зголошуюся до легіону. Моє ім'я Марта Чорна. — Всупереч її прізвищу вона не була чорна, а тендітної будови ясна блондинка.

— Це гарний приклад, дівчата. Але я маю доручення вербувати тільки хлопців. Щодо дівчат, я не маю жадного доручення — сказав Іваненко.

— То дуже дивно, — озвалася Марта Біленька. — Був же український легіон ще в Першій світовій війні, і в ньому служили також дівчата, як от Степанівна, Галечко та інші.

— Я запишу ваші імена і передам до вирішення полковникові. Тих хлопців, що нині зголосилися, прошу до стола і підписувати заяву. А всім іншим даємо тиждень часу до надуми, протягом того тижня просимо зголошуватися в бюрі Українського комітету.

З почуттям деякої невдачі Іваненко зголосив полковникові вислід вчорашних зборів: 11 зголошених добровольців.

— Досить слабкий вислід. Але не знеохочуйся. Старайся здобути більше добровольців в суботу у Філядельфії.

— А, ще зголосилися дві молоді дівчини. Я сказав їм, що ми вербуємо тільки хлопців, а вони покликаються на те, що в українським легіоні в Першу світову війну служили теж дівчата. Я записав їх на всякий випадок до вашого вирішення, пане полковнику.

Полковник подумав хвилинку.

— Нам пригодяться й дівчата до канцелярійної та санітарної служби. Можемо прийняти 15 до 20, не більше. Тож хай канцелярія повідомить їх, щоб зголосилися в Конгресовім комітеті, та хай прибудуть разом із зголошеними до того часу хлопцями.

Через тиждень на широкій площі „Бронкс Кемпу” усталились у дві лави добровольці, зібрані чотарем Вовком по різних таборах. Вони перейшли вже рекрутський вишкіл і робили добре враження для досвідченого полковникового ока. Збоку стояв гурток у цивільних одягах з наплечниками або валізками в руках, між ними три дівчини. Чотар Вовк витягнувся перед полковником і зголосив 200 добровольців, що перейшли рекрутський вишкіл, 28 рекрутів і 3 дівчини.

— Вітаю вас у рядах українського легіону. Я полковник Тарас Гончар, призначений командантом українського легіону, який формується у складі американської армії, і вам прислугуюють всі права американських вояків. Ваш дальший вишкіл буде відбуватися під командою американських старшин, але за рік будемо мати також своїх, легіонових старшин, котрі тепер на вишколі у старшинській школі. Наш полк колись має бути зав'язком української армії у вільній від большевиків Україні. Ви всі мусите добре знати українську мову, тому крім військового вишколу будете проходити також курс української мови. Пам'ятайте, що ви вояки українського легіону, поводитись так, щоб не заплямити його доброго імені. А тепер лейтенант Вовк запровадить вас на квартири, а рекрутів до магазину по однострої. Дівчата залишуться хвилинку тут.

Полковник переглянув список: Марта Біленька, Марта Чорна і додатково зголошена Марія Горбай.

— Вітаю вас, патріотичні дівчата, — промовив полковник. — Ваш гурток ще побільшиться до 20. Після рекрутського вишколу ви будете сповняти канцелярійні чинності, а декотрі як санітетки.

— Пане полковнику, обізвалася Марта Біленька, — я зголосилася тому, що хочу бути фронтовим вояком легіону. Канцелярійної праці я мала досить у цивільному житті.

— І я також, — сказала Марта Чорна.

— Ну, побачимо. Все одно ви перебудете рекрутський вишкіл, як хлопці. А тимчасово приміститесь на квартирі у чотаря Вовка. Арето, — звернувся до Арети, котра стояла збоку, — заопікуйся дівчатами, й дістань для них однострої. Хай у кравецькій робітні

поправлять, що потрібно, — усміхнувся полковник і махнув рукою на прощання.

Зараз на другий день почався вишкіл легіону. Від 7-ої рано до 1-ої по пол. військовий вишкіл і після двогодинної перерви на обід ще 4 години шкільного навчання української мови, історії, літератури, географії. Навчання вели цивільні інструктори з Нью Йорку. Полковник керував військовим вишколом, а також живо цікавився українознавчими курсами.

Видавництво „ФОРУМ”

Директор Уманський підняв слухавку.

— Пане директоре, якийсь Довженко хоче з вами говорити, чи маю його впустити?

— Пускай, — відповів Уманський і відложив сердито слухавку. Ця візита не віщувала нічого доброго.

Довженко цим разом є елегантному одягу виглядав зовсім інакше ніж той готелевий службовець, яким запам'ятав його з першої зустрічі.

— Здравствуйте, директоре, мабуть пізнаєте мене, — і розсівся вигідно у фотелю біля бюро. — Я прихожу ще раз з доручення товариша Мухіна. Мушу сказати, що він дуже лютий на вас. Ваша інформація виявилася зовсім фальшива. Та ще й три наші агенти попали в руки поліції.

— Не моя вина. Начальник в останній хвилині відкликав зустріч, я про це нічого не знав.

— Ну, можливо. Тепер я передам вам друге доручення товариша Мухіна. В Україні, та в інших місцевостях Союзу появляються щораз частіше летючки, часописи, навіть книжки, котрі друкуються, як ми встановили — тут, у вашій друкарні. Ми хочемо довідатися від вас, якою дорогою вся та зовсім небажана для нас література продістається через кордон до нас? Подайте нам пересильні пункти та особи, що цим ділом займаються.

— То не така легка справа, — відповів Уманський. — Я знаю тільки людей, котрі час від часу перебирають з нашого магазину різну літературу та ладують на вантажне авто. Дальший шлях тої автомашини мені зовсім невідомий. Людей я знаю з обличчя, а прізвищ ані місця замешкання не знаю.

— Чи можете сказати, коли буде відправлений черговий вантаж?

— Через 7-8 днів. Мене все повідомляють день наперед.

— Тоді просимо негайно нас повідомити, як тільки дістанете від них повідомлення. Ось вам число телефону. І роблю вас уважним — ми не хочемо більше ніяких несподіванок. Інакше ми негайно почнемо акцію, яка не буде вам приємна. А покищо прощайте.

Директор Уманський сидів ще довго після відходу непрошеного гостя у важкій задумі. Врешті він покликав свого заступника.

— Пане Богдане, мушу виїхати на деякий час до Нью Йорку. Переберіть від мене всі справи.

За кілька годин Уманський сидів вже в літаку в дорозі до Нью Йорку.

Ігор Довбуш старався всіми силами передати своїй сотні січовиків хоч частину того знання й досвіду, що він набув за часів служби в ударнім курені полковника Гончара. То була неповна сотня, бо складалася тільки з 76 молодих людей, що дуже різнилися між собою. Були між ними студенти, службовці різних підприємств, шофери і фабричні робітники. Проте їх всіх єднала любов до України та бажання допомогти їй у змаганні до волі. Субота це був день, коли вони звільнялися від щоденних занять, щоб брати участь у січовім вишколі, що відбувався біля віллі „Хортиця”, на передмістях Нью Йорку. В обширнім бараку вивчали картознавство, пізнавали різні роди зброї, вправляли джудо. У підземеллі була стрільниця, де вправляли в стрілянні з пістолів. На подвір'ю побіч відбувалася руханка, впоряд, а також вправи в киданні ручних гранат. Директор Карабин як голова січового товариства часто приглядався вправам, деколи виголошував короткі промови, що звичайно наголошували головну ціль товариства — незалежна українська держава. Того дня він доручив передати команду сотні заступникові і просив Довбуша зайти до нього. Вартовий при входових дверях (у віллі „Хортиця” була постійна охорона вдень і вночі) впровадив Довбуша до кабінету директора.

— Товаришу сотенний, я сподіваюся, що ви добре знаєте німецьку мову, правда?

— Досить добре. Я закінчив німецьку гімназію в Мюнхені, поки мої батьки переселилися до Америки.

— То добре, а як з польською мовою?

— Польську мову знаю слабо, але можу читати й розумію, коли хто говорить не дуже швидко.

— Ви здобули недавно бечельор дегрі з журналістики?

— Так.

— Прекрасно. Я хотів би вислати вас до Мюнхену як директора нашого січового видавництва й друкарні в тім місті.

— Але я не маю ще жодного досвіду в таким підприємстві.

— Не шкодить. Богдан Пасічник, заступник колишнього директора Уманського, котрий і тепер вже декілька днів його заступає, поінформує вас докладно про все і допоможе. Він знає підприємство наскрізь, але не привик самостійно працювати. Це не звичайне видавництво з друкарнею, а таке, що передає духову поживу, революційну літературу засекреченими дорогами на Україну і ще далі. Там сидить гурток редакторів і письменників спеціалістів. Там виходить підпільний журнал-місячник „Січковий Голос”, котрий перекидаємо регулярно на Україну. Там друкуються пропагандивні летючки і брошури, а навіть книжки. Для того працює ціла підпільна сітка на границі і дальше. Це дуже відповідальний пост, друже сотенний, дуже важний, але й дуже почесний. Чи ви приймаєте?

Довбуш задумався на хвилину.

— Так, приймаю, пане голово, і дякую за довір'я.

— Я так і думав. Поздоровляю і бажаю якнайкращих успіхів, — сказав Карабин, стискаючи його руку. — Даю вам п'ять днів для полагодження особистих справ. Місце на літаку замовить наше бюро, а також полагодить всі формальності та гроші на дорогу. Будьте дуже обережними, там можна всього сподіватися з боку советських агентів, бо наша діяльність дуже їм допікає. У Мюнхені наш конгломерат має торговельне бюро, ми імпортуємо деякі наші вироби, головню в Бразилії. Директор бюро Василь Дяченко. При бюрі працює також голова нашої мюнхенської сотні Іван Борсук. В потребі все звертайтеся до нього. І ще одне — до вас зголоситься, може, агент КГБ Довженко. Він буде питати за директором Уманським. Скажіть йому, що Уманський перейшов на іншу працю і ви не знаєте куди. Це дуже небезпечний чоловік. Доручить Борсукові, щоб слідкував за ним. Хай довідається, де він живе. Ми знаємо тільки число телефону, запишіть. Так, а тепер ще раз — прощайте і держіться твердо.

Уманський тимчасом перебував у в'язниці Хортиця під домашнім арештом. Він признався до своєї праці в КГБ перед утечею за кор-

дон та до теперішнього свого положення, коли КГБ його віднайшло і шантажує. Карабин не хотів позбуватися заслуженого співробітника і тому після наради з генеральним писарем і генеральним обозним вирішив приділити його до редакційного штабу щоденника „Січовий клич” в Нью Йорку під зміненим прізвиськом. Він також доручив йому змінити по можливості свій зверхній вигляд: запустити бороду, змінити зачіску. Перебуваючи стало в Мюнхені Уманський і так не мав знайомих між співробітниками редакції та службовцями конгломерату, тому й не було важко змінити ідентичність.

На новім гнізді

Довженко був лютий. Уманський зник і не легко буде його знову відшукати. З того молодого парубка, що прийшов на його місце важко буде щонебудь видобути. А втім... Він підняв слухавку і накрутив якесь число.

— Це ви, Наталочко? Добрийдень. Як маєтесь? Давно вас не бачив. Маю вам дещо сказати. Хотів би вас зустрінути ще сьогодні по полудні. Може пообідаймо разом?

— Добре, Василю Петровичу. Сьогодні о 3-ій по полудні. В Ротунді, як звичайно. До побачення.

До „Ротунди”, невеликого, дуже дорогого ресторану не заходила українська публіка, тож вони могли свobodно поговорити в затишнім кутику.

— Як там ваші контакти з січовим товариством, Наталочко?

— Нелегко там між них вкрутитися, дуже замкнене товариство. Та все таки я вже туди знайшла доступ. Співаю в їхньому хорі — солістка. Покищо ніяких відомостей, що могли б вас цікавити, Василю Петровичу.

— А в мене новина. В їх підприємстві, що носить таку невинну назву „ФОРУМ” і заливає Україну антирадянською літературою, призначено нового директора. Зовсім молодий парень, на ім'я Довбуш. Хороший парень, високий, поставний. Він там напевно покажеться в „Січі”. Не могли б ви йому, Наталочко, трохи закрутити голову? Нам страшенно потрібні інформації про це видавництво та якими дорогами вони перепачковують націоналістичну літературу на Україну.

— Зроблю, що буде в моїй силі, Василю Петровичу, — від-

повіла Наталка Пригода, гарна, молода жінка на службі закордонних частин КГБ.

Довбуш помалу з допомогою Богдана Пасічника знайомився з тим складним підприємством, яке так несподівано довелося йому провадити. Він теж відвідав торговельне бюро і познайомився з Іваном Борсуком. Цей старший вже, середнього росту, худенький чоловік на перший погляд зовсім не виглядав на команданта підпільної сітки. Тільки потиск руки при вітанні зраджував несподівану силу.

— Приємно пізнати вас, друже Довбуш. Ми часто будемо мати з вами різні справи і проблеми. Большевицькі агенти за всяку ціну хочуть викрити нашу підпільну сітку, якою передаємо літературу на Україну. Останніх кілька днів вони обсервують будинок „Форуму”. Завтра рано, як вам відомо, відходить черговий транспорт. Я рішився його охороняти. Тож до побачення завтра.

Вже о годині 6-ій рано робітники стали складати у вантажне авто з напнятим шатром літературу, паковану у невеликих, легких до перенесення пачках, щоб було їх зручніше підпільникам розносити. За той час у бюро директора над розложеною на столі мапою Іван Борсук нараджувався з водієм вантажного авта та його помічником, врешті побажав їм щасливої подорожі й відійшов. Він не вийшов головним входом тільки добре замаскованою фірткою в подвір'ї, перейшов відлюдним завулком, оглядаючись, чи хто за ним не слідить. За рогом стояло дуже знищене з вигляду авто. Борсук ускочив на сидження біля шофера і гукнув йому: „Поганай”. Авто розвинуло швидкість неспівмірну до його зовнішнього вигляду. Не диво, бо воно мало вмонтований потужний мотор, а також опони були добрі. На заднім сидженні розсілися вигідно два дужі юнаки. За годину швидкої їзди авто з'їхало з дороги вбік і зупинилось. Шофер вискочив і почав поратись біля мотору, один з юнаків вискочив і собі та приглядався його роботі. За якийсь час над'їхало вантажне авто з літературою, а за ним у віддалі яких 100 метрів елегантний Мерседес.

— Це вони. Те саме авто, що стояло за рогом біля друкарні. Те саме число! — крикнув юнак і вскочив до авта, а за ним шофер і пігналися за ним, за хвилину перегнали Мерседеса та зрівнялися з вантажним автом. Борсук дав шоферові вантажника умовлений знак і авто погнало, за кілька хвилин скрутило в бічну дорогу, що вела через ліс і скрилося в придорожних кущах. Юнак у дощовику знов вискочив з авта з автоматом в руках. Він заняв

місце в густих кущах з добрим виглядом на дорогу й чекав. Незабаром лісовою дорогою переїхало вантажне авто, а за ним Мерседес. В тій хвилині впало декілька стрілів і Мерседес осів на задніх колесах. З нього вискочив шофер, за ним Довженко. Оба залягли в рові, але більше стрілів не було, тільки якийсь авто вискочило з гущавини й погнало в напрямі на автостраду.

— Прокляті бандьори, — пінився Довженко, і вони стали оглядати шкоду. Борсук сміявся вдоволено.

— Вони не швидко виїздуть звідси. Дві опони пошкоджені. Добре ти справився Петрусю, дякую.

Вантажне авто тимчасом завершило бічною дорогою на іншу автостраду і помчало на призначене місце. Увечері Борсук дістав телефонну вістку, що товар доставлений на місце без перешкоди, та вдоволений подався до січової домівки, де мав умовлену зустріч з Довбушем. Вони засіли в закутку за склянкою баварського пива, і Борсук розповів про той удалий рейд.

— Але то тільки раз може така штука вдатися. На другий раз вони будуть обережніші, тому мусимо придумати якийсь інший спосіб перевоження підпільної літератури. Є ще одна користь із сьогоднішнього рейду. Я схопив знімку в хвилині, як вони вискочили з авта. Дуже виразна знімка. Треба пізнати тих кагебістів, бо вони напевно будуть слідкувати за нашими діями.

Їх розмову перервав спів хору, що доносився з сусідньої залі.

— Який гарний сопран, — завважив Довбуш.

— О, то нова солістка, Наталка Пригода. Недавно прибула з України. Вона гарно співає, тож прийняли її до січового хору.

Спів обірвався, диригент зарядив перерву. Хористи вийшли до буфету відсвіжити свої горла.

— Оце та солістка, — показав Борсук, а вона вже підходила до їх столика.

— Добрий вечір, пане Борсук. Як то добре, що вас побачила, маю до вас прохання, — вона подала йому руку. — А цього пана ще не знаю, певно турист з Америки?

— Так, будьте знайомі, — промовив Борсук, — Ігор Довбуш, панна Наталка Пригода, наш соловейко. Пан Довбуш не турист, хоч прибув недавно з Америки.

— Ох, як цікаво, — щebetала Наталка, вітаючись з Довбушем, — З Америки? А з якої місцевості? Мене так цікавить Америка. Я стараюся туди виїхати. То розкажіть, будь ласка, як там?

Вона немов забула, що мала справу до Борсука, а вже присі-

лася до Довбуша і стала засипувати його питаннями про Нью Йорк, про Філядельфію. — Чи то правда, що?...

Але в тій хвилині диригент закликав хористів продовжувати пробу і вона рада-не-рада мусіла покинути Довбуша.

— Щось вона зразу до вас пршпилилася. Ну, відомо, парубійка з вас нічого собі, — посміхнувся Борсук. — Але ви все таки будьте осторожні. Ми ще не маємо жодних інформацій про неї. Та нам час додому. Може підвезете мене?

Український легіон на овиді

Як тільки стан легіону побільшився до 600 вояків, американська преса почала ним цікавитися. Переважно всі голоси були неприхильні, навіть ворожі. З боку лібералів ішли закиди проти уряду, начебто він створює нову провокацію у взаєминах з Москвою, і так уже напружених. До того долучувалася атавістична, ще від Хмельниччини ненависть до українців з боку декотрих дописувачів, а їх же багато. Уряд мовчав, але коли Москва звернулася з офіційною нотою, вимагаючи вияснення в цій справі, стейт департамент відповів, що український легіон — це регулярна частина американської армії, а її назва походить від того, що в ній відбувають військову службу в більшості американці українського походження, а це добре впливає на військового духа тієї частини. В Другій світовій війні Росія мала на фронті цілу українську армію і всякі інші національні частини і це нікому не перешкоджало. На тім закінчилася офіційна переписка, далші заходи велися за кулісовими переговорами.

Українські часописи в ЗСА й Канаді різко відповіли на протиукраїнську нагінку американської преси. Відізвалася широко також європейська преса. Одним з наслідків того галасу був прискорений ріст зголошень добровольців до легіону, так що Іваненко почув велику полегшу у своїй вербунковій акції. Перший курінь мав вже повний бойовий стан і закінчував вишкіл. Швидко формувався другий курінь. Молоді випускники старшинської школи поступово займали місця англомовних старшин. Майже половина з них, на велике вдоволення полковника, рішила стати активними старшинами. Полковник ними особливо опікувався, висилаючи їх на різні спеціальні вишколи. Зголошувалися до активної служби також декотрі рядові вояки. Жіночий відділ нарахо-

вував вже 30 дівчат і це число могло ще збільшитися, але полковник рішуче відмовився приймати більше.

Всі вони відбули рекрутський вишкіл, а тоді полковник поділив декотрих до праці в канцелярії, а решту вислав на вишкіл медсестер. Клопіт був тільки з двома Мартами — Біленькою і Чорною, котрі рішуче відмовилися прийняти канцелярійну чи санітарну працю і хотіли залишитися бойовими вояками. Полковник був рішучим противником допущення жінок до бойової служби і вже хотів відіслати обидві Марти додому. Але тут вмішалася Арета. Полковник був хресним батьком хлопчика, котрого вона недавно народила. Чотар Вовк був наче його вихованком, а за той час став ад'ютантом і нерозлучним приятелем. Це була єдина українська родина, з котрою полковник мав товариські взаємини. Вернувшись після довголітнього побуту за кордоном, він був увесь час так завантажений професійними обов'язками, що не мав часу на знайомості серед української громади. Арета заприятнилася з обидвома Мартами, тому живо запротестувала проти того, щоб їх відіслати додому.

— То скажи, Аретко, що я маю з ними робити? Чи ти уявляєш собі жінок-воjakів під час війни, на фронті? Жінок покалічених оскілками гранат, із змасакрованим обличчям, чи з відірваними руками або ногами? Я не хотів би стояти на фронті побіч жінок-воjakів.

Вихід з положення знайшов чотар Вовк.

— А чому не вислати їх на вишкіл в електронічній комунікації? Підслухові апарати і тим подібне. Я в тій ділянці свого часу міг дещо корисне зробити.

— Це правда. Чудово. Завтра йди до полкової канцелярії полагодити всі формальності.

Хоч Арета не була дуже вдоволена з такого рішення, бо тратила на якийсь час дві приятельки, з котрими зустрічалася майже щовечера, але не було ради.

Наради

Несподівано головний директор конгльомерату „Контінен-таль” Максим Карабин прибув до Мюнхену в товаристві Івана Дорошенка, генерального писаря Головної ради Союзу українців-державників. На леговищі чекав на них Іван Борсук і повіз їх своїм

непоказним авто до торговельного бюро Конгльомерату. Карабин відбув розмову з начальником бюро Дяченком, заглянув до ділових книг і подякував йому за добрий стан торговельного бюро. Вже надходив вечір, коли Борсук повідомив, що зустріч відбудеться на квартирі болгарської організації, о годині 7-й. Коли він заїхав по них, в авті вже сиділи два юнаки, котрі брали участь у виправі проти Довженка. Їх завданням на сьогодні була охорона квартири, на всякий випадок. В нараді взяли участь по три зв'язкові від підпільної команди польської, чехословацької та болгарської. Крім Карабина й Дорошенка з української сторони виступав Борсук, котрий знав особисто всіх присутніх, співпрацюючи з ними постійно в поширенні підпільної літератури, котру продукувало різними мовами видавництво „Форум”. Максим Карабин відкрив зброю й дав голос представникові польського підпілля, пану Мєчиславу (прізвищ ніхто не вживав), який тількищо повернувся з Польщі, де він відвідав поодинокі підпільні станиці і відбув наради з головним проводом. Організація діяла справно, не переводила бойових дій, але поширювала успішно підпільну літературу, приєднувала нових членів, в тому також активних старшин і підстаршин армії. Деякі зв'язки вдалося налагодити із старшинами та підстаршинами російських частин, стаціонанованих у Польщі. Багато між ними було українців. Представник словацького підпілля говорив про труднощі їх бойовиків у доставі літератури на українські землі. На граничних пунктах маємо деяких приятелів, що дивляться крізь пальці, але їх треба оплачувати, тому треба збільшити фінансову допомогу з-за кордону. І врешті болгарський представник насвітлив ситуацію в Болгарії, котра все мала опінію найвірнішого советського сателіта.

Але нарід хоче визволення від московської опіки, тому підпільна сітка поширюється.

Максим Карабин представив тоді загальну ситуацію у світі, зокрема зростаюче напруження у взаєминах Америки з Советським Союзом. Треба уникати акцій, що могли б передчасно довести до місцевих вибухів. Треба збирати й підготовляти сили до спільного одночасного вибуху, коли прийде відповідний час. А він уже не за горами. Організація українців-державників буде далі помагати в межах можливості. Після короткої виміни думок польські й чехословацькі делегати відійшли, а українці залишилися ще для окремих розмов з болгарами. Вони договорилися про дороги, якими буде доставлена їм література та зброя. Обов'язком

болгарського підпілля передавати літературу та зброю прибережними човнами представникам українського підпілля, котрі будуть чекати в домовлених місцях.

В той час Ігор Довбуш сидів біля буфету в січовій домівці, сьорбав поволі баварське пиво та нетерпеливо чекав, коли закінчиться проба хору, а власне, коли вийде до нього Наталка Пригода. Врешті вона вибігла:

— Добрий вечір, пане Ігоре, як гарно, що ви прийшли. Я вже так чекаю на нашу завітнішу прогульку в Альпи.

— На жаль, мусимо цю справу відложити. Я й прийшов вам це сказати.

— Що трапилось?

— Та нічого особливого. На завтра заповіджені відвідини вищого начальства, тож я мушу бути цілий день, а може, й до пізнього вечора в друкарні.

— Ох, яка шкода! Ну тоді іншим разом. А тимчасом бувайте.

— Чогож це ви так поспішаєте? Посидьте ще трохи. А може вступимо до каварні?

— Дякую, але цим разом я не можу. Ми домовилися з товаришкою. Вона певно вже жде на мене. — Вона побігла, але подорозі забігла до найближчої телефонної будки.

— Василю Петровичу, тут Наталка. Хочу повідомити вас, що „Форум” відвідає завтра вище начальство. Може це вам буде цікаво знати?

— Очевидно, дякую, Наталко.

Коли Борсук заїздив своїм авто до забудовань „Форуму”, його обігнав „Мерцедес”.

— Пане Борсук, це те саме авто, котре я колись підстрілив, — скрикнув юнак, що сидів біля нього.

— Це советські агенти, начальнику. Вони вже видно щось пронюхали, — сказав Борсук.

— Тоді не заїздіть до „Форуму”, їдьте далі, — зарядив Карабин.

Мерцедес в'їхав у бічну вуличку і зупинився. Борсук поїхав далі, об'їхав велике коло і тоді в'їхав у браму „Форуму”. На порозі привітав їх Довбуш та повів до свого бюро. Тільки молодий чоловік залишився в авті.

— Хто на підприємстві крім вас знав, — звернувся Карабин до Довбуша, — що ми сюди приїдемо?

— Ніхто, — відповів Довбуш і раптом почервонів, — тільки

я сказав одній дівчині, що не можу з нею зустрінутись, бо приїде начальство.

— Хто та дівчина? — вмішався Борсук. — Чи не Наталка Пригода?

— Так вона.

— Пане Довбуш, ви повинні негайно зірвати з нею всякі зв'язки. Треба також виключити її з січового хору.

— На мою думку, це недоцільно, — сказав Карабин, — вона дала советській агентурі правдиву інформацію, котра для нас нешкідлива. Вона ще десь між січовиками може довідатися про деякі маловажні речі й донесе. Але коли нам буде треба обдурити советську агентуру, то через неї можна буде це вчинити. Тож залишіть її в січовім хорі. Але ти, Ігоре, хіба не заангажуєшся з нею поважно?

— Ані не думаю, — відповів Довбуш.

Вже кілька годин працював Карабин разом з Дорошенком переглядаючи ділові книги, явні й тайні, коли секретарка подзвонила.

— Якийсь пан на ім'я Петренко, хоче говорити з директором.

— Прийми його, Ігоре, — сказав Карабин, — і за той час примісти нас так, щоб ми могли його бачити й чути.

— О, нема проблеми. Прошу, зайдіть сюди, до сусідньої кімнатки. Вона для тієї цілі пристосована, коли треба примістити там когось з охорони. Різний народ сюди приходить. — З тими словами Ігор запровадив їх до малої кімнатки, пояснив її урядження, а тоді сказав секретарці запровадити гостя до його канцелярії. Гість увійшов, розглянувся пильно довкруги і представився Довбушеві:

— Мос ім'я Петренко Григорій Іванович. Я недавно прибув до Мюнхену з Києва. Моя дружина жидівка, інакше я ніколи не міг би виїхати за кордон. Та я чистокровний українець. Я довідався, що тут у вас чимале українське видавництво. Отже я міг би дати вам деякі дуже цікаві матеріали. В Києві я працював у редакції. От, наприклад... — він почав нишпорити у своїй течці.

— Вибачте, пане Петренко, але я тепер дуже занятий. На другий тиждень зайдіть, то поговоримо. Очевидно, всякі вісті з України для нас дуже цікаві. А тимчасом бувайте.

Петренко рад не рад попрощався. Борсук вийшов за ним назирцем і бачив, як він пішов до поблизької стації підміської залізниці.

Увечері Карабин в товаристві Дорошенка та Борсука мав ще одну нараду, в котрій, крім трьох підпільників з Польщі, брали участь ще два члени польського закордонного уряду. Вже раніше закордонний уряд підписав заяву, якою майбутня незалежна Польща визнає майбутню незалежну Україну в її теперішніх границях та зрікаєся всяких територіяльних претенсій до неї. Теперішня нарада мала на меті договоритися докладно про співпрацю між польським революційним підпіллям та українською підпільною сіткою, котра діяла на польських землях, доставляючи літературу та зброю на Україну. Тепер обидві організації спільно взяли на себе завдання установити зв'язки з вояками і старшинами московських окупаційних військ та доставляти їм пропагандивну літературу в українській та російській мові з друкарні „Форум”. Відлітаючи другого дня до Нью Йорку обидва провідники організації були втомлені, але й вдоволені з успішних нарад.

Друга зустріч

Полковник Гончар зустрів Карабина на своїй приватній квартирі в „Кемп Бронкс”, бо зголошуючи свої відвідини, Карабин зазначив, що їх розмова повинна бути довірочна, без свідків.

— Вже минув рік, відколи ви мене відвідували, пане полковнику. Нині я приходжу до вас з деякими пропозиціями, — сказав Карабин, вітаючись.

— Мені дуже мило зустріти вас, — усміхнувся полковник, — може наша нинішня розмова дасть кращі висліди ніж при першій нашій зустрічі.

— Я сподіюся, — відповів Карабин, сідаючи у вигідний фотель. — Дякую, я не курю, — сказав, відсуваючи скриньку з цигарками.

— То вже перша точка, на якій ми з вами погоджуємося. Я також не зношу тютюневого диму, — жартував Гончар.

— Є ще друга точка, на якій ми напевно згодимося, — відповів Карабин поважно. — Ми оба працюємо для майбутньої, від нікого незалежної української держави, хоч кожний з нас в інший спосіб. А тепер наближається час, коли нам треба буде активно боротися за здійснення тієї, здавалося б такої далекої мети. Війна з Советами виглядає неминуча. І тоді ми мусимо зробити все, що в наших силах, і ще більше, щоб ту чергову нагоду нарешті використати. Ви знаєте, що є поважні сили в Америці та в Європі,

котрі навіть на випадок цілковитого погрому Москви, будуть старатися не допустити до розчленовання совєтської імперії, а зокрема не допустити до створення української держави. Тому треба буде творити нашу державу негайно, як тільки почне валитися Совєтський Союз, не чекаючи на жодні плебісцити, мирові переговори, установчі збори і тим подібне. Організація українців-державників має широку підпільну сітку в Україні. Ми маємо, як ви, може, знаєте, кандидата на першого гетьмана майбутньої української народоправної монархії.

— Так, це англійський принц Юрій.

— То ви, мабуть також знаєте, чому англійський принц і чому монархія?

— Так, я читаю „Січовий клич” та інші ваші видання і на загал погоджуюся з вашими ідеями.

— Я так і сподівався, тож вітаю вас як нашого однодумця, — сказав Карабин, потискаючи руку полковника. — При міжнародних зв'язках, що їх має наш конгломерат я дістаю деколи відомості, котрі, може, й для вас будуть цікаві. Отже український легіон незабаром буде перенесений.

— До Німеччини?

— Ні, до Туреччини. А також ваш славнозвісний ударний курінь. Там уже приготовляється тимчасовий табір для вас. Це, певно, у зв'язку з напруженою ситуацією на Близькому Сході, як пострах для Совєтів, покищо. А на випадок, якби таки дійшло до війни, тоді український легіон, ударний курінь та ще, певно, якісь більші турецькі військові частини висадяться на південному бережжі України — Одеса, Миколаїв, Херсон, Крим . . . Американські війська разом з альянтами будуть наступати від заходу. Треба сподіватися, що в той час совєтський опір в Україні заломиться. Наша підпільна сітка чимало до того причиниться, отже, в той час необхідно ударним темпом творити українську армію, притягаючи свідомих українських вояків і старшин совєтської армії. Наша підпільна сітка вже довго ширить між ними відповідну пропаганду. Український легіон мусить прилучитися до тієї акції.

— Це не така легка справа, — обізвався полковник. Легіон — складова частина американської армії. Якщо американський уряд в той час буде за створення української армії, тоді не буде проблеми. Але як не буде?

— Тоді все одно ви мусите допомогти, полковнику. В легіоні напевно знайдуться українські патріоти, котрі захочуть вступити

в ряди українського війська. Тоді ви не будете перешкоджати їм у тому. Забезпечуйте військове майно, залишене советами, зброю. Не допустіть до розграблення. Передайте все майно частинам молодій українській армії. Полковник мовчав, задуманий.

— І ще одне, пане полковнику. Рік тому ви просили дозволу вербувати наших січовиків до легіону. Нині я прошу вас прийняти у склад легіону 500 молодих січовиків. Це все хлопці, що мають основний українознавчий вишкіл, а також деякий військовий. Доповніть їх вишкіл, висилайте їх на спеціальні курси. Ви будете з них вдоволені. Згода?

— Коли можете їх передати?

— За п'ять днів.

— Тоді хай зберуться у вашій станиці за п'ять днів, а я вишлю по них військовій автобуси.

— Дуже дякую! А тепер маю ще одне прохання. Відступіть нашій організації хоч 20 молодих легіонерів, котрі перейшли вже старшинський вишкіл. Цих молодих старшин ми хотіли б вислати до Англії, де наша організація підготовляє з січовиків невеличку гвардію, котра прибуде до Києва з майбутнім гетьманом, як тільки Київ буде наш, обсаджений частинами української армії. Тоді негайно проголосимо відновлення української держави. Сподіюся в той час зустрінути там і вас, полковнику.

— Це незвичайно сміливі пляни. Я радо відступив би гетьманській організації 20 старшин. Але як я це можу вчинити? Це вояки американської армії, котрої частиною є наш легіон.

— То не так важко. Дайте їм відпустки на відвідини родини чи знайомих в Англії. А за місяць побачимо, як буде далі.

— Вам важко опертися, начальнику. Дай Боже, щоб ваші пляни здійснилися.

— Це мої і ваші пляни, і вони мусять здійснитися, — відповів твердо Карабин прощаючи полковника, що відпровадив його до авта, де, крім водія, сидів кремезний молодий чоловік, член особистої охорони. Полковник закликав негайно свого адютанта Вовка, піднесеного недавно до ступеня капітана і доручив йому вибрати 30 молодих хорунжих та привести їх до полкового клубу. А потім приготувати квартири для 500 рекрутів. За годину полковник вітав зібраних у клубі молодих старшин, просив їх сідати і почав до них говорити:

— Панове старшини, Несподівано маєте нагоду поїхати на відпустку до Англії на один місяць. Щоправда, це не найкраща

пора, осінь, мряки, та все таки це цікава країна. Ви, певно, маєте там рідних чи знайомих, що раді будуть вас побачити. Виїзд за 5 днів. Хто з вас не має охоти їхати, хай негайно скаже, і відходить до своїх занять.

Вийшло шість хорунжих, а полковник промовив до тих, що залишилися:

— В Англії будете мати цікаве й корисне для нашої справи завдання. На місці дістанете потрібні інформації. Рано зголосіться в полковій канцелярії, де дістанете перепустки до міста. Маєте 4 дні вільні від занять для поладження особистих справ. На п'ятий день, тобто в найближчу суботу виїзд. До побачення.

Вже вечеріло, коли полковник застукав до квартири капітана Вовка. Арета якраз купала малого сінка, котрого він був хресним батьком. В його честь і назвали малого Тарасом. Полковник любив часом заглянути до них щоб побачити малого та й побалакати з Аретою, котру любив за її здоровий розум та веселу вдачу.

— Чи ви не хотіли б мати свого такого малого бельбаса, пане полковнику?

— Що я мав би з ним робити? Наймати няньку?

— Чого ж няньку. Вам би вже час мати свою жіночку.

— Бачиш, Аретко, я про це ще не думав. Просто не мав часу на такі речі. Та й котра захоче такого підстаркуватого, все занятого чоловіка?

— Ха, ха, ха, котра захоче? Та ж ті всі легіонові дівчата по вуха у вас закохані. Ха, ха, ха... Підстаркуватий... Недавно обходили 35-літні уродини. Без жарту, полковнику, вам час одружитися. А вибір маєте тут великий. От хоч би та чорнява Марта Біленька — тож красуня, а при тому добра, чесна дівчина. Я їх усіх добре знаю.

— Ну, ну, залишім ці справи, Аретко. Може, колись і про це подумаємо. А покищо я маю важніші справи обговорити з твоїм чоловіком. — І вони зараз перевели розмову на професійні рейки.

Загроза

Друкарня „Форум” працювала вже на дві зміни, щоб заспокоїти запотребування в протикомуністичній літературі в українській, російській, білоруській, польській, чеській, словацькій та болгарській мовах. Не менше навантажена працею була й редакція,

що мусіла постачати все нові й нові тексти. Деякі матеріяли перекладали з української іншими мовами, але для кожної мови був окремий редактор, котрий знав добре не тільки мову, але й місцеві стосунки в даних країнах і складав окремі тексти. На нещастя редактор для російської мови важко захворів, так що на довший час був нездібний до праці. Як на те зараз на другий тиждень після від'їзду Карабина та Дорошенка, знову зголосився Петренко, пропонуючи Довбушеві декілька есеїв із советського побуту. Тоді Довбуш запитав його, чи не хотів би він працювати для видавництва „Форум”, перекладаючи українські тексти російською мовою. Петренко відразу погодився і виповнив анкету. Згідно з інструкціями, Довбуш повідомив Борсука про свій намір прийняти нового співробітника. Борсук ствердив, що подані в анкеті дані правдиві. Петренко прибув недавно до Мюнхену з дружиною жидівкою, учителькою музики, котра заробляє лекціями гри на фортепіяні та лекціями російської мови. Він покищо безробітний. Живуть скромно, одержують допомогу з жидівського комітету. Борсук не бачив жодної перешкоди, для прийняття Петренка на тимчасового співробітника редакції. Таким чином Петренко став на працю у видавництві „Форум”. Його переклади російською мовою були бездоганні, він сам почав укладати деякі тексти. В перервах він забавляв працівників редакції анекдотами з советського побуту. Петренко скоро став популярною особою у видавництві.

А вечорами він писав короткі звіти для Довженка та складав їх в умовленім місці. Особисто вони ніколи не зустрічалися, ані не розмовляли телефоном, побоюючись підслухів. Такі контакти продовжувалися вже два тижні, відколи Петренко став на працю у видавництві. А тоді відвідав Довженка його зверхник, полковник КГБ Мухін.

— Щож ти робиш, Довженко? З Уманським справу прогавив, видавництво „Форум” працює безперебійно, а ти дотепер навіть не довідався, якими дорогами вони поширюють свою літературу не тільки в Україні, але і в Польщі, Чехословаччині, Болгарії. На твою роботу держава вже витратила великі гроші, а які результати?

— Ми на добрій дорозі, товаришу Мухін. Петренко вже два тижні працює у „Форумі”. Він знає там кожний закуток. На днях ми підложимо бомбу і ця проклята буда разом з устаткуванням вилетить у повітря.

— Що там будинок, що там устаткування. Вони його скоро

направляють, поставляють нові машини. Треба знищити цілий штаб, що там працює. Тоді вони так скоро не позбираються. Вибух мусить наступити під час праці. Даю вам на це 10 днів часу. Постарайся, Довженко, а то буде тобі горе.

Січовий хор співав тієї неділі в українській католицькій катедрі. Довбуш сидів задуманий, коли з хорів задзвенів чистий, жіночий голос — прегарне сольо Наталки Пригоди.

— Як може так чудово співати на славу Божу советська агентка? — думав Довбуш. Він не бачив її від часу відвідин Карабина, уживав всяких викрутів, щоб відмовитись від зустрічі. Але нині, після Богослуження він обіцяв зустрінутися з нею. Що він їй має сказати? — думав. — Як маскувати себе, щоб вона не здогадалася, що він знає її тайну? А маскуватися треба, для добра справи.

Вони зустрілися в каварні, ніби випадково. Він прийшов скоріше та зайняв столик в затишнім куточку. Вона надійшла й сіла біля нього.

— Пане Ігоре, я знаю, що вам це дуже неприємно, що я викликала вас на цю зустріч, але я не могла інакше. Я зустріла колись у січовій домівці Петренка. Чи це правда, що він у вас працює?

— Так, це правда, а що?

— Чи ви знаєте хто такий Петренко?

— Щож, він приїхав недавно з Києва з жінкою жидівкою. Добрий працівник.

— Чи ви знаєте, що це агент КГБ? Що вони його спеціально вислали? Бережіться, бо вони щось страшного плянують. Ви ж знаєте яку шкоду завдає їм ваше видавництво? Вони хочуть його знищити до щенту. Ігоре, це кажу вам я... я теж советська агентка.

Вона заслонила обличчя руками і захлипала. По хвилині схопилася і швидко вийшла з каварні.

Борсук з двома помічниками основно й фахово переглянули будинок від стриху до пивниці, але не знайшли нічого підозрілого. Доходила година 8-ма рано, і робітники першої зміни, як також працівники редакції почали сходитися. Від перестанку підміської залізниці йшов скорим кроком Петренко з великою плястиковою торбою. На подвір'ї зустрів його Борсук разом із своїми помічниками.

— Добрий день, пане Петренко. Що це ви таке двигаете?

— Та нічого. Трапилось по дорозі купити яблука — дуже гарні, от і все.

— Можна подивитись?? — і Боруск вже тримав торбу у руках. Петренко відрухово кинувся втікати, але тут один з помічників притримав його.

— Куди ж це ви? Нема чого втікати, — промовив лагідно Боруск. — Ходіть, будь ласка, з нами, щоб не робити тут на по двір'ю замішання.

Вони завели його до гаражу з боку від головного будинку. Там відкрили торбу, в котрій була велика плястикова бомба.

— От і чудові яблука! На щож ви цю цяцьку аж сюди принесли?

З тими словами Боруск заложив йому на руки кайданки, прикріпив його за одну ногу до стовпа, а оподалік поклав бомбу.

— На який час вона наставлена? — запитав.

— На дванадцяту, — відповів понуро Петренко.

— Себто на час обідової перерви. Ви тоді могли б вийти до близької grosерні по каналку. А може вони наставили на іншу годину, щоб і вас вибух ще застав? Таким чином сліди були б затерті. Нічого, побачимо. А покищо вас залишаємо. Будьте спокійні!

Аж через дві години поліція забрала зеленого зі страху Петренка разом з бомбою.

Бунт Сателітів

На весну положення на Близькому Сході, а зокрема в районі Перського Проливу ставало загрозливим. Скупчення советських військ на границі Ірану, а разом з тим значне зміцнення советської фльоти на Індійському океані викликали протести з боку Америки. А тоді прийшло заповіджене Карабином ще минулої осени перекинення українського легіону разом з ударним куренем до Туреччини. Ці частини були злучені в одну бригаду під командою Тараса Гончаря, піднесеного до ступеня генерала бригади. Український легіон виріс до повного полку з 4 куренів, у стадії організації був другий полк, котрий доповнено резервістами, покликаними на продовжені вправи. Так само доповнено резервістами ударний курінь. До бригади приділено танки, артилерію, панцерні вози, ракети, технічні та зв'язкові частини, гелікоптери й очевидно відділ постачання і санітарні частини. Разом того назбиралося

понад 10 тисяч вояків, в тому більше, ніж половина українців. День і ніч вилітали з „Бронкс Кемпу” величезні транспортні літаки з військом та воєнним матеріалом. Керував тією акцією дуже успішно колишній ад'ютант Гончаря, поручник — тепер вже майор Полдінг. На турецькому боці перебирав транспорти капітан Вовк при допомозі приділених йому до помочі молодих чотарів легіону. Він користувався засвоєним колись у Савді Арабії англійським воляпиком з домішкою вивчених із словника турецьких слів для безконечних торгів та сварок з турецькою інтендантурою. Полкова канцелярія легіону тепер уже канцелярія бригади працювала горячково. Генерал Гончар був всеціло зайнятий, доглядаючи пильно, щоб бригада дістала весь належний виряд. Помагав йому ревно новий ад'ютант, чотар Іваненко, хоч він зовсім не був з того щасливий. Він цілою душею рвався туди, де певно скоро вже вибухне війна з Москвою. Врешті лагодився останній транспорт, яким мав відлетіти Гончар із своїм штабом. В Кемп Бронксі залишався вишкільний кіш легіону. Приготовання до відльоту кінчалися і Гончар заскочив ще на квартиру капітана Вовка попрощати Арету та свого малого похресника.

— Аретко, нема чого плакати. Війна хто зна чи пічнеться. Може все закінчиться показом сили. А твій Семен бував уже в різних пригодах, а все вийшов цілий, — потішав Гончар заплакану Арету.

— Добре вам говорити, пане генерале. А я тут залишаюся сама.

— Не зовсім, Аретко. Залишаються твої приятельки, дві Марти.

Коли літак приземлився на турецькій летовищі, Гончар зрозумів, чому Арета так дивно подивилася, як він згадав про дві Марти. З добре замаскованого сховку вилізла Марта Біленька та випростувалася на весь зріст, простуючи затерплі руки й ноги, а за нею нерозлучна Марта Чорна.

— Яким чином ви тут з'явилися? Хто вам дозволив? — скричав Гончар.

— Пане генерале, просимо служняно вибачати нам, — випрямилася Марта Біленька, салютуючи.

— Жодних виправдань! Сотнику Вовк, притримайте вояків зв'язкової служби Марту Біленьку і Марту Чорну і відправте їх найближчим поворотним літаком на Кемп Бронкс.

Цілий день і пізно вночі генерал Гончар переглядав вели-

чезний табір, що простягався на рівнині на побережжі Чорного моря на захід від Костянтинополя, з власним летовищем, з глибокими протилетунськими бункерами, увесь покритий бараками й великими шатрами. А вночі прийшли сензаційні вісті — в Польщі повстання проти комуністичного уряду, військові частини переходять на сторону повстанців, вуличні бої у Варшаві і Гданьску, поліція й добірні комуністичні частини ставлять завзятий опір. У Чехословаччині повстанці заняли Братиславу, разом із збунтованими військовими частинами ідуть на Прагу, в Празі вуличні бої з советськими військовими частинами. Повстання в Болгарії.

Рано зголосився Тарас Микитин, котрий прилетів до Костянтинополя, висланий Карабином. Він доручив Гончареві листа, в котрім Карабин поручав Микитина як довіреного чоловіка і зв'язкового Союзу Українців-державників.

— Здоров, Тарасе — сказав Гончар, потискаючи міцно його руку, — приємно тебе знову бачити. То вже досить багато часу минуло, відколи ми успокоювали збунтованих студентів. Щож те доброго привозиш нам з Нью Йорку.

— Перш за все щирий привіт для пана генерала від начальника Карабина разом з проханням влаштувати в таборі радіостанцію для взаємної комунікації.

— Радіостанцію ми вже тут маємо.

— Тоді прошу подати якнайскорше довжину хвиль начальникові на нашу січову радіостанцію, — він подав довжину хвиль. — Для комунікації з начальником просимо уживати шифри, котрі я привіз.

Микитин передав запечатану коверту й продовжував:

— Переміщення українського легіону разом з ударним куременем до Туреччини, мабуть найбільше причинилося до відложення приготованого вже наступу Москви на Перську Протоку та Савді Арабію. Тепер, коли вибухло повстання в Польщі, Чехословаччині та Болгарії, Москва почала перекидати війська до Європи. Також доручено советським частинам, стаціонаваним у Польщі та Чехословаччині виступити проти повстанців. Тоді виступила Америка й зажадала, щоб Москва не вмшувалася до внутрішніх справ тих держав та забрала звідти свої військові залоги, бо інакше Америка дасть їм поміч, включно з військовою. Навряд чи Москва послухала б, якби не те, що советські частини, стаціонавані в Польщі, вислані на поміч польському комуністичному урядові, відмовилися стріляти на повстанців. Це вже були наслідки тієї

пропагандивної праці, переведеної між старшинами й вояками тих частин нашим підпіллям у Польщі. Тепер всі ті советські частини, скупчені біля Кракова, маршують у напрямі на Перемишль з танками, артилерією та величезним табором. Такі були останні відомості, коли я відлітав з Нью Йорку.

Гончар доручив ад'ютантові Іваненкові заопікуватися своїм давнім другом з ударного куреня, а тоді покликав сотника Вовка та переповів йому розмову з Микитином.

— Треба, Семене, знайти довірених людей, щоб відбирали ці зашифровані радіограми Карабина.

— По-моєму то найкраще було б залишити в таборі обидві Марти й доручити їм цю службу. Це дівчата, яким можна довіряти. І вони закінчили відповідні курси.

— Чи твоя Арета такої ж думки? — посміхнувся Гончар.

— По правді, то Арета знала про утечу обидвох Март і в листі, який мені через них передала, дуже просить заступитися за них перед паном генералом.

— Що ж маю з вами робити? Приведи їх на радіостанцію і хай на чергове джигурують. Закватируй їх біля тих наших дівчат-медсестер. Отут маєш шифри, що їх передав Карабин. Зроби одну копію для себе. Як тільки прийде шифрована радіограма, хай негайно передають тобі до розшифрування і зараз же передай мені. Але перш за все передай зашифровану вістку Карабинові та довжину хвиль нашої радіостанції. Ось тут довжина хвиль його січової радіостанції. І поспішай.

Через кілька годин сотник Вовк приніс першу радіодепешу від Карабина.

— В Польщі проголошено демократичний уряд. Советські частини, як тільки перейшли границю біля Перемишля, проголосили себе армією вільної української держави. Вірних урядові старшин арештовано. Під командою полковника Гордієнка ці збунтовані частини по короткім бою зайняли Львів. Населення захоплено їх вітало, молодь голоситься в ряди української армії. Українці з розпорочених советських частин переходять масово на сторону української армії. Обсаджено військові об'єкти в Карпатах, включно з батерією атомових ракет. У Вашингтоні впливова група з лібералів, великих промисловців та банкирів натискає на уряд, щоб не допустив до розчленування Росії, а зокрема до створення української держави. Жадають стягнення українського легіону з Туреччини. Якнайскоріший виступ українського легіону на поміч

українській армії полковника Гордієнка необхідний, бо Москва поспішно збирає сили для її розгромлення.

В той час у Білому Домі та в Конгресі йшли завзяті змагання між двома групами: група лібералів — сенаторів і конгресменів з допомогою представників великого промислу і банків була рішуче проти того, щоб Америка, користаючи з теперішніх заворушень у Советському Союзі, помагала в поваленні та розчленованні советської імперії. Банки боялися, що втратять величезні більйони уділених Москві та сателітам кредитів. Великий промисл не хотів зріктися величезних зисків з торгівлі з Советами. А найбільше вони противилися творенню української держави, бо це буде на їх думку дуже хиткий твір, що з огляду на внутрішню анархію та ворожі зовнішні сили не зможе довго вдержатись і непомірно захитає наладнані економічні стосунки.

Друга група, за якою стояв сам президент, більшість його кабінету і співробітників та широкі кола протисовєтськи наставленого громадянства були за повалення комуністичної влади, розчленовання советської імперії та усунення таким чином постійної загрози з боку влади, незв'язаної жодними моральними засадами.

Тимчасом комуністичні агенти вже встигли зорганізувати демонстрації. Перед Білим домом та Конгресом вже дефілювала юрба з різних покидьків суспільства та заламорочених підростків з криком і таблицями з такими гаслами як: „Руки геть від держави робітників і селян”. „Розженіть нацистський український легіон”. „Смерть палачам війни” і тим подібне.

Під натиском з різних сторін президент у телевізійнім зверненні до американського народу заявив, що його уряд не має наміру вмішуватися до внутрішньої боротьби, що розгорілася в Советському Союзі.

А положення Москви ставало з дня на день гірше. В Литві розгорілося повстання, а в той сам час грузини винищували московських наставників та своїх комуністичних поплетачів і проголосили свою, незалежну від Москви демократичну державу. Українська армія посувалася швидко в напрямі на Київ, не натрапляючи на поважніший опір.

Турецький амбасадор у строго засекреченій розмові з президентом і державним секретарем в Білому домі представив це скрутне положення Москви й остеріг:

— Але це може швидко змінитися, якщо українська армія не

дістане якнайскорше підмоги. Турецький нарід волів би мати своїм сусідом і співгосподарем Чорного моря незалежну українську державу, ніж Москву. І тепер є нагода це досягнути, якщо Америка допоможе.

— Яким чином? — запитав державний секретар.

— Ми замкнемо Дарданелі, і велика советська флотя на Середземному морі не зможе вернутись на Чорне море. Там залишиться невеличка морська сила з котрою ми легко можемо справитись. Тоді дозвольте нам перекинути український легіон на Україну, скажім, біля Одеси.

— Це покищо неможливе, це був би наш напад на Советський Союз — сказав президент. — А я вчора проголосив на телевізії, що Америка не буде вмішуватися до внутрішньої боротьби в Советському Союзі.

— Це український легіон, — заявив амбасадор, — він може збунтуватися і самовільно перейти на сторону своєї рідної української армії.

— Тоді я не міг би нічого вдіяти, — посміхнувся президент. — Вам ближче.

Пізно вночі сотник Вовк доручив Гончареві радіодепешу Карабина: „До вас звернеться турецький уряд. Прошу прийняти його пропозиції. Легіон конечно потрібний в Україні, якнайскорше”.

— Що ми можемо зробити, Семене? Ти чув заяву президента?

— Якийсь вихід мусить бути. Ми не можемо довше тут сидіти безчинно, коли рішається доля нашої країни, пане генерале. Ми мусимо включитися в це змагання.

Через дві години сотник Вовк доручив ще одну радіодепешу Карабина: „Українські частини зайняли Одесу. Їм треба негайно допомогти. Перекидайте легіон до Одеси. Турецький уряд вам в цьому допоможе”. Гончар задумався на хвилину.

— Семене, нема іншого виходу. Український легіон мусить збунтуватися і прилучитися до української армії.

На другий день рано в таборі з'явився представник турецького уряду і представив Гончареві свої повновласті. Гончар покликав сотника Вовка, щоб був свідком їхньої розмови.

— Як нам відомо, український легіон бажає переправитися на Україну, щоб злучитися зі створеною там незалежною українською армією, котра якраз заняла Одесу. Наш уряд згідний допомогти в цьому, доставляючи потрібні для цього кораблі й літаки,

разом з охороною. Дарданелі замкнені тимчасово, бо там затонув великий корабель, так що советська середземноморська фльота не може нам перешкодити. Вантаження війська і виряду на наші кораблі може початися вже сьогодні. Просимо вислати зв'язкових старшин для обговорення цілої акції в подробицях.

Генерал Гончар подякував турецькому урядові за так корисну пропозицію й доручив сотникові Вовкові разом з двома чотарями виїхати негайно разом з представником уряду. На його доручення чотар Іваненко наказав збірку всіх старшин легіону у старшинській харчівні.

— Панове старшини! Маємо можливість з допомогою турецького уряду переправитися на Україну, щоб злучитися з українською повстанською армією, котра в переможному поході доходить вже до Києва, де буде проголошена незалежна українська держава. Ми не маємо офіційного наказу американського уряду на цей крок, тому старшини легіону неукраїнського походження звільнені від обов'язку взяти участь в нашому поході — промовив генерал Гончар.

Схопився з місця полковник Райнлендер, командант 1-го полку легіону і товариш Гончара ще з боїв у Савді Арабії:

— Я своїх хлопців не залишу, генерале. Я їду з вами.

За ним уставали один за другим інші старшини американці, зголошуючи свою участь в поході легіону. Гончар був зворушений цим солідарним виступом і щиро їм подякував. Це виручило його з того прикрого положення, де він мусів би передати всю команду молодим українським чотарям.

Вже на другий день рано приземлився на летовищі в Одесі великий транспортний літак з першою сотнею 1-го полку українського легіону. Охорона летовища під командою капітана советської, а тепер уже сотника української армії Голуба, радісно привітала українських легіонерів. Незабаром по всій Одесі поширилася вістка, що американське військо прийшло на допомогу українській армії, що дуже піднесло її престиж серед багатонаціонального населення того міста. Що кілька годин транспортні літаки привозили дальші сотні легіону. Через два дні турецькі кораблі причалили в Одесі, а з них вивантажено танки, панцерні вози, гелікоптери, артилерію, ракети, амуніцію та всякий військовий виряд. Генерал Гончар установив зв'язок зі штабом української армії, котра зайняла вже Житомир. Полковник Гордієнко, командант тієї армії, що мала вже понад 200 тисяч вояків, дуже зрадів

на вістку про прибуття українського легіону. Він просив генерала Гончаря зайняти Миколаїв і Херсон та передав під його команду всі українські частини на тому відтинку. Генерал Гончар скоро сформував свою бригаду і рушив на Миколаїв, здобуваючи його після короткого бою і при допомозі збунтованих українських частин совєтської армії.

Підпільна сітка, котра вже кілька літ поширювалася по Україні та простягла свої розгалуження аж до Москви, підбурювала населення проти знаневиджених партійних вельмож, бунтувала робітництво, інфільтрувала армію, розкладала місцеву адміністрацію і застрашувала її добре організованими атентатами на найбільш дошкульних агентів КГБ. Все те виявило свою вартість тепер, під час отвертого повстання. Уряд утратив змогу успішно протиставитись українській армії, коли військові частини бунтувалися і повертали зброю проти свого начальства.

В совєтських частинах було багато підстаршин і старшин українців. Чимало з них, відчуваючи зов крові, переходили при кожній нагоді на сторону української повстанської армії. Крім того, по всій Україні блискавкою ширилася вістка, що американська армія висадилася в Одесі на поміч українській армії. Тому генерал Гончар без великих утрат в людях зайняв також Херсон. Для оборони Одеси він залишив сотника Голуба, а команду над цілим тим важним відтинком побережжя між Одесою та Херсоном передав сотнику Вовкові, залишаючи йому тільки один курінь легіону, зложений переважно з січовиків. Їх провідникові Тарасові Микитину доручив у співпраці з підпільною сіткою вербувати якнайбільше охотників до української армії та щоскорше їх вишколювати. З рештою бригади, з цілим її бойовим вирядом посувався форсовним маршем вздовж знаменитої автостради, що веде простою лінією на Київ. Частина населення вітала їх квітами. Друга частина чекала, що з того вийде, а деякі не приховували свого ворожого наставлення. Підпільна сітка поспішно налаштувала адміністрацію в запіллі, добираючи свідомих українців, формувала міліцію для вдержання порядку та збереження магазинів перед розграбленням. Без тієї їх діяльності в запіллі була б повна анархія.

Непомітно з леговища Гітров біля Лондону вилетів великий, зачартерований джет і осів на леговищі під Львовом. З нього висів молодий принц Джордж, майбутній гетьман Юрій I, в товаристві генерального писаря Союзу українців-державників Івана Доро-

шенка та в оточенні гвардійської сотні, зложеної з січовиків та молодих старшин, що їх вислав був до Англії Гончар. Їх привітали на летовищі посадник Львова в товаристві радних і трьох штабових старшин полковника Гордієнка. Вони повідомили, що українська армія зближається до Києва при щораз більшому опорі совєтських частин. Вони просили, щоб принц разом з оточенням перебував у Львові до часу успішного закінчення військової кампанії. У Львові він буде зовсім безпечний. Але молодий принц на це не погодився і заявив, що він хоче негайно відлетіти до штабу армії, як тільки наповнять літак паливом. Даремно старшини представляли небезпеки, що чигають у фронтівій полосі, принц заявив, що він хоче ввійти до Києва разом з військом і від того не відступить. Старшини мусіли врешті погодитися і за кілька годин літак приземлився на летовищі біля Житомира.

Був теплий червневий вечір. На погіднім небі мерехтіли зорі, та цей чар українського вечера прикро порушував недалекий гук гармат. Головна квартира української армії примістилася у великім мурованім будинку якоїсь школи. Полковник Гордієнко, творець і верховний командант армії відбував якраз нараду з командирами трьох корпусів, з яких складалася армія, що наступала на Київ та з командирами 12 дивізій. Командирами корпусів були генерали, котрі перейшли на сторону української армії деколи з цілим штабом. Шефом головного штабу армії був також генерал. Але давалася відчувати нестача вищих старшин, так що командирами дивізій були полковники, майори, а навіть капітани, котрі відзначилися у сформованні тих дивізій. Після легких перемог у дотеперішнім поході, на всіх відтинках фронту відчувався сильний опір большевицьких частин. Москві пощастило стягнути добірні частини з москвичів та з військ КГБ, щоб кинути їх на найбільш загрожений відтинок, щоб за всяку ціну не допустити до створення незалежної української держави. Вони вже почали сильні протинаступи на різних відтинках, котрі дотепер успішно були відбиті. Ситуація однак ставала з дня на день більш загрозна. Мораль українських військ висока, бо кожний воїн знає, що його чекає на випадок перемоги большевиків. Українська армія також добре озброєна, постачання бойових припасів, головно з величезних магазинів у Карпатах добре наладане. Одна слаба сторінка — це замало бойових літаків. Слухаючи тривожних звідомлень своїх командирів, полковник Гордієнко забрав голос:

— Я мушу вам пригадати, що ми маємо за собою великі

успіхи. Це перш за все здобуття Одеси, висадка там озброєного в найновішу техніку українського легіону з Америки. Турецький уряд поміг успішно перевести цю висадку, отже маємо сильного приятеля на півдні. Здобуття легіоном Миколаєва та Херсону забезпечує нас з півдня. Український легіон посувається форсовним маршем на Київ. На заході ми маємо за союзника Польщу, котра врешті на своїй шкірі пізнала, що без незалежної української держави вона не вдержиться вільна. І маємо Литву, а напевно й Білорусь повстане проти Москви. За Карпатами Угорщина ще не зірвала з Москвою. Може сподівається в тому замішанні знов захопити Карпатську Україну, але там стоїть Карпатська Січ, що має з ними давні поражунки. А вона тепер добре озброєна і має бойовий вишкіл. З тієї сторони маємо ще Румунію з її комуністичним урядом, але там є Болгарія, що має з ними свої поражунки і Туреччина. Дорогі брати, бойові друзі. Ми мусимо зірвати голову московській гидрі. Ми мусимо перемогти.

Всі прийняли мову полковника Гордієнка оплесками. В тій хвилині дижурний старшина зголосив, що прибув англійський принц Джордж в товаристві генерального писаря Союзу українців-державників Івана Дорошенка. Гості ввійшли на залю, а тоді полковник Гордієнко їх представив:

— Панове старшини. Мені дуже приємно вітати між нами принца Юрія, котрий передбачений нашою організацією на гетьмана незалежної української народоправної держави. А з ним прибув до нас генеральний секретар та ідеолог тієї великої організації, без допомоги якої ми ще дотепер мусіли б тягнути московсько-більшевицьке ярмо. Тож привітаймо їх, наших дорогих гостей.

Гучні оплески тривали довго, аж принц Юрій попросив слова. На диво всіх приявних він заговорив чистою українською мовою, з деякою чужоземною вимовою.

— Панове старшини української армії. Це правда, що Союз українців-державників намітив мене на майбутнього гетьмана України. Але я можу прийняти цю честь та обов'язок тільки тоді, коли буде проголошена й закріплена незалежна українська держава. А тепер я приходжу до вас як один з ваших, бо ж у мене все таки пливе якась краплина крові давніх українських князів і прошу прийняти мене разом з моєю січовою сотнею у склад української армії та поставити нас на якимсь відтинку фронту, щоб ми могли разом боротися за нашу справу. Я маю вишкіл бойового летуна, командира танку, а також моряка фльоти.

Важко описати захоплення, з яким старшини прийняли ці слова. Всі поспішали до своїх частин, піднесені на дусі, а принц Джордж і генеральний писар до пізньої ночі нараджувалися з полковником Гордієнком та з генералом Левицьким, його шефом штабу.

Рано принцову січову сотню озброїли та приділили як штабову сотню під командою принца Юрія для охорони головної квартири. Перед полуднем проголошено летунський алярм і штаб перейшов до недавно збудованих бункрів.

— Чи ви маєте протилетунські ракети? — спитав принц, — я вмю з ними обходитися.

— Так, маємо, там в бункрі за горбком наша ракетна чота.

— Тож дозвольте мені до неї прилучитись.

— Це неможливе, ми не можемо наражати вас. Ми маємо наказ полковника охороняти вас, — переконував його дижурний старшина. Та нічого не помагало. Принц побіг у напрямі бункра і дижурний старшина рад-не-рад подався за ним. А він уже представився здивованому командирові чоти й оглядав пильно ракети.

— Старий тип. Та все таки й тим можна щонебудь досягнути.

В тій хвилині шум літаків чути було вже зовсім близько. Принц приступив до викидні ракет і пильно обсервував літаки через далековид. В одній хвилині урухомив приряд, ракета злетіла вгору і поцілила один літак ескадри. Вибух, спалах вогню і літак покотився вниз. Інші скинули свої бомби на чисте поле і завернули.

— Не погано як на початок, — сказав принц і подався до своєї сотні. Полковник Гордієнко подякував йому за охорону штабу, але також заявив.

— Це останній раз, князю, вам удалася така штука. Якщо ви й далі не будете слухати моїх наказів, то я, їй Богу, відішлю вас під ескортою до Львова, а там поставлять вас під домашній арешт. Отже, вибирайте.

— Щож, ви головний командир і я готов підпорядкуватися вашим наказам.

По полудні битва за Київ розгорнулася на всьому фронті. 10-та дивізія під командою полковника Дерев'янка, що заняла була Васильків на підходах до Києва, не витримала барабанного вогню артилерії та обстрілу з гелікоптерів і почала під напором ворожої піхоти й танків відступати в напрямі на Білу Церкву. Полковник кинув на допомогу два запасні курені, але це не стримало наступу

переважаючих сил ворога. А тоді надійшла довго очікувана допомога. Танки 1-ого полку українського легіону під командою полковника Райнлендера гналися нестримно вперед по обох сторонах автостради. Рівночасно гелікоптери сіяли смерть у ворожих лавах. Відступаючі частини 10-ї дивізії пішли у протинаступ і відбили Васильків. Другий полк легіону під проводом полковника Жука тимчасом заняв місто Обухів та заатакував ворога збоку. Советські частини не витримали того удару й почали в неладі відступати на Київ.

— Пане генерале, треба заняти мости на Дніпрі, щоб перетяти їм відступ на лівий беріг, — вмішався чотар Іваненко, — один курінь спадунів міг би виконати це діло.

Генерал Гончар похилився над мапою.

— Ти маєш рацію, Володимире. — Він почувився з полковником Жуком, доручив йому охороняти висадку куреня спадунів і дав відповідні доручення майорові Волчові, командирові куреня спадунів.

— Пане генерале, дозвольте мені йти з куренем як провідник. Я знаю в Києві кожний заулоч.

Генерал подумав хвилину.

— Добре, Володимире, іди, хай тебе Бог провадить.

Врадуваний Іваненко помчав мотоциклом до штабу куреня спадунів. Вже під вечір курень спадунів осів під охороною танків другого полку на полях при гостинці у віддалі кількох кілометрів до Києва, з легкими скорострілами і ракетами і скріплений одним куренем 10-ї дивізії бічними доріжками скоро осягнув передмістя Києва. Головні дороги були завалені танками, артилерією та масами відступаючої в неладі советської піхоти. Але Іваненко провадив їх бічними заулками, так що вони скоро, ліквідуючи зустрічні патрулі досягли мостів на Дніпрі. Вони легко знищили слабу охорону мостів й заняли вигідні позиції по обох сторонах мостів. За той час танки обох полків легіону по п'ятах відступаючого ворога досягнули передмістя Києва. Генерал Гончар підтягнув панцерними возами піхоту й артилерію і наказав здобувати місто. Советські генерали даремно намагалися протинаступами стримати українську армію. Знамениті американські ракети запалювали советські танки, скоростріли косили піхоту, котра пішла врозтіч. Командири наказали відступ на лівий беріг Дніпра через мости. Та звідти привітав їх густий вогонь скорострелів і ракет. Через нічну темряву їм важко було бачити, яка невелика група боронить

мостів. А українські танки вже були в місті. В тім крутіжі й на-товпі піхота почала кидати зброю й піддаватися. Інші частини відступали в напрямі на Коростень. Та з тієї сторони вони натрапили на танки 3-го українського корпусу, що прорвали фронт і гналися непереможно вперед, поганяючи поперед себе розбиті советські частини. Другий корпус просувався повільніше широким фронтом, замикаючи советську армію в безвихідне кільце. Генерал Гончар зарядив відправлення тисяч полонених залізницею до Білої Церкви та приміщення їх у таборах під опікою польової жандармерії. Сам погнався штабовим панцерним авто до моста на Дніпрі. Санітети носили важкоранених вояків на перев'язочне місце, між ними він знайшов непритомного Іваненка. Генерал стояв при ньому, а коли йому перев'язали рани, викликав санітарне авто й особисто відвіз його до лічниці й доглянув, щоб лікарі негайно ним зайнялися. Переведено операцію, трансфузію крові, однак лікарі не робили великої надії, що він буде жити. Сумний вернувся він до штабу, котрий за той час примістився вже у бюрах советської команди київської воєнної округи. Приходили радісні звіти поодиноких частин про кількість полонених, захоплену зброю та інше воєнне добро, але він не поділяв загального захоплення.

— Іваненко важко ранений. Хто знає чи ще живе, — промовив. І тут зголосилася операторка радіо-зв'язкової служби Марта Чорна.

— Пане генерале, дозвольте мені пильнувати його аж до видужання або...

Генерал потиснув їй руку. — Іди Марто, хай тобі Бог допоможе.

Після трьох днів важких боїв советська армія, стиснена залізним обручем 12 українських дивізій та українського легіону, мусіла капітулювати. Тисячі полонених і гори воєнної здобичі впали в руки переможної української армії, котра в тріумфі вмащерувала до Києва. Полковник Гордієнко примістив свою головну квартиру в будинках київської воєнної округи побіч штабу українського легіону та дав кілька днів відпочинку українським дивізіям та легіонові. Декотрі частини мали важкі втрати в убитих і ранених, котрими були переповнені всі шпиталі, школи та інші публічні будинки.

Коли ще головна квартира працювала горячково над реорганізацією армії та пляном опановання Лівобережжя і Криму, на лєтовищі в Києві приземлився літак, з котрого висів Карабин

в товаристві визначних членів Союзу українців-державників. Привітаний гаряче полковником Гордієнком, генералом Гончарем в оточенні командирів корпусів, штабових старшин і представників революційного підпілля, він в короткім слові привітав їх з такими великими успіхами і просив негайно скликати широку нараду представників армії, революційного підпілля та громадянства. Вже наступного дня по полудні у великій балевій залі готелю „Україна” зібралася численна громада біля 400 осіб. Полковник Гордієнко привітав зібраних та представив достойних і дорогих гостей: голову Союзу українців-державників Максима Карабина і генерального писаря організації Івана Дорошенка.

— То їм і веденій ними організації та українському легіонові під командою генерала Гончаря завдячуємо, що можемо тут святкувати нечувану перемогу над Москвою, — закінчив своє коротке слово.

Тоді промовив Карабин:

— Безперечно наша організація багато допомогла, але успіх нашої довголітньої акції завдячуємо революційній підпільній організації в першу чергу, тому привітаймо їх окликом: „СЛАВА”.

— Слава, Слава, Слава! — прогреміло на залі.

— У своїй довголітній підпільній праці вони мали численні жертви, замучені жорстокими московськими катами. Чимало ще карається по тюрмах, але ми вже маємо досить закладників в руках, щоб їх визволити.

А тепер віддаймо шану начальним командирам: полковникові Гордієнкові й генералові Гончареві, всім командирам і воїнам переможної української армії, котра напевно вже незабаром очистить всі українські землі від ворога. Українській армії: СЛАВА!

— Слава, Слава! . . . — загриміла заля, всі встали.

— А тепер засвідчім нашу пошану і довічну вдячність тим усім героям підпілля і воїнам, котрі своєю смертю придбали вічне життя для української незалежної держави: Вічна їм Пам'ять.

Всі встали мовчки.

— Ми віддали честь, кому належно. Ви тут зібрані чоловіки й жінки, що представляєте великий український нарід, маєте зараз тут проголосити створення у древній столиці наших князів, соборної, від нікого незалежної, народоправної української держави. Не хочемо більше служити чужим панам. Хочемо жити, трудитися, а як треба то й життя віддати за свою державу.

— Слава! — загреміла знов заля і всі руки піднеслися на знак згоди.

— Історія нашого народу навчила нас, що Русь-Україна була великою й могутньою лише тоді, коли володів нею один великий князь київський, як Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий або один гетьман, як Богдан Хмельницький. Коли володіли удільні князі, гетьмани чи, як у роках 1918-1919, за останньої нашої короткотривалої держави, різні партії, то держава падала, мусіла впасти. Тому, як ви знаєте, Союз українців-державників, революційне підпілля і ми всі є за те, щоб верховну владу передати в одні руки, гетьмана і його наслідників. Ми не хочемо змагатися між собою, а може, навіть боротися із зброєю за вибір президента, за владу в державі. Ми віддаємо верховну владу в руки дідовичного гетьмана, але під контролею народу через вибраних представників. Ми не мали пануючого роду, з якого могли б вибрати гетьмана. Тому ми рішили вибрати гетьмана із чужого пануючого роду, в котрім однак пливе якась крапля крові князів наших. Він вже довго підготовлявся до того високого уряду. Це англійський князь Юрій, наш гетьман Юрій Перший. Тож привітаймо його.

В тій хвилині на залю увійшов гетьман Юрій і заля привітала його грімкими оплесками. Для приявних членів революційного підпілля і для частини військовиків, котрі читали „Січовий Голос” та іншу підпільну літературу гетьманська ідеологія була знана, інші познайомилися на попередних старшинських зібраннях.

Гетьман підійшов до мікрофону і на здивовання більшости приявних промовив українською мовою з деякою чужинецькою вимовою.

— Слава Україні! Дорогі пані й панове — минуло добрих 10 літ відколи на пропозицію Союзу українців-державників я погодився кандидувати на гетьмана України. Від того часу я пильно підготовлявся. Як бачите, я можу висловитися по-українськи. Я студював політичні науки, але найбільше я старався пізнати військове діло як майбутній верховний вождь армії, яким я хочу бути не як манекін. Я пізнав досить основно важку історичну долю українського народу. Не хоронена природними границями, окружена сусідами, що завжди намагалися загарбати якнайбільше багатой української землі, українська держава мусить бути сильна. Не досить здобути по стільки трудах, боях і жертвах українську державу, треба її втримати. І я доложу всіх своїх сил, щоб разом з вами її втримати.

Гучні оплески привітали ці слова. Гетьман сів за президіальним столом, а тоді знов промовив Карабин.

— Дорогі пані й панове, ми не маємо часу переводити вибори чи плебісцити, бо за той час вороги відзискають свої сили. Ми творимо нині Установчі Збори, тому мусимо рішити найважлишу справу: створити тимчасовий уряд при гетьмані. Ми радилися в цій справі в тіснішому гурті і пропонуємо: Прем'єр-міністер — Сергій Яструб, начальник революційної підпільної організації, міністер закордонних справ — Іван Дорошенко, генеральний писар Союзу Українців-державників, міністер військових справ — полковник Леонід Гордієнко, міністер внутрішніх справ — Василь Загробельний — визначний діяч революційного підпілля, котрий має великі заслуги в організації адміністрації в запіллї нашої армії, міністер освіти, преси й пропаганди Леонтій Сич — редактор „Січового Голосу”, міністер рільництва — інженер-агроном Сава Наріжний, міністер фінансів Іван Архипенко. Головну команду армії очолить генерал Тарас Гончар. Інші міністерства будуть створені в міру потреби. Закордонні консулі чи амбасадори будуть призначені пізніше в міру того, як українська держава буде визнана різними державами.

Вже на другий день закордонна преса помістила вісті про проголошення української держави в Києві і, склад уряду, часто в неприхильнім дусі, мовляв, важко сподіватися, щоб цей український уряд довго вдержався. А деякі американські часописи напали на адміністрацію президента за те, що вона вислала український легіон на Україну і тим спровокувала криваву громадянську війну. На те президент на пресовій конференції заявив, що уряд вислав український легіон, а також спеціальний ударний курінь не на Україну а до Туреччини. Завдяки тому Совети відложили заплановану вже інвазію на країни Перського Заливу і Савді Арабію. Український легіон прилучився до української повстанської армії самовільно, а спеціальний ударний курінь перебуває ще й досі в Туреччині. Інтереси Америки не зазнали ніякої шкоди, навпаки, відступлення советських дивізій з Польщі та Чехо-Словаччини і загальне змагання народів Советського Союзу до звільнення з-під російської влади відсунуло загрозу советської агресії та атомової війни на довгий час.

Минули три місяці від здобуття Києва, а перший уряд незалежної української держави на диво одних та велике невдоволення інших не тільки втримався, але й поширив свою владу на всю

— Слава! — загреміла знов заля і всі руки піднеслися на знак згоди.

— Історія нашого народу навчила нас, що Русь-Україна була великою й могутньою лише тоді, коли володів нею один великий князь київський, як Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий або один гетьман, як Богдан Хмельницький. Коли володіли удільні князі, гетьмани чи, як у роках 1918-1919, за останньої нашої короткотривалої держави, різні партії, то держава падала, мусіла впасти. Тому, як ви знаєте, Союз українців-державників, революційне підпілля і ми всі є за те, щоб верховну владу передати в одні руки, гетьмана і його наслідників. Ми не хочемо змагатися між собою, а може, навіть боротися із зброєю за вибір президента, за владу в державі. Ми віддаємо верховну владу в руки дідичного гетьмана, але під контролею народу через вибраних представників. Ми не мали пануючого роду, з якого могли б вибрати гетьмана. Тому ми рішили вибрати гетьмана із чужого пануючого роду, в котрім однак пливе якась крапля крові князів наших. Він вже довго підготовлявся до того високого уряду. Це англійський князь Юрій, наш гетьман Юрій Перший. Тож привітаймо його.

В тій хвилині на залю увійшов гетьман Юрій і заля привітала його грімкими оплесками. Для приявних членів революційного підпілля і для частини військовиків, котрі читали „Січовий Голос” та іншу підпільну літературу гетьманська ідеологія була знана, інші познайомилися на попередних старшинських зібраннях.

Гетьман підійшов до мікрофону і на здивовання більшости приявних промовив українською мовою з деякою чужинецькою вимовою.

— Слава Україні! Дорогі пані й панове — минуло добрих 10 літ відколи на пропозицію Союзу українців-державників я погодився кандидувати на гетьмана України. Від того часу я пильно підготовлявся. Як бачите, я можу висловитися по-українськи. Я студіював політичні науки, але найбільше я старався пізнати військове діло як майбутній верховний вождь армії, яким я хочу бути не як манекін. Я пізнав досить основно важку історичну долю українського народу. Не хоронена природними границями, окружена сусідами, що завжди намагалися загарбати якнайбільше багатой української землі, українська держава мусить бути сильна. Не досить здобути по стільки трудах, боях і жертвах українську державу, треба її втримати. І я доложу всіх своїх сил, щоб разом з вами її втримати.

Гучні оплески привітали ці слова. Гетьман сів за президіяльним столом, а тоді знов промовив Карабин.

— Дорогі пані й панове, ми не маємо часу переводити вибори чи плебісцити, бо за той час вороги відзискають свої сили. Ми творимо нині Установчі Збори, тому мусимо рішити найважлишу справу: створити тимчасовий уряд при гетьмані. Ми радилися в цій справі в тіснішому гурті і пропонуємо: Прем'єр-міністер — Сергій Яструб, начальник революційної підпільної організації, міністер закордонних справ — Іван Дорошенко, генеральний писар Союзу Українців-державників, міністер військових справ — полковник Леонід Гордієнко, міністер внутрішніх справ — Василь Загробельний — визначний діяч революційного підпілля, котрий має великі заслуги в організації адміністрації в заплілі нашої армії, міністер освіти, преси й пропаганди Леонтій Сич — редактор „Січового Голосу”, міністер рільництва — інженер-агроном Сава Наріжний, міністер фінансів Іван Архипенко. Головну команду армії очолить генерал Тарас Гончар. Інші міністерства будуть створені в міру потреби. Закордонні консулі чи амбасадори будуть призначені пізніше в міру того, як українська держава буде визнана різними державами.

Вже на другий день закордонна преса помістила вісті про проголошення української держави в Києві і, склад уряду, часто в неприхильнім дусі, мовляв, важко сподіватися, щоб цей український уряд довго вдержався. А деякі американські часописи напали на адміністрацію президента за те, що вона вислала український легіон на Україну і тим спровокувала криваву громадянську війну. На те президент на пресовій конференції заявив, що уряд вислав український легіон, а також спеціальний ударний курінь не на Україну а до Туреччини. Завдяки тому Совети відложили заплановану вже інвазію на країни Перського Заливу і Савді Арабію. Український легіон прилучився до української повстанської армії самовільно, а спеціальний ударний курінь перебуває ще й досі в Туреччині. Інтереси Америки не зазнали ніякої шкоди, навпаки, відступлення советських дивізій з Польщі та Чехо-Словаччини і загальне змагання народів Советського Союзу до звільнення з-під російської влади відсунуло загрозу советської агресії та атомової війни на довгий час.

Минули три місяці від здобуття Києва, а перший уряд незалежної української держави на диво одних та велике невдоволення інших не тільки втримався, але й поширив свою владу на всю

українську територію, включно з Донбасом, не натрапляючи ніде на поважніший спротив. При визначній допомозі членів підпільної революційної сітки наладнувалася адміністрація на місцях при-спішеним порядком. Московський уряд не мав покищо змоги зібрати достатні сили для розгромлення „буржуазно-націоналістичної Гетьманщини” й обмежувався до лютої пропагандивної акції через радіо, котра знаходила послух головню серед численного московського населення по містах, що втратило тепер своє панівне становище, а також серед українських прислужників московсько-большевицької влади, котрі жалували за своїми теплими посадами. Не бракувало і висланих агентів КГБ, котрі підбурювали населення проти української влади. Всі ті заходи поборювало успішно свідоме українське громадянство, помагаючи з запалом закріплювати свою незалежну державу.

Туреччина перша визнала українську державу й обмінялася амбасадорами. Потім Англія і аж після довгої боротьби між прихильниками й ворогами української держави в сенаті й конгресі, також Америка. Тоді вже генерал Гончар дозволив воїнам легіону, які того хотіли, вернутися до Америки. Охочих не було багато. Більшість залишилася в рядах легіону, що носив тепер назву: Перша дивізія Січових Стрільців. Командантом дивізії був полковник, тепер вже генерал Райнлендер. Американський уряд погодився вислати добровольців з вишколу українського легіону в „Кемп Бронкс” на Україну, а інших приділено до американських частин. З транспортом добровольців прибула до Одеси Арета з малим Тарасом, де чекав на неї Семен Вовк, тепер вже за визначні заслуги назначений полковником.

ІІІ. У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНІ

Христини

Запорошене з довгої дороги авто зупинилося перед гарною віллею в місточку Делятині в Карпатах. З нього висів генерал Тарас Гончар і висока, вродлива пані. Напроти них вибігла Арета Вовк, а за нею малий, чорнявий хлопчик.

— Так далеко від нас ви поселилися, пані Арето. На силу сюди добилися.

— Не пані Арета, але Аретка, така як була в „Кемп Бронксі”. І кажіть мені ти, як давніше.

Генерал пригорнув і поцілував її.

— А ця дама зі мною, це Марта Біленька, тепер уже Марта Гончар, моя жіночка, хіба пізнаєш, Аретко?

— Як то сталося, що ви одружилися?

— Ти знаєш, Аретко, що я не люблю жінок-воєнків. Отже, щоб позбутися сержанта Марти Біленької з армії, я мусів з нею одружитися.

— Зате тепер я генерал вдома, а він сержант, — відгризлася Марта.

Обидві жінки обнялися.

— Хто той пан, мамусю? — потягнув її за спідницю хлопчик.

— То пан генерал Гончар, Тарасику, твій хресний батько.

— А чому пан генерал не має шаблі?

— Я залишив шаблю вдома, Тарасику, але я тобі привіз шабельку і шапку мазепинку, — тут генерал добув з авта пакет, вийняв з нього маленьку шаблю і шапку-мазепинку, поміг йому припоясати шаблю, наложив на головку мазепинку і підняв на руки.

— От тепер ти січовий стрілець, воєнк, як колись був твій батько. А я гніваюся на тебе, Аретко. Ти забрала мені найліпшого старшину. І сама не захотіла стати полковницею. Але я його ще перемовлю.

— Ого, це тільки раз вам удалося. А скільки я потім наплакалася. Тепер він уже не полковник, а інженер і директор-спів-

власник фабрики електронічних виробів, де працює 200 робітників.

— Я жартую, Аретко. Він і так працює далі для нашої, української армії. Деякі вироби його фабрики дуже для нас потрібні.

З хати вибігла русява молодичка, колишня Марта Чорна, а тепер Марта Іваненко. Її тендітна коліса постать виповнилася, а лице й руки були засмагли від сонця. За нею вийшов, налягаючи на ногу, Володимир Іваненко. З лівого рукава його блузки виставала протеза. Це залишилося після поранення в обороні мосту на Дніпрі. Але засмагле обличчя блищало здоров'ям.

— Здоров, Володимире. Ті лікарі в Києві не мали надії, що ти виживеш. А тепер диви який здоровило, — сказав генерал, пригортаючи його.

— Це її заслуга, моєї Марти. Вона не відступала від мого ліжка, аж поки я не став видужувати.

— Це на ваш наказ, пане генерале.

— Невже це та сама Марта, що прилетіла зайцем з „Кемп Бронксу” і що її я хотів негайно відіслати назад? — запитав генерал, обіймаючи її.

— Та сама. Але тут є ще другий заяць з того транспорту, котрого ви не відіслали назад, — сказала, вказуючи на Марту Біленьку.

— А от і наш оборонець, котрий заступився тоді за нас, пан Семен Вовк.

Семен висів якраз з авта і став вітатися з товариством, вибачаючись, що пильні справи задержали його довше на фабриці.

— А тепер просимо до столу, треба дещо перекусити. Ви з далекої дороги, — промовила Арета.

— Але вперед покажи нам мале Вовченя, Аретко.

— Добре, але прошу тихенько, бо він спить.

Коли Арета й Семен вислухали всі компліменти, коли гості вихилили по чарці й засіли за стіл, заставлений різними перекусками, а Семен наповнив кришталеві чари вином, генерал піднявся:

— Від часу нашого перебування в „Кемп Бронксі” багато дещого змінилося. Всевишній допоміг нам пережити важкі часи, побороти ворогів та створити вільну, незалежну українську державу. Тому в першу чергу віддаймо пошану тим всім воїнам, що поклали за неї свої голови. Всі встали мовчки.

— А тепер вишіймо цю чару на щастя, на здоров'я наших дорогих господарів і їх малих синів. Многая літа!

Коли закінчилися взаємні многоліття, генерал просив Іваненка розказати як він влаштував своє життя після такого важкого поранення.

— Коли я вийшов з лічниці після чотирьох місяців, то ще вітер мною хитав. Ми повінчалися в храмі святої Софії, який знову перемінився з музею у храм Божий. І ми рішили покинути місто, придбати землю і стати хліборобами. Ми поїхали в моє рідне село біля Житомира. З близької родини я вже нікого не застав. Земельний Банк віддавав селянам землю в оренду з тим, що за кілька літ селянин може набути ту землю на власність на довгорічні сплати. Хто не буде справлятися з господаркою, втратить право на ту землю. Ми одержали гарний кусок урожайної землі — 50 десятин, подальше від села. Я одержав відправу з війська як інвалід та дістаю інвалідську пенсію. Марта також мала деякі ощадності. От ми їй поставили хату, стайню для корів. Машинова кооператива виорала нам поле їй засіяла. Чотири породисті корови їй насіння продав нам Зембанк також на сплати. Машинова кооператива зжала та змолотила нам збіжжя. За продане зерно ми сплатили всі борги та ще їй зберегли трохи. Ми побудували стодолу, шпихлір, курник. Молоко здаємо до районової молочної, з чого покриваємо всі витрати на життя. І гарно в нас, особливо на весну, коли все зазеленіє, зацвіте. Тож приїздіть всі до нас на село, відпочати, подихати свіжим повітрям.

— Спасибі за запрошення, Володимире, колись скористаємо — сказав генерал.

— А тепер поїдемо всі до церкви хрестити мале Вовченя, — промовила Арета.

— Але ми ще не домовилися яке ім'я дати?

— Може, Святослав, — піддав генерал. — Хай би був такий сміливий та хоробрий, як київський князь Святослав.

— Святослав, Святослав, — підхопили всі і так охрестили малого. За святкуванням христин спати пішли пізно. Але Семен Вовк схопився досвіта і поїхав, а десь біля 9-ї рано приїхав знаний ще з Одеси сотник Голуб, тепер вже полковник і командир 5-го гарматного полку та попросив генерала поїхати з ним на поблизу-кий полігон, де буде цікавий показ. Генерал швидко поспідав і поїхав з полковником. В однім куті полігону тягнулися засіки з колючого дроту, за ними окопи. Полковник підїхав до вантажного

авта-платформи, біля якого порався Семен Вовк з одним помічником.

— Вибачте, пане генерале, що ми так рано витягнули вас з хати, але хочемо вам показати найновіші вироби нашої фабрики, котрої ми обидва є єдиними акціонерами, — сказав Семен і командовав помічникові:

— Ракета ч. 1 до стрілу готов! Вистріл!

З платформи вилетіла ракета — низько понад землею, перетяла дротяні засіки та повертаючись швидко в одну і другу сторону, металевим раменем закінченим немов ножицями перетинала дроті, так що незабаром в засіках створилася вільна брама.

— Ракета ч. 2 до стрілу готов! Вистріл!

Вилетіла друга ракета, тягнучи за собою по землі широкий вал, зложений з малих, важких валків. На яких 50 метрів перед засіками під валками почали вибухати міни. Ракета дійшла до брами в засіках і далше до окопів, торуючи вільну від мін дорогу. Перед окопами вал відчепився, а ракета зникла в окопах. За хвилину почувся там сильний вибух.

— Підемо поглянути, що вона там вчинила — сказав Семен, — і всі пішли за ним.

Увійшли до широкого й глибокого окопу. При одній стіні, внизу був отвір, з якого ще виходив дим. А коли дим розійшовся, увійшли до широкої, „лисячої нори”. Стіни були обрізані кров’ю, а на землі лежало мертво, пошарпане тіло бичка, що впав жертвою того показу.

— Як бачите, панове, перша ракета знищила частину дротяних засіків, друга прочистила кусник поля від мін, а потім в окопі знайшла, згідно із своєю програмою, живу істоту хоч вона була добре захована в лисячій норі.

Скільки і то дуже цільних гарматних стрілів було б треба, щоб виконати таке діло?

— Це справді чудове, Семене, гратулюю, — сказав генерал, потискаючи його руку.

— Ти напевно скоро дістанеш великі замовлення від армії на ті чудові ракети. Треба буде розбудувати фабрику. А на це дістанеш догідний кредит. Ще раз гратулюю. А як назвемо цю розумну ракету. Може ракета інженера Вовка, або коротко — **ВОВЧИЦЯ?**

Іваненки виїхали того самого дня, поспішаючи на свій хутір. Генерал залишився ще на один день, оглядав приміщення фаб-

рики, обговорював пляни поширення виробничих можливостей та кількратного збільшення продукції.

— Чи хтось ще крім тебе, Семене, знає плян твоєї „Вовчиці“?

— Тільки головний інженер і полковник Голуб. Робітники виробляють складові частини, але ніхто не знає цілоти. Чимало складових частин замовляємо в інших фабриках.

— То добре. Але уважай на себе, Семене. Ти виконав велике діло для нашої армії. Ми маємо докладні відомості про посилене зброєння Москви. Проти кого? Перш за все проти нас. Бо то не так легко відректися українського чорнозему, Донбасу, Запоріжжя і так далі. А совєтські достойники нарікають, мовляв, навіть на курорт на Крим не поїдеш без українського віза. Конче треба зберегти твій винахід в тайні. З приїздом до Києва негайно подбаю, щоб фабрика, твій дім, твоя родина і ти сам були під охороною військової поліції. Не бійся. Все буде зроблено дискретно. А все таки уважай, — сказав генерал прощаючись.

На селі

Іваненки приїхали поїздом до Житомира. Їхали вигідно, в чистих вагонах, хоч поїзд не був поділений на кляси для багатших і бідніших подорожніх. І поїзди курсували точно за розкладом їзди. В Житомирі найняли таксівку, котра завезла їх під хату. Їх зустріла радісно Мартина мама, котру вона спровадила з Америки, маленька доня Наталочка та великий, кудлатий Султан, вірний сторож дому. Іваненко обійшов своє господарство (за його короткої відсутности пильнував господарки син сусіда) перекусив і поїхав мотоциклом на село, на засідання громадської ради. Рік тому його обрали головою громадської ради. То були перші вибори проведені урядом по всіх містах і селах України, устанавляючи перші, обрані вільними голосами громадян органи місцевої самоуправи. Тоді також обрали нових або затвердили тих самих з призначення війтів сільських громад і посадників по містах. Хоч від упадку большевицької влади минуло всього 4 роки, село дуже змінилося. Про колгоспні гаразди люди вже стали забувати. Земельний банк відразу першого року зліквідував колгоспи і здав землю селянам спершу в аренду. Першенство в наділі землі мали власники присадибних господарств, а після них наші люди, котрі

стали приїздити з Росії, з Сибіру, а навіть з Америки. Земельний банк при допомозі сільсько-господарської кооперації поміг в розбудові господарств, постачаючи на кредит добірне насіння, корови, добрива, а також удержуючи сітку дорадників-агроністів та ветеринарних лікарів. Машинові станції (МТС) замінили на машинові кооперативи, котрих членами стали самі хлібороби, вибираючи вільними голосами завідувача. Вони поступово вплачували уділи (паї) для сплати машин, перебраних від МТС і для заupu нових машин. Без колгоспних наганячів селяни з запалом взялися до праці на своїй землі, котра незабаром мала перейти на їх повну власність, і тому вже першого року збір продуктів був добрий і з року на рік був щораз кращий. Україна не потребувала купувати за кордоном зерно чи м'ясо, навпаки, незабаром стала експортувати яйця, масло, бекони.

Був сірий осінній вечір і радні вже зібралися в залі громадського дому. Крім Іваненка, було ще 14 радних, в тому і старша вчителька місцевої десятирічки, котра за багато років своєї праці здобула прихильність населення, завідувач машиновою кооперативою і 12 місцевих господарів, в тому 3 жінки. З уряду входили у склад громадської ради війт, писар, директор місцевої школи-десятирічки, лікар-директор місцевої клініки і від Зембанку агроном та ветеринарний лікар. Іваненко відкрив засідання:

— Слава Україні. Вітаю всіх приявних та прошу пана писаря відчитати протокол попереднього засідання.

Протокол прийняли без змін, а тоді Іваненко відчитав гетьманський універсал, котрим проголошено перші вибори послів до Гетьманської Ради на 15-го грудня. Справи зв'язані з виборами будуть докладно з'ясовані на передвиборчих вічах по селах та містах а також окремою брошурою.

Потім війт представив коротко справи, полагождені від останніх нарад. Звернув увагу, що п'янство ще дуже поширене в громаді, і на весіллях та христинах приходять часто під впливом горілки до авантюри і бійки. Головна причина — самогон. Треба наказати поліції конфіскувати апарати, а самогонників арештувати. Подав під розвагу прохання людей, що бажають поселитися в нашій громаді. Іван Нич, українець, столяр, хоче купити хату і присадибну ділянку від удови Іванчук, котра переїде до міста, до сина. Він хоче завести тут столярський верстат. Полагодили прихильно це прохання.

Друге прохання Сергія Алексєєва, русскої національності, відкрити в селі чайню і ресторан відкинули.

Лікар Самійленко звітував, що крім незначних поранень при праці не було нещасливих випадків, ані поважних занедужань. Народилося 10 дітей, в тому 6 хлопців. Тільки одну жінку спрямували до породільні в Житомирі, решту полагодила місцева кваліфікована повитуха, котра зразково працює.

Директор десятирічки Красноніс звітував про задовільну участь учнів у школі. Вчиться 460 учнів у 14 відділах, працює 25 учителів. Всі учителі перейшли перевишкільні курси, для всіх предметів є вже нові українські підручники, большевицькі викинули раз назавжди.

На кінець промовив агроном Бурачок:

— Вся земля в районі нашої громади вже розподілена. З того кожна ділянка, арендована безперервно три роки одним господарем, переходить вже у жовтні цього року на його власність. Гроші вплачені за той час за оренду зарахується як сплату ціни купна. Решта до сплати на 30 літ. Власник не має права продати своєї ділянки, тільки може передати синові або дочці, а як не має дітей, комусь з найближчої родини, хто може провадити таке господарство. Не вільно ділити землі між дітей. Інші діти мусять дістати відповідне забезпечення та вишкіл. Хати і присадибні ділянки з большевицьких часів власники можуть продавати за згодою громадської ради. Господарства мають задовільні, декотрі навіть дуже добрі висліди і виконують свої зобов'язання, крім одного Степана Макуха, котрий дістав уже попередження від Зембанку, що ділянку від нього відберуть, а рухоме майно продадуть на покриття зобов'язань, якщо в найближчому році не наступить поправа. Причина та, що господар алькоголік і легкодух. Громада рішила передати Степана Макуха примусово до лічниці для алькоголіків, а господарку передати тимчасово його жінці.

На тому закінчилися наради, Іваненко подякував привним, закрив наради і скочив ще своїм мотоциклом до місцевої сільсько-господарської кооперативи, в котрій він був головою контрольної комісії. В кооперативній крамниці був великий рух. Господині купували різні споживчі товари, платили головно яйцями або просили записати на молочарську книжечку. При виплаті за доставлене молоко з кінцем кожного місяця районова молочарня відраховувала суму за набрані на книжечку товари і сплачувала коо-

перативі. Керівник кооперативи помагав двом молодим дівчатам, крамаркам, що звивалися за прилавком. Його помічник в сусіднім магазині складав яйця в довгі, пласкі скрині, перекладаючи соломою, для відправлення до Районового Союзу в Житомирі. Іваненко закупив що йому Марта списала на картці, вхопив велику торбу (тоді вже крамниці пакували товар в торби, не треба було носити „авоську” чи старі часописи, як за большевицьких часів) і вступив ще до канцелярії кооперативи. Там книговод підраховував на машинці довгі ряди чисел. Іваненко довідався, що торги за останній місяць зросли і що висліди зовсім добрі.

Вуголь для опалу в зимі замовили — 20 вагонів, скоро будуть доставлені. На головній вулиці, добре освітленій електричними лампами, котрою вертався додому, вешталосся ще досить людей. Переїздив попри верстати ремісників, котрі тут мали свої хати — швець, два кравці, тесля, шлюсар, механічний верстат а далі великий будинок районової молочарні. „Село росте й багатіє”, — подумав собі, заїжджаючи на своє подвір'я.

— Набереш стільки обов'язків на свої плечі”, — дорікала Марта — а вечеря стигне. Десь інші чоловіки вже давно вдома, відпочивають, а він товчеться по засіданнях.

Вибори

Ігор Довбуш приходив останніми часами пізно додому з праці. Від часу перенесення видавництва „Форум” з Мюнхену до Києва, місячник „Січовий голос” перемінився на щоденник. Редакційний штаб значно збільшився журналістами з кол. советських українських часописів. Перевидали великими накладами деякі твори, видані на еміграції, а одночасно появилися добрі повісті, написані вже місцевими письменниками без советської цензури, як також вартісні наукові твори. Модерне устаткування величезної друкарні було навантажене роботою. А тепер прийшло пильне державне замовлення на масову брошуру для пояснення правил, за якими мають бути проведені вибори до Гетьманської Ради в грудні цього року. Ці правила дуже різняться від знаних нам, тому подаємо в скорочені: право вибирати і бути вибраним тайним голосуванням прислуговує чоловікам і жінкам, що закінчили 21 рік життя і належать до одної з трьох груп населення: 1) хлібороби, власники (або покищо арендуючі) самостійних господарств, в тому також

спеціалізованих, як куряча фарма, молочна фарма, огородинство.

2) Люди найманої праці, як урядники, робітники, професійні військовики, а також пенсіонери.

3) люди вільної праці, як самостійні ремісники, власники різного роду промислових підприємств, купці, самостійно працюючі професіоналісти як лікарі та адвокати. Кожний може голосувати і бути вибраним тільки у своїй групі. Вся Україна поділена на 85 виборчих округ. Кожна округа вибирає трьох послів-радних, по одному з кожної групи, так що Гетьманська Рада буде складатися з 255 послів-радних. Кандидувати на радного може кожний управнений до голосування, якщо за його кандидатуру заявили своїми підписами щонайменше 50 виборців з його групи. Гетьманська Рада приймає або змінює представлений урядом бюджет, схвалює або відкидає чи змінює проекти законів, представлені урядом або й поодинокими радними. До часу оформлення Гетьманської ради уряд діяв на підставі гетьманських універсалів. Всі ті справи були з'ясовані докладно в брошурі та поянені прикладами. І брошура в багатомільйоновім накладі мусіла бути готова найдалі до 15-го вересня. Тож не диво, що 12-го вересня Ігор Довбуш, начальний директор „Форуму” прийшов додому пізно, втомлений, але радий.

— Ми закінчили, Наталочко. Цілий наклад брошури готовий і то на три дні перед реченцем.

— То добре, але ти дуже втомлений, — сказала Наталка, пригортаючись до нього, — Ти змарнів за той час. Хіба треба і в гетьманській Україні заводити такі стахановські методи праці?

— То вийнятково. Тож перші вибори в нашій Україні. Без єдиної партійної листи кандидатів перші вільні вибори! А як наші хлопчики?

Наталка відхилила двері до кімнати, де спав на ліжечку трирічний Ігор молодший, а в колісці однорічний Мάρко. Довбуш обняв і поцілував її. Це була знана нам ще з Мюнхену Наталка Пригода, тепер його шлюбна жінка.

— Чи ти не боїшся, Ігоре, що вони можуть вернутися сюди?

— Хто вони?

— Та большевики, комуністи.

— Ха, ха, ха. Хай попробують. Та тут увесь нарід кинеться на них.

— Є такі, що на них чекають. Я говорю з людьми.

— Чому? Певно ті, що сиділи на теплих посадах, купували у спецкрамницях, їздили на курорти...

— Але їх є чимало. А вчора я, мабуть, побачила Довженка.

— Де ти його бачила?

— Та біля міністерства внутрішніх справ. Якраз виходили службовці з праці і між ними він. Він трохи змінився, бороду запустив. Він глянув на мене і в мені кров застигла. Ігоре, я чогось боюся!

— Успокойся. Яким чином міг Довженко, визначний агент КГБ потрапити між службовців міністерства? Там перевіряють людей докладно. Та все таки я побалакаю завтра з Борсуком.

Бюро Івана Борсука містилося в великім будинку біля гетьманської палати, що був знаний як „Булавна сотня”. І справді, булавна сотня квартирувала на долішніх поверхах того будинку. Тільки частина вояків і старшин, що їх привіз був з собою гетьман з Англії залишилася при тій сотні. Решту доповнили рекрути. Горішні поверхи займали, хоч про це мало хто знав, бюро протирозвідки. Довбуш заповів свій прихід і вартовий його впустив.

— Вітайте, пане Ігоре. То вже досить давно, як ми бачилися. Як там пані Наталка мається?

— Дякую, добре. То власне задля неї я приходжу. Вона каже, що пізнала Довженка — пригадуєте того агента КГБ з Мюнхену, і то між службовцями міністерства внутрішніх справ, коли вони виходили з праці. Вони можуть шукати пімсти за ту аферу Петренка в Мюнхені, тому Наталка боїться.

— Довженко... Довженко... пригадую. Я маю ще навіть його знимку, коли ми підстрілили його авто в лісі, біля Мюнхену, Борсук став переглядати акти в шухляді з написом „Мюнхен”.
— А ось і він.

Довбуш поглянув на знимку.

— Так, це він. Тільки тепер носить бороду, каже Наталка. Адаже перевіряли там людей?

— Перевіряли, а все таки чимало советських агентів вкрутилося в різні наші уряди. Ми їх виловлюємо потрохи, але це нелегка справа. Я цією справою поцікавлюся, пане Ігоре, будьте спокійні.

Вже на другий день висланий Борсуком агент з відповідним письмом до директора мав змогу непомітно переглянути працівників міністерства і знайшов між ними урядовця, котрого обличчя

було зовсім подібне до того, що на знімці. Його ім'я Євген Козак, працівник персонального бюро. Борсук доручив своїм агентам слідкувати за ним.

Іваненко роз'їздив по селах мотоциклом, як кандидат на посла з житомирської хліборобської округи. Всюди виступав на передвиборчих вічах та обороняв аграрну політику гетьманського уряду. Як посол він буде виявляти недотягнення і помилки в переведенні земельної реформи на місцях з метою, щоб ці недоліки направити.

— Українська держава зробила з вас, колгоспних рабів, вільних господарів на своїй землі, тож треба цю свою державу всіми силами підтримувати, а якби було треба, то й життя за неї віддати, — так закінчував він звичайно свої палкі промови. Його противник вказував головним чином на різні недоліки та промахи місцевих урядів. Його підтримували переважно невдоволені, котрі за советських часів жили краще, працювали менше, різні колгоспні наганячі або й члени партії. Але їх була значна меншість, так що вибір Іваненка був запевнений.

— Чого ж ти так товчешся по тих вічах? — нарікала Марта. — Господарство добре не доглянеш, а мені вже важко.

Вона була на восьмим місяці.

— Треба, треба, Мартусю. Всі мусимо працювати для нашої української держави. Хіба ти хочеш, щоб ми знову впали під Москву? — І Марта мусіла признати йому рацію.

Інакше виглядала справа в житомирській групі „людей найманої праці”. Висунено чотирьох кандидатів. Посадник Житомира, котрого висунули члени колишнього підпілля, а підтримували військовики та всі свідомі українці, беззастережно обстоював політику гетьманського уряду. Три інші кандидати більшою або меншою мірою заступали невдоволених, зокрема найсильнішу між ними групу русотяпів. Це головно родовиті москалі, котрі залишилися в Україні, коли велика їх частина, зокрема ті, що на визначніших становищах, переселилися на Московщину ще в перших місяцях української влади. Але також зросійщені українці, котрі ще й далі чекали на поворот советської влади та на свої втрачені теплі посади. Ту надію підсилювали агенти КГБ, котрих чимало залишилося в Україні. Згідно з випробуваною тактикою, вони впилися в різні уряди і шкодили, де могли. На передвиборчих вічах приходило до заворушень між прихильниками різних лист.

Житомирська виборча округа „людей вільної праці”, самостійні ремісники, власники різних дрібних підприємств, адвокати, лікарі висунули тільки одного кандидата, адвоката і колишнього заслуженого члена підпільної організації.

Як відомо, скоро після усунення совєтської влади в Україні розв'язано всякі „промартілі”, а згуртованим там під примусом різного роду ремісникам уможливлено відкрити свої власні верстати. Менші промислові підприємства продано на сплати кооперативним Союзам або приватним підприємцям. Більші підприємства ще далі були під державною адміністрацією. Були вже пляни замінити більшість з них на акційні спілки, з тим, що державі припаде найменше 51% акцій. Під державною управою мали залишитися залізниця, пошта, телефон, телеграф, радіо, телевізія, копальні вугілля та інших копалин, видобуток нафтової ропи і земного газу, управа лісів і декотрі фабрики, переважно воєнного виробництва. Під управою окружних районних урядів залишилися: лічниці, шляхи, деякі рільничі господарства, як насінні ферми, шкільки овочевих дерев, ферми породистої худоби і коней і тимчасово великі мешкальні будинки.

Вибори в житомирській виборчій окрузі пройшли спокійно, при великій участі виборців. У хліборобській групі великою більшістю голосів вибрали послом Іваненка, в групі людей вільної праці єдиного кандидата адвоката Івана Євтушенка, але в групі людей найманої праці несподівано і малою більшістю голосів вибрали представника невдоволених русотяпів Александра Іванова.

Іваненко приїхав додому вдоволений і гордий як посол до Гетьманської Ради, але Марта не дуже втішилася. От за місяць він поїде до Києва на сесію Гетьманської Ради, а на її голові лишиться все господарство та ще малий Володимир, молодший, котрий тому місяць народився.

— Сесія буде тривати тільки один місяць, до 15-го лютого. В господарстві в той час нема великої роботи — потішав її Іваненко, — помагатиме сусідський Василь. А ти поїдеш зі мною на кілька днів до Києва. Маємо запрошення від генерала на христини. Їм теж народився син. Приїде й Семен Вовк з Аретою. Підемо також до оперного театру. Я вже купив квитки. Київська опера здобула собі славу одної з найкращих в Європі. Тож білети треба набувати заздалегідь.

За виборами в Україні слідкувала також європейська преса.

— Що таке гетьманська держава — диктатура чи демократія? — запитували демократичні апостоли, котрі зовсім не зважали на „демократію” в Советському Союзі.

Напередодні

Сильний мороз з вітром потиснув того дня, 14-го січня, коли Іваненки раненько збиралися в дорогу до Києва. Наталочка та її маленький братчик Влодко залишилися під опікою енергійної бабусі, котра ще крім того мала око на все господарство. На залізничну станцію в Житомирі завезла їх таксівка. То не коштувало дорого, бо таксівки діставали приділ бензини за зниженою ціною, так само, як автобуси і хлібороби для тракторів та інших рільничих машин. Зате бензина для приватних авт була дорога. Крім того, власник платив ще й податок від авта, тож не диво, що на приватне авто могла собі дозволити тільки добре влаштована людина. Тому особових авт на дорогах було мало. Хоч державна фабрика авт продукувала дуже добрі й економічні авта, то вони були призначені головним чином на експорт, де вони успішно конкурували з японськими автами. Головним засобом місцевої комунікації були колеса (ровери), в тому також триколки, котрих залюбки вживали жінки, їдучи на закупи.

Іваненки прибули на запрошення генерала Гончара, тому заїхали просто до його підміської вілли, де їх привітала радісно Марта. Генерал вже давно виїхав до міста, щоб взяти участь у параді з нагоди відкриття сесії Гетьманської ради. Іваненки скоро й собі поїхали підміським тролейбусом на Хрещатик. Не зважаючи на морозний вітер, там уже зібралася юрба глядачів. Незабаром на вулиці появився кінний відділ булавної сотні в парадних одностроях. За ними на воронім коні їхав в оточенні старшин, гетьман у пишному козацькому строю, в шапці з перами і з булавою в руці. За ними в кареті, запряженій чвіркою коней гетьманша з малою донькою Софійкою. Лише кілька місяців після здобуття Києва гетьман повинчався в Софійському Соборі з молодого дівчиною Іванкою, з котрою був заручений ще перед виїздом з Англії. Вона була дочкою англійця, знаного інженера-винахідника і матері українки, котра її виховувала в українському дусі. Як гетьман, так і гетьманша скоро здобули собі прихильність киевлян, які й вітали

їх оплесками та окликами: „Слава”. Гетьманша була знову при надії, то киявляни закладалися, що цим разом буде хлопець, наслідник престолу. За каретою знов кінний відділ булавної сотні, за ним духова оркестра гриміла „Гей не дивуйтесь добрії люде”. А далі сунули звільна прикрашені прапорами автобуси з міністрами гетьманського уряду, вищими урядовцями міністерств та радними Гетьманської Ради. По обох боках дороги супроводили та замикали похід поліцисти на мотоциклах. За поліційними бар’єрами стояли поліцисти в одностроях, а ще більше їх в цивільних одягах вешталися між глядачами. На дахах були розміщені влучні стрільці (снайпери), що пильно обсервували натовп.

Командант столичної поліції Макогон у співпраці з начальником контррозвідки Борсуком добре подбали про безпеку представників найвищої державної влади. Телевізійні дружини завзято фільмували, а репортери місцевої та американської, англійської, французької, німецької преси увихалися між глядачами, випитуючи поодиноких людей, щоб виявити головним чином настрої народу до свого уряду. То були переважно молоді мужчини й жінки, котрі добре володіли українською мовою. Був великий попит в тих країнах за молодими україномовними інтелігентними людьми і редакції великих часописів навипередки виловлювали їх, платячи високі платні. Не один з українських „бойсів” жалував тоді, що не вчився змалку рідної мови. На порозі Святої Софії привітав гетьмана з його почотом та урядом єпископ Києва в оточенні духовенства, а відтак став відправляти архиерейську службу Богу. Храм був переповнений вищими світськими та військовими достойниками, амбасадорами різних країн та нововибраними послами-радними Гетьманської ради.

Іваненки дісталися до середини тільки завдяки його посольській виказці. Після відчитання Євангелії, виголосив проповідь єпископ Києва, вітаючи гетьмана, його уряд, нововибраних радних Гетьманської ради та славну українську армію, завдяки якій ми всі можемо вільно жити та відкрито славити Бога, чого ще чотири роки нам не дозволяв людоненависний безбожний большевицький уряд.

По богослуженні була відправлена панахида за вояків і світських людей, що згинули в боротьбі за визволення.

За великим столом в ідальні Гончарів того дня під вечір засіло до обіду велике товариство: крім Іваненків, Семен Вовк і Арета,

що приїхали також на запрошення генерала, і рідкий гість з Америки Максим Карабин, головний директор конгломерату „Кон-тіненталь” і голова Союзу українців-державників зі своїм особистим секретарем Микитином і генеральним обозним Сагайдачним, прем’єр-міністер Сергій Яструб з дружиною, міністер військових справ Гордієнко з дружиною, міністер закордонних справ Дорошенко з дружиною. Карабин мав промовляти завтра при відкритті сесії Гетьманської ради. Сагайдачний мав перевірити стан видавництва „Форум”, що було далі підприємством конгломерату, а потім обидва мали відбути розмови в міністерстві торгівлі у справах Конгломерату.

Після тих святкувань всі зголодніли, тому з апетитом і майже мовчки заїдали смачні страви, котрі подавав до столу окремо замовлений на той день кельнер, а варив окремо замовлений кухар. Але за кавою та добірним кримським коньяком розв’язалися язики. Всі були захоплені нинішнім святкуванням, а потім стали розпитувати Карабина про діяльність Союзу українців-державників в Америці та інших країнах.

— Ради нашої організації тому 4 роки сильно прорідилися, бо найліпша частина січової молоді пішла на Україну з українським легіоном і в більшості залишилася на Україні. І в наступних роках виїздили на Україну молоді та середнього віку люди, голов-но спеціалісти різних ділянок. Але ми повільно відбудовуємо членство, притягаємо до січової організації людей з третього, четвертого а навіть дальших поколінь, котрі відчули тепер, що вони належать до того великого славного в світі народу, з котрим вони були вже загубили зв’язок. Ми також намовляємо наших свідомих українців, котрі займають часто визначні пости в різних країнах поселення, щоб вони не виїздили на Україну, а на своїх місцях працювали для нашої держави та шукали для неї приятелів, бо ворогів маємо чимало. Правда, амбасадорів по різних країнах маємо дуже добрих. Про це вже подбав міністер закордонних справ і колишній генеральний писар нашої організації Дорошенко.

— Напевно йому чимало допоміг Союз Українців-державників і ви особисто, начальнику. Ви маєте відділи Союзу а бодай знайомих у всіх майже країнах вільного світу і тому ви могли підбирати для наших амбасад людей здібних і докладно обізнаних з поодинокими країнами — сказав генерал Гончар.

— Очевидно — притакнув Карабин. — Важливе те, що маємо

добрі представництва. Це головню їх заслуга в тому, що світова опінія про наш нарід сильно змінилася: українці не тільки гарно співають, танцюють, пишуть писанки, але вміють також добре воювати за свою справу і подивугідно управляти своєю незалежною державою. Але ворог не спав. Москва по тій катастрофі тому чотири роки, по втраті України, Білоруси, Литви, Прибалтійських країн, Грузії та сателітів все таки зуміла задержати Сибір неісходиму, заспокоївши Японію зворотом загарбаних колись островів. Вона старається замиритися з Китаєм, відбудовуючи скорим темпом свою мілітарну силу. Західна Німеччина по об'єднанню із Східною також значно зросла на силах. Назріває воєнний союз Москви з Німеччиною проти України й Польщі. А Угорщина й Румунія тільки чекають нагоди, щоб і собі поживитися. Чи хто нам допоможе в тій тяжкій годині? Може Туреччина й Болгарія, може Англія, Франція? Хто його знає? Україна мусить бути сильна, дуже сильна, коли хоче вижити.

— І ми стараємося ту силу розбудовувати, начальнику! Наша армія належить до найліпше вишколених в Європі, як признають закордонні старшини, обсервуючи наші останні маневри. І ми маємо модерний виряд, наймодернішу воєнну техніку, — відповів генерал Гончар.

— А що сталося з українським легіоном?

— О, це тепер перша дивізія Січових Стрільців, що стоїть залогою в Києві під командою славного з битви під Києвом генерала Райнлендера. Велика частина старшин і більшість підстаршин, це колишні легіонери. Завтра заглянемо на їхні квартири, то певно пізнаєте багато знайомих з Січі. Рядові вояки легіону очевидно вже в резерві, працюють в різних професіях і добре влаштувалися, переважно в київській окрузі. Рекрутів до дивізії беремо частинно з Галичини, щоб вони познайомилися з київлянами, а може й з київлянками. Так мішаємо рекрутів і по інших полках.

— А це не викличе замішання на випадок мобілізації?

— Ні, до активних вояків полку долучаться місцеві резервісти, без уваги на те, в якому полку вони були на вишколі. Таким чином на випадок мобілізації будемо мати в кожному східноукраїнським полку галичан чи закарпатців чи волиняків, а в галицьким полку східняків. Це вирівнює різні звичай, різні характери і, на нашу думку, зміцнює бойового духа різних частин.

Щоб оживити ці поважні розмови, генерал Гончар звернувся до Микитина та Іваненка:

— Чи пам'ятаєте, як я звільнив вас з військового арешту в Кемп Бронксі?

— Певно, що пам'ятаємо. Але був з нами ще третій арештант, Ігор Довбуш.

— Знаю, він тепер велика особа — головний директор величезного видавництва Форум.

— Маєте його телефон, пане генерале? Я хотів би привітати давнього друга та пригадатися йому, — сказав Микитин.

— Очевидно, що маю. — Генерал добув з портфелю візитівку Довбуша й подав йому. Микитин накрутив число:

— Галло, здоров, Ігоре, тут твій давній друг Микитин . . . Що? Що? То несамовите . . . Я не хочу тобі перешкоджати. Май в Бозі надію . . . все скінчиться добре, — і відложив слухавку.

— Що таке? Що трапилось? — питали з усіх сторін.

— Трапилось щось страшне, дружина Ігоря Наталка десь пропала. Він думає, що її схопили агенти КГБ

Оесія Гетьманської ради

У великій залі будинку Гетьманської ради засіло 15-го січня, вже перед годиною 9-ю рано, 255 радних у трьох групах, по 85 осіб кожна. З лівої сторони радні від стану хліборобів, по середині від стану людей найманої праці і, з правої сторони від стану людей вільної праці. У хліборобській групі було 8 жінок і 77 чоловіків, всі української народности за винятком одного болгарина. У групі людей найманої праці було 73 чоловіки і 12 жінок, в тому 67 української народности, 11 москвинів, 2 грузини, 3 чехи, 1 поляк і 1 лотиш. У групі людей вільної праці було 71 чоловіків і 14 жінок, в тому 59 українців, 12 жидів, 7 німців, 2 словаки, 1 поляк, 1 чех, 2 білорусини та 1 москвин. За довгими столами засіли кореспонденти українських та закордонних часописів. Точно о год. 9-й речник Гетьманської ради заповів:

— Ясновельможний гетьман надходить. — Усі встали. На підвищену трибуну вийшов гетьман в одезі давніх гетьманів і з булавою в руці, а за ним міністри його уряду.

— Слава Україні! — промовив гетьман і вся зала відповіла: „Слава Україні!”.

— Оцим відкриваю першу сесію Гетьманської ради. Вітаю вас, панове радні, вибрані вільними голосами українських громадян і сподіюся, що ваші наради будуть успішні для добра вільного українського народу. Вітаю міністрів нашого уряду, вітаю кореспондентів преси, а зокрема вітаю нашого дорогого гостя, голову Союзу українців-державників, начальника Максима Карабина, котрий особисто і його організація дуже причинилися до нашої перемоги і до здобуття нашої від нікого незалежної української держави. Слава!

Загреміли оклики „Слава, слава!” і рясні оплески.

Коли на залі затихло, гетьман закінчив свою мову:

— А тепер прошу отця капеляна Гетьманської ради провести молитву.

Молодий капелян, недавній випускник Духовної семінарії в Бавнд Бруку провів коротку молитву в якій просив Господа Бога благословити цю нараду. Тоді провід сесії перебрав генеральний писар гетьманського уряду. Гетьман сів за підвищеним столом і всі на залі посідали.

Генеральний писар підійшов до пульта з гучномовцями і проголосив: „На порядку нарад нинішньої сесії є бюджет на біжучий діловий рік, котрий предложить нам директор бюджету Семен Волинський. Але перед тим зголосився до слова наш дорогий гість начальник Максим Карабин.

Карабин, хоч його сива голова вказувала на немолодий уже вік, підійшов до трибуни елястичним кроком і промовив:

— Ясновельможний пане гетьмане, достойні міністри, достойні радні! Тільки чотири року тому, на свіжому побоевищі, зараз же після здобуття Києва нашими військами, я мав велику честь промовляти до зібраних на скору руку установчих зборів, зложених з українських старшин і цивільних українських патріотів, здебільша, членів підпільної революційної організації, що так успішно підготувала всенародне повстання проти нашого відвічного ворога. За цих чотири роки ви створили чудо. З воєнних руїн, з революційного хаосу за такий короткий час ви створили впорядковану й могутню незалежну українську державу. І мені дуже приємно, що приявні тут кореспонденти закордонної преси вже

нині можуть повідомити, що Україна, це народоправна держава з монархічним устроєм. Цих 255 послів, вибраних вільними голосами українського народу до нашого парламенту, котрий називаємо Гетьманською Радою, вже нині починають радити й рішати в усіх справах нашої держави. Тож бажаю вам, дорогі радні, якнайкращих успіхів у вашій праці. Слава Україні.

Приявні прийняли його промову гучними оплесками й окликами: „Слава”. Коли на залі втихло, генеральний писар віддав голос директорові бюджету, котрий став відчитувати й пояснювати цілий ряд чисел, ілюструючи свій виклад прозірками, котрі його помічник висвітлював на великому екрані. Деякі радні робили записки, інші тільки слухали. Коли Семен Волинський закінчив, до слова зголосився Іван Коваленко і почав говорити, на загальне обурення, російською мовою. Генеральний писар негайно перервав йому:

— Пане Коваленко, наші наради ведуться виключно українською мовою. Чи ви не вмієте говорити по-українському?

— Говорити я вмію, але я хотів пояснити деяким товаришам на залі, котрі не розуміють по-українськи.

— Хто не розуміє української мови, не може брати участі в наших нарадах і повинен зложити свій мандат.

До слова зголосився Олександр Іванов:

— Я добре розумію по-українськи, но єсть такі, которі не розуміють. Но в наших урядах говорять ісключительно на українськом язике. Урядників, котрі не говорили по-українськи звільнено з праці. Я предлагаю: прийняти їх обратно до праці і дати їм строк вивчати український язик. І я тоже предлагаю доручити всім урядникам говорити на русском язике до тих, которі не розуміють по-українськи.

Генеральний писар відповів:

— Урядники, котрі не володіли українською мовою мали досить багато часу й окремі курси для вивчення мови. Котрі не використали нагоди, були звільнені з праці. Всі урядники обов’язані на підставі гетьманського універсалу говорити до сторін по-українськи, а також приймати письма й формуляри, виповнені українською мовою. І то зовсім оправдано. Ось тут, між нашими радними, є 210 українців і 45 неукраїнців, що належать до 9 народностей. Де ми могли б знайти урядників, що володіють, крім укра-

їнської, ще 9 іншими мовами. А чому ми мали б вирізнявати російську мову, як другу мову урядування? Хто досі в українській державі не міг чи не хотів вивчити української мови, мусить подбати про перекладача. Та не зважаючи на те, згідно з нашим демократичним правильником, передаю внесення радного Іванова під голосування.. Хто за внесення радного Іванова, піднести руку!

Піднеслося 15 рук.

— Хто проти внесення?

Всі інші підняли руки.

— Я стверджую, що внесення радного Іванова перепало величезною більшістю голосів і тому у справі вживання української мови обов'язують далі гетьманські універсали. Хто має запити до директора бюджету..? Прошу, пане радний Пилипів!

— Моє ім'я Осип Пилипів, робітник. Запитую, чому в бюджеті поставлено: прибутки за оренду землі стільки то сотнарів пшениці, тобто стільки то гривень і на сплату земельних приділів стільки то сотнарів пшениці, тобто стільки то гривень. Прошу пояснити.

Директор бюджету пояснив:

Вся земля, крім присадибних господарств, уважається державною власністю, бо після стільки літ большевицької влади важко установити, до кого вона належала. Українська влада скасувала колгоспи чи радгоспи, а землю приділила поодиноким господарям в оренду за оплатою, призначеною фахівцями Земельного банку, залежно від величини, положення і якості ґрунту кожного наділу. Деякі господарі вже перебрали свої наділи на власність, деякі ще орендують, тому прибутки розділені на дві групи. Висота оренди чи сплати на 30 літ призначена кожному господареві в сотнарах і кілограмах пшениці. Скажім оплата за якийсь земельний наділ призначена у висоті 10 і пів сотнара річно. Це означає, що той господар має найдалі до кінця листопада кожного року зложити в найближчій елевейторі Зембанку 10 і пів сотнара пшениці. Але він має право замість того влатити у найближчій філії Зембанку рівновартість тієї пшениці у гривнях. В якому розрахунку? У нас усталена раз на все вартість одного сотнара пшениці у висоті 40 гривень. Отже в нашім випадку господар замість 10.5 сотнарів пшениці, може влатити 420 гривень. Наша валюта забезпечена пшеницею — 100 гривень = 250 кг. пшениці. Тому при вільній торгівлі всіма родами рільничих про-

дуктів єдина пшениця є державним монополем. Держава продає пшеницю млинам, пекарням та іншим підприємствам для перерібки на муку, хліб, макарони і т.п. Таким чином сплати за земельні приділи усталізовані.

Запитала радна Ева Дуб з хліборобської групи:

— Чому господарям не вільно гонити спирт для домашнього вжитку? Горілка з державної горальні дуже дорога, а на весілля чи христини треба її чимало.

Генеральний писар відповів:

— Спирт, це державний монополь. Тільки держава має право продукувати спирт у своїх горальнях. На цей спирт наложено великий податок, він справді дорогий у продажу тому, щоб громадяни обмежували його спожиття. Большевицька влада свідомо підтримувала пянство, бо розпиячений нарід менше думає про свою недолю і більше покірний владі. Ми стараємось поступово викоринити цей наліг, що нищить наш нарід. Тому заборонено гонити самогон. Він дешевий і спричиняється до збільшення пянства. Крім того, він дуже шкідливий для здоров'я не тільки для п'яниць, але й для їх потомства. Скільки в нас недорозвинених дітей з батьків-пияків? Тому поліція конфіскує апарати, а самогонників суд засуджує на 6 місяців в'язниці. Коли вже п'єте спирт, то пийте його з державних горалень і пийте вміру, бо він дорогий.

Питає далі Ева Дуб:

— А чи вільно виробляти для домашнього вжитку вишняк, питний мед та овочеві вина?

Відповідає ген. писар:

— Це дозволено законом, але тільки для домашнього вжитку. Питний мед, вина, лікери виробляють кооперативні та приватні фабрики, як от фабрика Бачевського у Львові. Деякі вина, а головно знаменитий кримський коньяк експортуються щораз більше за кордон.

Промовив радний Іваненко:

— На мою думку гетьманський універсал у справі алькогольних напиків дуже доцільний та корисний для народу. Тому ставлю внесення затвердити його як обов'язуючий закон.

Це внесення рада прийняла величезною більшістю голосів. Після довгого обговорення прийняла теж пропонуванний урядом бюджет у частині, що стосується хліборобської ділянки. Дальші наради відложено на другий день.

**

Петро Носик залишив другого агента з мотоциклом біля дому, де жили Довбуші, а сам чекав недалеко вхідної брами міністерства внутрішніх справ. Була п'ята година й урядники вийшли гурмою з праці, поспішаючи додому. Урядник Євген Козак, в дійсності агент КГБ Довженко, пішов швидким кроком в бічну вуличку. За рогом стояла таксівка, за керівницею котрої сидів зареєстрований як Петро Іванович агент КГБ Кисельов. Довженко сів біля нього, і таксівка рушила, а в слід за нею в деякій віддалі агент Носик на мотоциклі. Недалеко дому Довбушів таксівка зупинилася, шофер в робочім комбінезоні, із скринькою на приладдя, висів, скоро підійшов до дверей і натиснув дзвінок. Наталка виглянула крізь віконце у дверях. Кисельов підніс до віконця виказку механіка київської телефонної централі зі знимкою.

— Я маю доручення перевірити телефонну лінію.

— У нас телефон впорядку.

— Так, але в сусідніх домах зголошені непорядки, то я маю направити.

Наталка відчинила двері, Кисельов увійшов, замикаючи за собою двері.

— Ви Наталія Довбуш?

— Так.

Він добув револьвер і націлився на неї.

— Ви підете на один крок переді мною і всядете до таксівки, що якраз підїхала перед дїм. Якщо ви спробуєте втікати або кричати, я вас негайно застрілю. Рушайте!

Наталка вийшла перед хату, за нею Кисельов. Агент витягнув револьвер, але Носик схопив його за руку.

— Залиши, а то він її застрілить. Бачиш має націлений револьвер.

Наталка всїла у відчинені задні двері таксівки, Довженко в тїй хвилині накинув їй на обличчя хльороформову маску, вона обсунулась на сидження неприємна. Кисельов ускочив за керівницю і таксівка пігнала. За нею в деякій віддалі гнали два мотоцикли.

За 10 хвилин після того Ігор Довбуш висів з авта біля свого дому. Здивований, побачив двері відчинені. Вбїг до хати, перейшов по всїх кімнатах — Наталки не було. Менший хлопчик спав спокїйно в колісці, старший сидів заплаканий.

— Де мама, Ігорчику?

— Нема — промовив хлопчик крізь плач. Довбуш кинувся до телефону:

— Пане Борсук. Наталки немає. Її певно схопили.

— Може кудись вийшла?

— Це неможливе. Вона ніколи не залишила б дітей самих, без опіки.

— Один наш агент завжди на стійці біля вашого дому. Мій довірений агент Носик слідкує за Довженком. Ми скоро віднайдемо нашу дружину.

Військовий бюджет

Другий день сесії Гетьманської ради почався знов точно о год. 9-й рано в приявності гетьмана, міністрів і численних кореспондентів преси. Наради почав і тим разом радний Коваленко, бо на його думку, передбачені витрати на військові цілі рішуче зависокі. У світі тепер повне замирення, на війни не заноситься. Україна живе в мирних взаєминах з усіма сусідами, тож нема жадної потреби видавати стільки грошей на зброєння. Він поставив внесення скреслити з військового бюджету 800 мільйонів гривень і призначити ці гроші на збільшення пенсій воєнним інвалідам і пенсіонерам. Тоді виступив міністер війни, підвищений в міжчасі до ранги генерала, Гордієнко. Присутні вшанували гучними оплесками того безстрашного старшину, що перший почав повстання та розбив большевицьку армію під Києвом. Коли на залі утихло, Гордієнко промовив:

— У світі настав мир, це правда. Україна живе у згоді з сусідами, це також правда. Але армію ми мусимо мати сильну. Згідно з гетьманським універсалом, кожного року покликуємо до служби Україні один річник — 19-літніх молодих мужчин, усіх без винятку, крім непридатних калік. Всі вони проходять основний військовий вишкіл. Фізично слабших потім привчасмо до всякої допоміжної служби, а фізично добре розвинених вишколюємо на вояків різного роду зброї та різних спеціальностей. Утримання стільки людей коштує великі гроші, але коли ми обмежимо обов'язковий військовий побір для всіх, то потім в разі потреби буде важко його привернути. Вдержання армії та допоміжних частин, це ще менша частина витрат. Поборові не одержують платні, лише

дрібні суми на особисті витрати. Але найбільші суми йдуть на бойовий виряд, на воєнні машини. Живемо в атомовій добі, в добі незвичайно розвиненої техніки. Про це не пишеться багато в газетах, але всі більші держави приготують нові роди зброї, бережені таємно винаходи. Україна не може мати гіршу зброю, ніж інші держави, а зокрема наші сусіди. А наш найбільший сусід, Москва, інтенсивно збрійється. Чи ви, може, хочете, пане радний Коваленко, щоб Москва нас перемогла?

На залі грізно загуділо.

— Чи ви може чекаєте, щоб знову прийшли товарищі? Чи ви чекаєте на большевиків, Коваленко? — чути було вигуки.

— Ні, я не чекаю большевиків і відкликую своє внесення, — заявив збентежений Коваленко.

Військовий бюджет був схвалений одногolosно. Тоді Іваненко побіг до телефону і подзвонив до Довбуша.

— Що у вас діється, Ігоре? — спитав непевним голосом.

— Все гаразд, Наталка вже вдома, каже вас обоє поздоровляти. Схопив її, як я і сподівався, Довженко, при допомозі іншого агента КГБ, якогось Кисільова, що працював у Києві як таксівар. Кисільов посадив її в таксівку під револьвером, Довженко накинув їй на голову хлороформову маску і пігнав вулицями Києва в напрямі мосту. Два агенти контррозвідки, яким Борсук велів слідкувати за Довженком, гнали за таксівкою на мотоциклах і на перехрестю, де таксівка мусіла зупинитися на червоному світлі, вони заскочили обидвох бандитів, закували, а Наталку відвезли до лічниці. Вона просить, щоб ви обидвоє ще нині увечері заїхали до нас. Ось наша адреса.

— Хвала Богу, що так скінчилося. Очевидно, заїдемо.

Борсук привітав Довженка у в'язниці як давнього знайомого.

— Я давно вас бачив, пане Довженко, ще у Мюнхені. Приємно привітати вас тут, у столиці вільної України. На жаль, мушу сказати, що ваше положення невеселе. Згідно з обов'язуючим законом, за узброєний напад і схоплення ви станете перед наглим судом. Ваша справа не вимагає довгої судової процедури, вона ясна, і вирок за такий злочин може бути тільки один: кара смерті через повішення. Не думайте, що то Америка, де злочинці чекають роками на езекуцію — різні апеляції, свідчення психіатрів і т.п. Тут нічого такого не буде. На другий день після вироку ви будете повішені. Я розумію ваші мотиви: пані Наталія Довбуш

у Мюнхені зрадила ваші пляни. Ви хотіли пімститися, вбити її чи, може, вжити як закладника?

Довженко довгий час мовчав, врешті промовив.

— Я не знаю, що КГБ думало з нею зробити. Я дістав наказ доставити її, тільки всього.

— Себто кому доставити? Говоріть відкрито, пане Довженко. Це вам може допомогти в суді.

Довженко знову вагався хвилинку:

— Мій начальник, полковник КГБ Мухін. Я мусів виконувати його накази, інакше мене чекала певна смерть. КГБ має довгі руки, навіть тут, у вашій незалежній Україні.

— Де тепер перебуває Мухін?

— Не знаю, я передавав йому свої рапорти в означенім місці і там він залишав мені свої накази. Особисто ми тут ніколи не зустрічалися.

— Де це місце?

— Недалеко міністерства внутрішніх справ, у дуплавім дереві в парку.

— А яким способом ви стали службовцем міністерства внутрішніх справ?

— Мухін передав мені особисті документи на ім'я Євген Козак і доручив негайно внести заяву на працю в міністерстві внутрішніх справ. І на диво, після короткого інтерв'ю мене прийняли на працю в персональнім відділі.

— Напишіть негайно записку до Мухіна. Повідоміть, що схоплення Наталки не вдалося з різних причин, але ви спробуєте знову і запитайте куди її доставити Ви кинете записку особисто. Але не пробуйте втікати, це вам не вдасться. І ще одне: куди ви мали завезти паню Довбуш?

— На вулицю Підвальну, число 124.

Борсук у товаристві одного агента підвезли Довженка недалеко вказаного ним місця і випустили його з авта. Він кинув записку в умовлене дупло й вернувся до авта, бо знав, що за ним слідкує агент Борсука. Вони повезли його назад до в'язниці. Два агенти контррозвідки застали в невеликім домі на Підвальній ч. 124 тільки не молоду вже жінку, котра сказала, що в неї на квартирі старший пан на ім'я Василій Борисович, урядник в якимсь міністерстві. Вона дуже обурилася, коли два панове показали їй свої поліційні виказки й почали в її присутності перево-

дити докладний обшук цілої квартири, але не знаходили нічого підозрілого. Аж коли відсунули шафу в кімнаті господині і натиснули на ледве помітний кілочок в стіні, відкрилася велика скритка, де находився цілий арсенал ручної зброї і сильний радіо-апарат. Один з агентів притримав жінку в її кімнаті, другий скрився в садку. Через годину заїхала таксівка, з котрої висів старший огрядний пан. Він увійшов на свою квартиру, розглянувся і негайно відїхав назад таксівою. Агент, що скривався в садку, пігнав за таксівою на своєму мотоциклі. Біля міністерства старший пан висів, відправив таксівку й подався повільним кроком до парку. У бічній вуличці розглянувся, підійшов до старого дерева, вийняв з дупла записку і заховав у кишеню. В тій хвилині з засідки вискочили два агенти контррозвідки, заарештували його, наложили на руки кайданки і завезли до слідчої в'язниці, де вже чекав на нього Борсук.

— Добрий вечір, пане Мужін.

— Моє ім'я Василій Петрович Борисович, службовець міністерства. Я не знаю яким правом і за що мене арештували та ще й наложили кайданки? прошу негайно мене звільнити. Я внесу на вас скаргу, і ви будете відповідати перед судом, бо це безправство.

— Добре, але спершу прочитаємо цю записку, яку ви вибрали перед хвилиною з дуплавого дерева.

Борсук добув записку з його кишені і обшукав його докладно. Нічого підозрілово не знайшов.

— Де ви працюєте, пане Мужін?

— Відмовляюся відповідати на ваші запити.

Борсук доручив начальникові в'язниці примістити всіх четверо в'язнів в окремих кімнатах, (бо додали ще господиню Мужіна) так щоб вони не могли порозуміватися, і скріпити охорону в'язниці. На другий день рано Борсук зажадав у міністерстві внутрішніх справ особистих актів службовця персонального відділу Євгена Козака, але після довгих розшуків виявилось, що ці акти десь пропали.

Третій день нарад Гетьманської ради

Європейська преса, а також більші американські часописи присвятили досить багато місця звітностям з нарад Гетьманської ради, коментуючи при цьому дивний для них устрій молоді

держави, котрий уже деякі поспішилися назвати псевдодемократичним.

На третій день нарад широко обговорено справу професійних спілок (юній). На підставі гетьманського універсалу робітники можуть творити свої профспілки по всіх підприємствах, де працює найменше 50 працівників. Профспілка має бути одна для одного підприємства, приймаючи в члени робітників всяких фахів, включно з умовими працівниками. Членство в профспілці добровільне, підприємство може мати також нечленів профспілки. Профспілки не мають права творити надбудови-централі. Робітники мають право страйкувати, якщо їх представники не можуть домовитися з дирекцією підприємства. Уряд праці може для полагодження страйку призначити комісію, котрої рішення обов'язує обидві сторони. До комісії призначають по двох представників профспілка і дирекція підприємства та одного представника уряд праці. Після довгих дебат Іван Ткач, поставив внесок, щоб творити профспілки за фахами і творити централі фахових профспілок. На це міністер праці звернув увагу, що існування різних профспілок в одному підприємстві дуже утруднює договорення у справі платень чи умовин праці. На приклад, американські юнії довели вже до упадку кілька великих щоденників з мільйоновим накладом, тому що не могли погодитися на надмірні домагання багатьох (в однім підприємстві) фахових юній і поносити мільйонові втрати. Тому вони закрили видавництва, залишаючи тисячі робітників без праці. Могутні профспілки робітників сталеварень чи автомобільної індустрії в ЗСА виднали для своїх членів високі платні та інші користі, але внаслідок того ціна сталі та домашніх авт така висока, що Америку заливають японські й інші вироби, багато дешевші, а місцеві заводи підупадають, десятки й сотні тисяч робітників залишаються безробітними. Централі юній, подібно як картелі (змови підприємців для підвищення цін) діють на шкоду всього громадянства і кінець-кінців на шкоду своїх таки членів-робітників, бо причиняються до занепаду верстатів праці і зросту безробіття. Наші профспілки повинні дбати про добрі умовини праці та справедливі платні для працюючих, але також мати на увазі добрий розвиток підприємства.

Адвокат Євтушенко вніс додаток до закону про профспілки — творити в кожній виборчій окрузі профспілки, котрі об'єднували б працюючих підприємств і установ з менше як 50 працюю-

ючих, а також челядників ремісничих верстатів для охорони їх інтересів. Закон про профспілки з додатком Євтушенка прийнято більшістю голосів і на тому наради того дня закінчилися.

Увечері в окремій кімнаті готелю й ресторану „Народна гостиниця” в Києві зібрався, на запрошення Максима Карабина, гурток його довірених друзів — генерал Гончар, Сергій Яструб, Іван Дорошенко, генерал Гордієнко, Семен Вовк, Ігор Довбуш, Ігор Сагайдачний, Іван Борсук, Володимир Іваненко та Микитин, особистий секретар Карабина. Карабин відкрив зібрання:

— Вітаю вас, дорогі друзі, в найбільшому готелі Києва, котрий ми на днях відкупили від держави для Конгломерату „Континенталь”, а в дійсності для Союзу українців-державників. Всі доходи з того підприємства, як і з видавництва „Форум” призначені на творення Відділів Союзу разом з січовими сотнями по цілій Україні. Це дуже потрібне, зокрема січові сотні для молоді. Довголітня большевицька пропаганда залишила все таки якийсь намул у свідомості населення і в душах молоді. Цей намул — пригожий ґрунт для ворожої пропаганди. „Няньки, дядьки отчєства чужого”, як сказав колись Тарас Шевченко, починають щораз більше підносити голову. Творяться всякі „прогресивні” партії. Це дозволене законом, однак треба протидіяти вже, поки не пізно. Ми з другом Сагайдачним та Микитином виїжджасмо завтра до Нью Йорку. Вас усіх, що тут залишаєтесь, просимо підтримувати нашу організацію, зокрема січові сотні молоді.

Прем'єр Сергій Яструб заявив на це, що підпільна революційна організація розв'язується, бо її мета досягнена. Її члени будуть приставати до Союзу українців-державників з метою втримати здобуту незалежність. Семен Вовк тимчасом підняв попельничку на столі.

— Як добре замаскований підслуховий апарат.

— Про це подбало наше бюро. Хоч як на це кривляться наші ліберали, то все таки це доцільне. Різний народ сюди заходить, то можна про неодно довідатися. Я зараз виключу апарат, — обізався Борсук.

— Не треба виключувати, пане Борсук, — сказав Карабин. — Не шкодить мати докладний протокол з нашого товариського зібрання. Підслухові апарати є дуже небажані для тих, що змовляються на протизаконні чи протидержавні діла. А таких не бракує в нашій вільній Україні.

— Справді не бракує — потвердив Борсук. — Пан Довбуш мав нагоду сам переконатися. Добре, що все скоро й щасливо скінчилося. За кілька днів почнеться суд над злочинцями, хоч тепер ми ще не дійшли до самого вершка піраміди. Хтось уможливив агентам КГБ приміститися в наших міністерствах, навіть на відповідальних посадах. Ми посадили в тюрму полковника КГБ, котрий організував скоплення пані Довбуш. Він працював у паспортнім бюро. Це він у свій час видав паспорти двом агентам КГБ, котрі виконали той напад. Він, очевидно, мав нагоду видати паспорти ще іншим агентам КГБ. І врешті — хто прийняв його на працю в паспортному бюро? Він мовчить і мені деколи шкода, що не може вжити методи слідства, що їх уживає КГБ та деякі інші слідчі органи за кордоном. Але в українській державі не будемо вживати тортур. І вони це знають. Згідно з законом, суд засудить його на кару смерті і він забере всі тайни з собою до гробу.

— Треба протягати слідство, — обізвався прем'єр Яструб. — Може якийсь випадок прояснить справу.

— А може б так у „Січовому голосі” натякнути, що слідство впало на несподівані сліди. Сподіються нових арештів?

— Дуже добра думка, Ігоре, — сказав Карабин.

На другий день у „Січовому голосі” описано скоплення дружини відомого громадянина, напасників зловили, вони тепер у слідчій в'язниці і стануть незабаром перед наглим судом. Згідно з законом, їм грозить кара смерті через повішення. У слідстві виявилось, що цілий ряд службовців центральних установ замішані в протидержавній змові. Передбачені арешти. Стаття мала той наслідок, що на другий день в деяких міністерствах та в столичних агенціях не зголосилися до праці деякі службовці. Агенти контррозвідки захопили чотирьох ще таки в Києві, одного задержали на границі, коли намагався на підставі сфальшованих документів переїхати поспішним поїздом до Москви. Шість зникли без сліду.

Суд

Судівництво на Україні налагоджувалося скорим темпом негайно після здобуття незалежності. Суддів призначувало міністерство юстиції з-поміж кваліфікованих суддів та адвокатів українців, котрі співпрацювали з підпільною організацією, або котрих

ім'я не було заплямлене ревною співпрацею з Москвою. До того долучувалися кожного року випускники правничих факультетів українських університетів. Рівночасно колегія правників опрацювала кодекси цивільних і карних законів. Таким чином до чотирьох років були організовані міс:кі суди в цивільних і карних справах, окружні апеляційні суди і найвищий суд у Києві, з 9 суддів, іменованих особисто гетьманом. Не було суддів присяглих. Ця загально прийнята в європейському та американському судівництві інституція, доходила деколи до абсурду, головно в Америці (на приклад, коли суд присяглих, зложений з вибраних адвокатами оборони 11 муринів і одної білої жінки узнав невинним молодого чоловіка, котрий вистрілами з пістолі важко поранив президента Регена і чотири особи з його оточення). Тому українські законодавці відкинули цю установу. Справи, які мав би розглядати суд присяглих, вирішував трибунал з трьох фахових суддів більшістю голосів. Так само справи в апеляційнім суді вирішував трибунал з трьох суддів, котрих рішення були остаточні, за винятком дуже спірних справ, які вирішував Найвищий суд. Дуже поширені були мирові суди, що вирішували цивільні справи, передані їм за згодою обох спірних сторін. На підставі гетьманського універсалу, змова, спрямована на повалення держави насильним способом, а також схоплення людини і всякий збройний напад на людей, підприємства чи установи підлягає наглому судові. Вирішує ці справи трибунал з трьох суддів. Передбачені засуди: кара смерті через повішення або найменше 5 літ тюрми. Відклик від засуду виключно до гетьмана. Всю цю систему судівництва, що обов'язувала дотепер на підставі гетьманських універсалів затвердила Гетьманська рада після цілоденних нарад як обов'язуючий закон без змін, оскільки ця система виявилася зовсім успішна. Злочинність у Києві та інших місцевостях була мінімальна, зокрема не було збройних нападів відколи кільканадцять бандитів повішено, а інші відбувають кари у в'язницях.

В той час Борсук разом із слідчим суддею інтенсивно переслужували п'ятьох нових в'язнів. Всі вони були прийняті до праці на підставі сфальшованих документів. Їх персональні картотеки не були знищені, видно не стало часу. Їх прийняли до праці завдяки поруці високого урядника міністерства внутрішніх справ Петра Ромнича, члена підпільної організації, котрий дістав ту посаду на доручення — в добрій вірі — начальника київської ланки підпіль-

ної організації. Довженко, котрий тепер виявляв отверто все, що знав, посвідчив, що Ромнич це агент КГБ Андрєй, котрий інфільтрував у ряди підпільної організації ще за совєтської влади, навіть віддав організації — за дозволом вищої влади — деякі послуги і таким чином здобув собі повне довір'я. Ромнич і 5 інших насаджених ним агентів КГБ по різних міністерствах зникли і досі не вдалося їх зловити.

Мухін, Довженко і Кисельов стали перед трибуналом наглого суду за збройний напад і схоплення Наталії Довбуш. Справа була ясна, потверджена достовірними свідками. Довженко признався до вини і заявив, що він діяв з наказу Мухіна і під загрозою з боку агентів КГБ. Адвокат, оборонець з уряду, не міг нічого сказати на оборону Мухіна, бо він уперто мовчав, щодо Кисельова, то оборонець підніс як облегчуючу обставину, що він діяв з наказу згори і під страхом покарання, те саме щодо Довженка, з тим, що він співпрацював і виявив чимало корисних для слідства обставин. Після одногодинної наради голова суду проголосив вирок: Олександр Мухін за організацію схоплення Наталії Довбуш при допомозі збройного нападу засуджений на кару смерти через повішення. Іван Кисельов за напад і схоплення Наталії Довбуш під загрозою револьвера засуджений на кару смерти через повішення. Василь Довженко за напад без ужиття зброї та з огляду на співпрацю у слідстві, засуджений на 5 літ в'язниці.

На другий день гетьман затвердив засуд, на третій день рано на площі біля головної тюрми в приявності суддів, начальника тюрми та під охороною поліції обидвох засуджених повішено. Від духовної допомоги священика вони відмовилися.

Європейська та американська преса широко описувала ці події. Ліберальні публіцисти, котрі не звертали великої уваги на масові душегубства в Совєтському Союзі та в країнах під комуністичним режимом, тепер роздирали на собі шати з жалю за двома совєтськими агентами. Гетьманський уряд ігнорував, а українська преса засуджувала ці об'яви ліберальної облуди.

Трудне завдання

Гетьманська рада присвятила цілих 3 дні на справи, зв'язані з пенсійним фондом та охороною здоров'я. Рішено, що кожна людина найманої праці мусить відкладати приписаний відсоток своєї

платні на пенсійний фонд. Такий самий відсоток мусить вплачувати працедавець — держава чи кооперативне або приватне підприємство. Вплати до пенсійного фонду перебирає і завідує ними окрема державна агенція — Уряд суспільного забезпечення. Фонди суспільного забезпечення треба інвестувати головним чином у будову мешкальних будинків для працюючих. Будівельні кооперативи працюючих мають першенство в одержанні довготермінових позичок на будову однородинних домів або кондоміній для працюючих. Працюючий може перейти на пенсію найскоріше з закінченим 65-им роком життя. Висота пенсії залежить від літ праці і суми зложених на рахунок працюючого оплат. Пенсійні фонди для стану хліборобів та людей вільної праці побудовані на добровільній основі в кооперативних обезпечених товариствах, котрі є під державною контролею.

Окрему увагу присвячено справі дуже малого приросту населення як наслідок большевицьких гараздів. Рішено, що держава має видавати працюючим додаток до платні на кожну дитину аж до віку 18 літ. На безженних чоловіків усіх станів, віком понад 30 літ, накладається окремий додаток до прибуткового податку. Діти усіх станів мають право на безплатне навчання в народних і середніх школах та у фахових середніх школах. Учні, що закінчили середню школу з добрим успіхом можуть одержати державні стипендії на студії у високих школах. Інші повинні платити за навчання.

Для охорони здоров'я служать клініки-амбуляторії по всіх містах та більших селах, де кожний може дістати безплатно поміч на випадок недуги, а також провести перевірку стану здоров'я раз на два роки. У лічницях мають право на безплатне лікування особи всіх станів, котрих річний дохід не перевищує означеної суми. Особи з вищими прибутками мусять платити за шпитальне лікування.

Всі лікувальні заведення є під контролею уряду здоров'я, кошти покривається з державних фондів. Лікарні (аптеки) можуть вести тільки кваліфіковані фармацевти як приватні або кооперативні підприємства, вони підлягають контролі уряду здоров'я, зокрема мусять точно розрахуватися з ужиття наркотиків. Нелегальна продаж наркотиків уважається злочином. Продавців судять наглим судом, і вони підлягають карі найменше 5 літ в'язниці, а в

деяких випадках навіть карі смерті, напр., за продаж малолітнім.

Іваненко відіслав свою Марту додому, а сам брав живу участь в нарадах Гетьманської ради. Його продумані виступи та внесення звернули на нього увагу в урядових колах і йому запропонували добру посаду в міністерстві хліборобства, але він відмовився. Він, вільний господар на своїм полі, ніяк не хотів стати бюровим урядником хоч би на високій посаді.

**

Щоденник „Поступ” виходив уже в Києві другий рік і здобув певне коло читачів, головню серед невдоволених, а таких у нас ніколи не бракує. Особливо гострій критиці піддав „Поступ” систему виборів радних Гетьманської ради. Чому ми не вибираємо послів так, як у всіх демократичних державах — загальним голосуванням? Чому ми ділимо виборців на три стани і чому вибраним може бути тільки виборець у своїй групі? Чому з кожної округи вибираємо трьох послів без уваги на кількість населення округи?

На всі питання відповів Довбуш у щоденнику „Січковий голос”: Нашу виборчу систему прийняли 4 роки тому Установчі Збори — разом з установленням діничного гетьманату і призначенням Юрія Першого першим гетьманом вільної України. Населення поділене на три основні стани, з того два — стан вільних хліборобів і стан вільних підприємців та професіоналістів могли створитися тільки у вільній українській державі так, як при комуністичнім режимі міг існувати тільки стан безправних працюючих під ярмом московсько-большевицької бюрократії. Кожний стан вибирає послів тільки з-поміж своїх людей, бо вони найкраще знають місцеві обставини й потреби. Ми не хочемо творити професійних політиканів з виборчою демагогією та корупцією. Наші послі, вибрані вільними голосами, а не призначені партією, збираються на наради раз на рік, а як треба той частіше, розглядають предложені урядом звідомлення, схвалюють їх або ні та устанавляють закони. Ведення державних справ, це відповідальність ради міністрів, котрих іменує гетьман. Гетьманська рада має право більшістю двох третіх голосів осудити діяльність поодиноких міністрів а то й цілої ради міністрів, а тоді гетьман мусить призначити нових міністрів. Такий устрій нашої народоправної монархії.

Він різниться від західноєвропейських устроїв, але ще більше від большевицької рабовласницької диктатури.

На це відповів „Поступ”, що Установчі збори тому 4 роки, то був збір принагідних людей, а не легально вибрані представники українського народу. У відповідь „Січковий голос” запитав, де були всі ті демократичні апостоли в той час, коли в Києві на свіжому побосвищі творилася українська держава? Чи не сиділи вони по запічках.

На всю ту полеміку Борсук не звертав великої уваги. Його більше цікавило питання, звідки видавництво „Поступ” дістає фонди на покриття витрат, що мусіли бути досить великі при невеликому накладі, та великому редакційному штабі і низькій ціні у продажу.

В Україні була свобода преси, але редактори були відповідальні за поміщення матеріалів, котрі зраджували б державні тайни. Кожне видавництво, як і кожне інше підприємство було обов'язане представити річне рахункове звітлення для виміру податку. Борсук переглянув у податковому уряді рахункове звітлення „Поступу” видавництво виявляло поважні втрати, котрі покривало з видавничого фонду. Хто вплатив гроші на той фонд? Інспектор податкового уряду ствердив, що ті гроші вплатило „Товариство за демократичний устрій” в Нью Йорку, скорочено „ТОЗДУ”. В тому не було нічого протизаконного. „Січковий голос” в початках дістав був велику дотацію від Союзу українців-державників. Звідки Союз мав гроші про це Борсук знав добре. Але звідки таке невелике товариство, як „ТОЗДУ” взяло стільки грошей, йому було дивно. Настільки дивно, що він вислав свого довіреного співробітника Носика до Нью Йорку з дорученням вступити в члени „ТОЗДУ”.

**

Семен Вовк з Аретою та двома малими синами прилетіли з Києва до Львова джетом української летунської лінії „Українлет”. На летовищі чекав вже на них фабричний літак. Від часу відвідин генерала Гончаря електронічна фабрика сильно розвинулася, продукуючи головним чином ракети „Вовчиця” ч. 1 і ч. 2. Монтування „Вовчиць” відбувалося поступово у двох окремих будинках, так що ніхто з робітників ані інженерів не знав цілого складу.

Старшини з різних полків перебирали ракети на підставі нарядів і відставляли вантажними автами на призначене місце. Частина ракет магазинували в засекречених карпатських арсеналах.

Населення невеликого міста Делятин зростало разом із розвитком знаної вже в Україні і за кордоном фабрики електронічних виробів під фірмою „В.Г.Акційна спілка”. Її акційний капітал значно збільшився, коли 40% акцій закупила держава. Семен Вовк затримав 40%, а полковник Голуб 20%. Користуючись необмеженим кредитом державного Промислового банку „ВГАС” розбудовувала швидко своє виробництво. Для прибуваючих з різних сторін працівників побудовано цілу колонію однородинних домів, що їх працівники могли купувати на власність на довгочасні догідні сплати. Крім того, добрі платні та інші вигоди прив’язували робітників, технічний та канцелярський персонал до підприємства. Тому заходи кількох інфільтрованих московських агентів, що намагалися підбурювати робітників, а також пізнати тайни виробництва, не мали успіху. Старшина контррозвідки, котрий з гуртком своїх агентів та з допомогою відділу військової поліції охороняв фабрику, як і дім та родину Семена Вовка, виявив з допомогою працівників фабрики московських агентів та віддав їх під наглий суд на підставі закону про охорону держави. Але не пощастило викрити головну ячейку, котрої начальник сидів у Львові. Він дістав наказ з Москви зірвати фабрику динамітом, схопити її начального директора Семена Вовка або його дітей і передати московській ячейці в Румунії. Полковник КГБ Федорчук, котрий займав посаду інспектора-люстратора при централі міських споживчих кооператив „Центро-Союз” у Львові взявся негайно до виконання того завдання і виїхав до Делятина нібито для контролю великої тамошньої споживчої кооперативи „Прут”. Головний книговод тієї кооперативи Климчук, агент КГБ, котрого примістив „Центросоюз” на ту посаду на рекомендацію Федорчука, представив своєму шефові невеселий стан справ: після арештування їх агентів на фабриці залишився тільки один форман і пілот фабричного літака, на котрих можна мати деякий вплив, бо вони наркомани, і ми постачаємо їм героїну, котрої вони тут в інший спосіб не могли б дістати. Директор Вовк є стало під охороною агентів протирозвідки як також його дім і родина.

— А все таки ми мусимо виконати завдання, передане нам з Москви”, — сказав твердо Федорчук.

Борці за демократію

Радний Іван Коваленко знов почав дискусію запитом до якого стану зачислити жінку, котра є тільки господинею дому? До якого стану належить людина, котра працює за заробітну платню, а рівночасно має своє рільниче господарство? До якого стану зачислити людину, котра є на безробіттю або на державнім удержанні?

Генеральний писар відповів: жінка-домогосподиня належить до стану свого чоловіка і в тій групі голосує. Людину, що одержує заробітну платню, як, наприклад, учитель, а рівночасно є власником курячої ферми, треба зарахувати до стану хліборобів, якщо дохід з тієї ферми перевищує його платню учителя і навпаки. На безробіттю працюючий може бути найдовше 30 тижнів, а якщо до того часу не знайде праці за своїм фахом, мусить прийняти працю, призначену урядом праці, хоч би в іншій фазі чи в іншій місцевості. Людина, що живе на державній добродійності, не належить до жодного стану і не має права голосу у виборах до самоуправних урядів, ані до Гетьманської ради.

Деякі радні стану людей найманої праці стали виявляти невдоволення, а навіть обурення, що відбирають громадянські права людям на удержанні державної добродійності.

Генеральний писар на це відповів: велика частина тих, що нездібні заробити на себе це умово упосліджені люди, котрі не повинні рішати про громадські справи, друга частина це люди настільки недбалі, нездарні чи й невідповідальні, що самі нездібні подбати про свої і своєї родини потреби. Вони теж нездібні рішати про громадські справи і тому вони позбавлені права голосу. Правда є люди, що без своєї вини мусять жити на державній добродійності, звичайно, переходно, але тоді вони відзискують право голосу, бо навіть різного роду калікам уряд праці звичайно знаходить відповідну працю і джерело заробітку. Студенти у віці понад 21 рік, що живуть на державних стипендіях чи на втриманні родини, мають право голосу у групі своїх батьків

Ці наради знайшли широкий відгомін у пресі, при чому „Поступ” та львівський „Вперед” гостро виступили проти обмежень у правах деяких громадян голосувати, що ще більше скорочує громадянські права. Вони знов закликали громадян боротися за загальне демократичне виборче право без того поділу громадян на

три стани. На це відповів Довбуш у „Січовому голосі”, що поділ на три стани у виборах не дає змоги людям найманої праці переголосувати і зовсім недопустити до впливу в державних справах вільних хліборобів, підприємців та самостійних професіоналістів, стани котрі були зовсім знищені за большевицької влади, а тепер відроджуються. Люди на державній добродійності, очевидно, не повинні мати впливу на державні справи. Львівський „Новий час” атакував гостро тих, що розпинаються тепер за демократичні права, а не мали відваги хочби одним словом виступити проти большевицької рабовласницької диктатури. В дискусії взяли живу участь обласні часописи в більшості виступаючи проти тих борців за демократію”.

**
*

Арета ніяк не хотіла погодитися на численну домашню службу. Хоч жінка мільйонера, вона вперлася, що буде сама полагоджувати домашнє господарство, тільки з допомогою служниці Гані. Ганя була проста дівчина і не відзначалася великою красою, то однак до неї почав залицятися молодий парубок і то „вчений”, бо помічник книговода місцевої споживчої кооперативи „Прут” Сергій. Ганя дуже полюбила помадки, котрі він все приносив їй на зустрічі. Сергій скоро мав від Гані докладні відомості про розклад кімнат у віллі, коли пан директор приходить з праці додому, коли виходить разом з панею до казина, залишаючи Ганю з хлопчиками, коли вертаються додому та інші подробиці домашнього життя. Це вистачало для складення сміливого пляну: схоплення улюблених дітей дасть змогу шантажувати їх батька. В суботу увечері, як звичайно, „пани” пішли до казина чи на якийсь концерт, а Ганя бавилася з дітьми. Потім добула помадки, котрі передав їй того дня Сергій, з’їла кілька й дала з’їсти дітям. Незабаром вона відчула якусь сонність, положила дітей спати та й сама прилягла біля них. Діти якось дуже швидко заснули і Ганя теж захропіла. Біля години 10-ої Сергій разом з іншим агентом КГБ підійшли до заднього входу віллі, відчинили витрихом двері та ввійшли до дитячої кімнати, де спала на каналі Ганя, а обидва хлопчики теж спали глибоким сном. Вони обережно взяли дітей на руки, загорнули в коци і вийшли з ними на дорогу, де на закруті чекало на них авто. Вони не врахували одного — дім директора Вовка був під постійною, хоч невидною охороною агентів протирозвідки, які

відразу наскочили на вломників, коли ті вже мали всідати до авта, й відвезли їх разом з шофером до тюрми. Арета заспокоїла переляканих хлопчиків, поклала їх спати, а тоді стала будити Ганю, що не було легко. Біля неї була коробка з помадками. Аналіза в лабораторії виявила, що в помадках були насонні порошки, що допомогло вломникам виконати потихенько свою місію. Борсук вже на другий день увечері прибув до Делятина й удався просто до в'язниці побачити в'язнів. Крім Сергія один з них був власником місцевої бензинової станції та верстату направи авт, другий працював у нього механіком. Переслухання не виявили ніяких нових слідів. Наглий суд засудив всіх трьох, згідно з законом, за напад і схоплення на кару смерти через повішення. На третій день засуд був виконаний.

Полковник КГБ Федорчук лютував: утратив трьох добрих агентів, завдання з центру не були виконані і бракувало людей для виконання. Аж головний книговод кооперативи „Прут” Климчук представив йому свій плян, який він узяв під увагу.

Сесія Гетьманської ради затягнулася до 15-го березня. За ті два місяці радні обговорили гетьманські універсали, на підставі яких уряд виконував владу протягом 4 років і затвердили їх з малими змінами й додатками як обов'язуючі закони. Захоплюючи владу тому 4 роки, гетьманський уряд мав уже готовий, докладно опрацьований Союзом Українців-державників плян переміни советського устрою на зовсім відмінний устрій народоправної гетьманської держави. З цим пляном була ознайоmlена частина українського народу, ще далеко до повалення большевицької влади, при допомозі підпільної літератури, котру поширювала підпільна революційна організація. Ця література дійшла також до старшин, підстаршин та вояків-українців. З тієї головно причини сміливий почин полковника Гордієнка мав такий блискучий успіх. Тому теж гетьманські універсали падали на пригожий ґрунт. Дуже допомгла в переведенні аграрної реформи та в переорганізуванні колективних підприємств правдива, оперта на членстві кооперативна організація, що заступила гнилу, керовану партійними ватажками большевицьку систему. Затверджуючи предложений урядом бюджет з деякими змінами, радні мали нагоду познайомитися ближче з господаркою свого уряду. Довгу дискусію викликала справа навчання релігії у школах. Мимо завзятого спротиву частини радних, ухвалено обов'язкове нав-

чання релігії у школах як також молитву перед і по закінченні лекцій.

Іваненко вернувся додому вдоволений з добре виконаного завдання та взявся з запалом до занедбаній трохи господарки. Але один день в тижні, в суботу, він мусів виконувати свої обов'язки як радний. В Житомирі як і в усіх інших виборчих округах уряд створив окружні бюро Гетьманської Ради, в яких громадяни всіх трьох станів могли вносити на письмі або усно свої прохання, зажалення, побажання і проєкти. Бюро провадив директор, призначений міністерством внутрішніх справ з канцелярійним помічником та секретаркою-машиністкою. В бюро були три окремі канцелярії для радних трьох станів. Прибуваючи кожної суботи рано, Іваненко перебирав від канцеляриста внесені протягом тижня виборцями хліборобського стану письма і вислухував записані на ленті усні заяви, хоч декотрі були довгі й нудні. У справах, котрі він сам міг полагодити, він говорив до диктафону, а секретарка все те записувала й висилала листи клієнтам. У справах, котрі могли цікавити уряд, укладав звіти до відповідних міністерств, що забирало йому 5-6 годин часу. Тоді обідав нашвидкуруч у знаменитім ресторані Мрочка, колишнього кухаря українського легіону, запивав кужлем пива з житомирського бровару і вертався до бюро, де вже чекали на нього виборці, декотрі з важними справами, інші щоб так собі поговорити. Пополудневі години в суботу були призначені на особисті зустрічі, увечері, повертався Іваненко додому. Привозив і відвозив його таксіркою Пилипенко, колишній танкіст першого полку українського легіону. Він уже був власником чотирьох таксірок, але „свого пана поручника” все возив особисто. Марта й мала Наталка очікували його нетерпеливо, бо він ніколи не забував привезти їм гостинця.

За суботні заняття радні одержували 50 гривень добового та зворот коштів доїзду та нічлігу, якщо котрий мусів ночувати поза домом. Таке саме добове та зворот коштів одержували радні за кожний день сесії Гетьманської ради. Загальні кошти цілої системи були мало що більші ніж платня та витрати одного-сдиного американського сенатора з його величезним бюро. Це також сердило „демократів”, бо не давало виглядів на обильні в грошові благодаті посольські мандати.

**
*

Пілот фабричного літака Аврамченко заповів, що буде працювати до пізньої ночі в гаражу, бо мусять перевірити й приготувати машину до завтрашнього лету з директором до Львова. Під вечір заїхало перед гараж вантажне авто, з котрого водій разом з помічником занесли до гаражу якісь важкі предмети. Ніхто не звернув на це уваги. Над містом стояла темна ніч, коли біля години першої літак викотився з гаражу, піднявся в повітря і закружляв над освіченими фабричними будинками. З-під його крил упало на будинки кілька розривних і запальних бомб. Стіни задрижали від вибухів, полум'я охопило обидва будинки. Загуділи алярмові сирени. Охорона кинулася гасити пожежу. За кілька хвилин прибула пожежна команда і директор Вовк. Він негайно кинувся до телефону і повідомив летунську команду, що фабричний літак скинув бомби на фабрику й утікає правдоподібно до Румунії. Але ще до того часу радар показав невідомий літак понад Карпатами. Військові летуни встигли ще перехопити літак перед румунською границею біля Рахова, примусили його приземлитися і передали легко раненого летуна Аврамченка на поліційну станицю в Рахові. При нім знайдено: 3,000 амер. доларів, чек на 50,000 дол. на банк у Букарешті, поручальний лист, адресований на якусь особу в Букарешті і фальшивий паспорт та деяку кількість героїни, разом зі стрикавкою. Пожежу скоро погасили, фабричні будинки були легко пошкоджені, але машинове устаткування було знищене, так що фабрика мусяла припинити продукцію на кілька тижнів.

Борсук прилетів до Рахова зараз на другий день і почав переслухувати пільота, але він уперто мовчав. Борсук знав, що це наркоман — численні сліди уколів на раменах про це наглядно свідчили, тому терпеливо чекав. Незабаром організм в'язня почав домагатися чергової давки героїни, його тіло корчилося у конвульсіях.

— Ось тут я маю стрикавку та героїну, знайдену у вас. Я дозволю вам на один застрик, але вперед скажіть, хто доставив вам бомби і доручив збомбити фабрику?

В'язень простогнав:

— Климчук, бухгалтер в кооперативі „Прут”.

Борсук передав в'язневі давку героїни і стрикавку й звалишив його під наглядом поліциста, а сам получився з командою війсь-

кової поліції в Делятині та доручив негайно арештувати книговода Климчука.

А Климчук сидів над своїми книгами в канцелярії кооперативи видимо вдоволений: плян виконав, фабричне устаткування, як кажуть, сильно знищене. Він ще нічого не знав про переловлення літака і пілота, тому був сильно здивований, коли військові поліцисти його арештували і закували в кайдани. Він кричав і грозив, але вони без балачок відставили його до тюрми. Незабаром над'їхав поліційним автом Борсук, а за ним у другому авті закований і під сильною охороною пілот Аврамченко.

Борсук увійшов до келії Аврамчука, мовчки вислухав його скаргу на неоправдане ув'язнення, а тоді промовив:

— Я не буду довго балакати з вами. Пілот Аврамченко все-вистівав. Я думаю, що ви свідомі, що вам грозить. Ви певно знаєте, що недавно тут повішали трьох советських агентів. Ви, може, й бачили, бо егзекуція була прилюдна. А їх провина була куди менша від вашої. Повиснути так на мотузку, чути ще хвилинку як та петля затискається на горлі — бррр... дуже неприємна смерть. А ви ще нестарий чоловік. Але що робити... — здавалося, що Борсук збирається відходити з келії. В тій хвилині Климчук упав йому до ніг:

— Ласки, ласки, пане начальнику. У мене жінка, двоє малих діточок.

Борсук глянув пильно на нього:

— Щож, якби ви все докладно мені розказали, не скриваючи нічого, то це були б деякі полегшуючі обставини. Як це сталося, що ви, українець, мабуть гуцульського роду, пішли на службу ворогам України?

— Карти, пане начальнику, — я все програвав, все що мав, а діти голодні сиділи. Тоді він підсунув мені гроші, раз, другий. Від того почалося.

— Хто він?

— Полковник КГБ Федорчук. Він працює в Центросоюзі у Львові як інспектор-люстратор. Він примістив мене як головного бухгалтера в місцевій кооперативі „Прут”, дав мені помічника того нещасного Сергія, що недавно повиснув, і ми мусіли виконувати його накази.

— Як ви дістали ті бомби?

— Бомби перепачкували з Москви до Львова разом з транс-

портом товарів для Центросоюзу, а звідти вантажним автом просто до фабричного гаражу, де їх перебрав пілот Аврамченко. Шофер і його помічник не знали, що вони везуть.

— Хто найняв пілота Аврамченка на ту роботу?

— Федорчук прийшов в тій справі буцімто на люстрацію кооперативи. В мене в хаті ми з ним домовилися. Аврамченко, це колишній советський військовий летун. Він безвихідний наркоман, без героїни він гине. От ми й постачали йому героїну. А тоді Федорчук показав йому ще й гроші. 3,000 доларів як завдаток і чек на дол. 50 тисяч на румунський банк в Букарешті та поручальний лист до їх ячейки в Букарешті, котра в близьких стосунках з урядом і там його влаштує. А до румунської границі зовсім близько, понад Карпати — за пів години вже на румунській стороні. От тільки кинь бомби і махай. Аврамченко врешті погодився.

— Яка була ціль у бомбленні фабрики?

— Перервати на довший час продукцію фабрики, котра працює переважно для української армії, а також показати перед світом, що Україна, це неустабілізована країна. Такі погляди висловлював не раз Федорчук.

Через годину після тієї розмови Федорчук сидів уже у львівській тюрмі під зміцненою охороною.

Поворот Носика

Борсук сидів у вигідному фотелі на веранді у своїй віллі за містом та переглядав часописи, що накопичились за кілька днів неприсутности. Він просив жінку, відповідати на телефони, що його нема вдома, хіба якби був дуже важний телефон. Та не встиг він дочитати до кінця цікаву статтю в „Січовім голосі”, як заглянула жінка:

— Івасю, це, певно, важливий телефон. Говорить Носик.

— Очевидно, — і побіг босими ногами до телефону — Гальо?

— Гальо. То я начальнику, Носик. Якраз я висів з літака і не хотів би, щоб мене хтонебудь побачив з вами або підслухував. Говорю з телефонної будки і маю багато чого вам розказати.

— Вітай, Петре. Бери таксівку і їдь до нас — ти пам'ятаєш адресу. Але візьми великі чорні окуляри, щоб тебе не дуже пізнати. Ми чекаємо тебе з обідом.

Коли шофер таксівки вносив дві великі валізи й торбу, Носик

став на позір перед Борсуком: „Маю честь представитись: Павло Горачук, студент журналістики в Нью Йорку і член знаного „Товариства за демократичний устрій”, скорочено ТОЗДУ.

— Ну, ну, не блазнуй, — сказав Борсук, обіймаючи його. — Яким чином ти прибув сюди до Києва?

— Як післанець „ТОЗДУ” з важними дорученнями і грошовими субвенціями для „Поступу” і „Впереду”.

— Гаразд! Про все нам докладно розкажеш, а перед тим помийся з дороги і просимо до обіду.

За обідом Носик забавляв паню Борсук історіями з Нью Йорку, але по каві оба засіли в його робочій кімнаті для поважної розмови. Пані Борсук мало цікавилася працею свого чоловіка, часто аж з часописів довідувалася про його діяльність у „Січовім голосі” в прихильнім, і в „Поступі” в некориснім наświetленні. Борсук знав із засекречених звідомлень, що Носик був прийнятий у члени „ТОЗДУ” на підставі поручального листа одного з редакторів львівського „Впереду” тайного агента контррозвідки. В листі він поручав львівського студента журналістики Павла Горачука як людину демократичних поглядів, що бажає пізнати американський демократичний устрій для боротьби за демократичний лад в Україні. Горачук пильно студіював журналістику в Ньюйоркському університеті, а крім того, брав живу участь у всіх сходинах „ТОЗДУ”, все забирав голос в дискусіях на захист демократичних ідеалів, потоптаних в гетьманській Україні та проти „Союзу українців-державників”, а зокрема проти згубного впливу Січей на тутешню молодь. Таким чином він скоро здобув собі довір'я проводу „ТОЗДУ”. Його висилали з промовами на зібрання в Чикагу, Детройті, а навіть до Лос Анджелесу, оплачуючи переїзд, готелі та добове. Зібрання були малочисельні, видно між українцями було мало прихильників „ТОЗДУ” а однак організація мала чималі фонди. Про це переконався Носик, коли його прийняли на частинну працю в книговеденні, щоб допомогти йому матеріально. Крім нечисленних дрібних датків від прихильників час від часу впливали на конто великі суми. Ім'я того жертводавця було засекречене. То мав бути якийсь український промисловець-мільйонер, великий прихильник „ТОЗДУ”. Завдяки його грошам „ТОЗДУ” висилало на Україну протигетьманські брошури свого видання та підтримувало демократичні часописи „Поступ” і „Вперед”. Щоб не виявляти всіх субвенцій управа „ТОЗДУ” рі-

шила частину грошей передавати готівкою в долярах з дорученням не переводити тих трансакцій у книгах. І так доручено Горачукові-Носику, котрий вибирався на вакації додому, перевезти нелегально 40 тисяч долярів і передати по 20 тисяч обом редакціям:

— Так то, начальнику, я перепачкував нелегально і маю при собі 40 тисяч долярів, за що маєте право мене арештувати. Крім того, я перевіз одну повну валізу пропагандивних летючок. Що я маю далі робити?

— Передай 20,000 начальному директорові „Поступу” і вимагай поквітовання, що він одержав ту суму готівкою від „Товариства за демократичний устрій” для видавництва „Поступ”. Те саме зроби у Львові. Без такої посвідки грошей не передавай, а зложи в банку, тоді подумаємо, що зробити. А тепер скажи, що то за люди в проводі ТОЗДУ?

— Є там різні люди. Є загорілі противники нашого гетьманського ладу. Вони свято переконані, що тільки демократичний лад необхідний для щастя українського народу. Є ще прості люди, задурманені протигетьманською пропагандою. Є ще патріоти розчаровані тим, що їм не пощастило захопити визначні пости в Україні. Вони сподіваються, що протигетьманський переворот винесе їх на провідні місця в Україні. Є також люди, що працюють за гроші. І є врешті голова „ТОЗДУ” Єфименко, він цупко тримає у своїх руках поводи, він єдиний втаємничений у всі справи, і я маю враження, що він виконує накази згори. Я випадково довідався, що існує біля Нью Йорку засекречений табір, де вишколюють активістів для висилки в Україну. Я хотів дістатися до табору як турист, але мене не допустили, там є досить справна охорона.

— Чи „ТОЗДУ” далі веде кампанію проти „Українського конгресового комітету”?

— Очевидно, і дуже оживлену. Їх пропаганда голосить, що Союз українців-державників перебрав УКК цілковито в свої руки, а це зовсім неправда. Провід УКК вибирають вільними голосами платники „Народного Фонду” — 100 платників вибирають одного делегата на конвенцію. Організації також мають поважний голос, але вони вже не призначають членів екзекутиви з-поміж себе на підставі компромісового договорення, як було колись. До проводу УКК вибирають тепер справді демократичним способом найбільш кваліфікованих до того осіб і тому УКК переводить тепер дуже

успішні акції, репрезентуючи українську еміграцію у Вашингтоні та помагаючи чимало українській амбасаді. Організації, що були вийшли колись з УКК, вернулися до нього за винятком, очевидно, „ТОЗДУ”. Мені було дуже прикро на зібраннях „ТОЗДУ” виступати проти тієї заслуженої організації. Звільніть мене з тієї роботи якнайскоріше.

— Мусиш ще якийсь час терпіти, Петре. Це для доброї справи. Ми мусимо тепер більш чим колинебудь мати на оці цю організацію, коли вона починає щораз більше поширювати свою діяльність в Україні. На який час маєш вакації?

— На два тижні.

— Тож їдь і виконуй своє завдання. З поквітовань зроби копії і передай в листі, адресованім до І. Б. касирові „Народної гостиниці. Вертайся назад до Нью Йорку. Вся та справа з часописами й летючками мені видається побічною, вони плянують щось більше, тож тримай очі й вуха відкритими. Ми вже тут більше не будемо зустрічатись, щоб тебе не розконспірувати. Тож бувай здоров Петре і держися міцно.

„Товариство за демократичний устрій” поширює діяльність

Переговори з советським урядом затягалися в безконечність, так що міністер закордонних справ Дорошенко тратив уже терпеливість. По довгих дебатах договорилися, що советський уряд допустить часописи з України для передплатників і розпродажу, а так само український уряд допустить часописи з Росії. В советських школах, де є українські діти, на бажання батьків буде допущене навчання української мови, а так само в українських школах навчання російської мови. Советський уряд дозволяє своїм громадянам їздити на відвідини, а навіть на сталий побут на Україну і такий самий дозвіл мають українські громадяни на виїзд до Росії. Зате у фінансових справах переговори застрягли на мертвій точці. Український уряд погоджувався перебрати сплату тієї частини закордонних позичок які були інвестовані в українську господарку, а советський уряд вимагав, щоб Україна перебрала половину усіх позичок і не хотів поступитися. Врешті Дорошенко відмовився від дальших переговорів в тій справі, а український уряд запропонував банкам сплатити означену суму в 10 річних ратах під умовою, що це звільнить Україну від всякої відповідальности за

позички Советського Союзу. Банки на це погодилися, бо молода українська держава мала вже опінію солідного платника.

Київський „Поступ” і львівський „Вперед” посилити кампанію за демократичний устрій, а в промислових районах, зокрема на Донеччині та в Дніпропетровську появилися агітатори, котрі відкрито закликали робітництво до скинення гетьмана-чужинця та створення республіки з вибраним загальним голосуванням парламентом. Гетьманська влада, мовляв, корисна тільки для селян-куркулів та для купців спекулянтів на шкоду робітникам. Ця пропаганда знаходила слухачів головно серед москвинів, котрих мільйони залишила за собою советська влада, поселяючи їх планоно на наших землях. Вони тепер прикро відчували, що закінчилося їх упривілежене становище, що вони мусять слухати першого-ліпшого „хахла”. В Дніпропетровську почав виходити часопис російською мовою „Робоча Правда”, котрий в обережний спосіб старався шпирити невдоволення. Нещасливі випадки на виробництвах і копальнях, спричинені, мовляв, недбальством адміністрації, нарікання на високі ціни, на непривітних та малограмотних урядовців, на бюрократичні шикани, та всякі інші недоліки, що очевидно, мусяли бути в молодій державі, були представлені злобно і перебільшено.

Радний Іван Коваленко приєднався щиро до того руху невдоволених. Він особисто також був невдоволений. 50 гривень добового за суботне урядування було дуже мало для нього при його звичці добре поїсти й випити у ресторанах. Тож він пристає на пропозицію редактора „Робочої Правди” передавати йому всякі нарікання й скарги виборців для використання в газеті — за доброю заплатою. В українській державі були дозволені всякі скордини, віча, походи та інші зібрання. Треба було тільки зголосити на поліції час і місце. Зголошене Коваленком віче стягнуло несподівано багато учасників. Промовляв студент, котрий тількищо прибув з Нью Йорку. Він у райдужних барвах представив американську демократичну систему, силу і значення робітничих юній і порівнював до обмежень свободи в Україні — кожна профспілка обмежена тільки до одного підприємства, заборона творити центральні юнії, поділ громадянства на три стани, котрі вибирають окремо своїх послів — це щось нечуване в демократичних країнах. Тому треба заложити тут Відділ „Товариства за демократичний устрій” для боротьби за демократичні права. Виголошену з пато-

сом промову присутні прийняли оплесками. Потім промовляв редактор „Робочої Правди”, по-російськи, переповідав думки передбесідника „на общепонятном”. Далі промовляв старший робітник.

— Демократія сяка чи така, у тому я не вчений. За большевиків ми мали найбільш демократичну конституцію, а ходили голодні й босі. За гетьмана наші платні ліпші. Крамниці повні всяких продуктів. Не треба стояти в черзі. Та й доми нам уряд побудував, хороші квартири, живемо по-людськи, не то що за советів.

Відповів інший робітник:

— Що з того, що платні ліпші, що харчів та всякого краму подостатком, коли ціни високі, водка дуже дорога, а самогону не допускають. І цигарки дорогі, високий податок на них наложили. Що з того, що доми побудували для робочих, коли за них треба сплячувати рати довгі літа. А та гетьманська родина, все те панство, пишні палати, служба, то коштує великі гроші. Всі працюємо на тих вельможних дармоїдів.

Промовив Іван Коваленко.

— Та ми не проти гетьмана. Хай собі там здоровий панує. Ми за демократію, за загальні, всенародні вибори, ми проти поділу на стани. І от сьогодні ми зібралися, щоб оснувати відділ „Товариства за демократичний устрій”, щоб легально боротися за наші права. — І він став поясняти правильник Товариства, котрий збори прийняли більшістю голосів і вибрали управу товариства з Коваленком на чолі.

Але увечері на довірочних сходинах за запрошеннями справи виглядали інакше. Коваленко відчитав довірочне письмо з централі „Товариства за демократичний устрій” підписане Єфименком, в яким він закликає управу Відділу приготувати всенародне повстання проти гетьмана. Редактор „Робочої Правди” обіцяв пропагувати цю справу в часописі, покищо обережно. Полковник Чумак заявив, що дніпропетровський піхотний полк, яким він командує, прилучиться до повстання. В полку тільки невелика домішка галичан, а більшість — наші хлопці, що певно підуть з нами. З командиром гарматного полку він буде говорити, сподіється, що він також прилучиться. Полковник Чумак належав до невдоволених. Хоч він прилучився був до протисовєтського повстання аж після битви під Києвом, то все-таки уважав, що він повинен вже бути генералом, як його товариші.

В той час у Нью Йорку проходили теж строго довірочні наради

„Товариства за демократичний устрій”. Голова Єфименко заявив, що час вже покликати до життя тимчасовий уряд „Української Демократичної Республіки”, котрий переїде на Україну як тільки вибухне протигетьманське повстання, а покищо буде керувати підготовою повстання з Нью Йорку. Головою уряду вибрали одноступовно Єфименка, але щодо обсади поодиноких міністерств виникли суперечки, а навіть сварки. Тоді Єфименко предложив готову листу кабінету міністрів, на котру всі мусіли погодитися. Єфименко виголосив відповідну промову, подякував за вибір та закликав новообраних міністрів негайно почати працю у своїх ресортах.

— А що, як повстання не вдасться? — запитав один з новообраних міністрів.

— Повстання мусить удатися, ми маємо запевнену допомогу з боку нашого могутнього північного сусіда. А покищо створення і склад уряду треба задержати в строгій тайні, — відповів Єфименко.

Але вже за кілька годин перебіг нарад не був тайною для Носика, коли він прослухав записану підслуховим апаратом ленту. А за два дні кур’єр української амбасади у Вашингтоні передав Борсукові ленту разом із звідомленням Носика.

В печерах Кривча

В гарячий літний день генерал Гончар переїздив авто через розлогі подільські поля і милувався. По обидвох сторонах дороги увицалися жваво люди. Тут гурт жінок жне пшеницю а там на широких лугах косарі косять буйні трави. Авто виминало вози, наладовані снопами. Видно, люди не чекали на комбайни, а ручно, прадавнім способом збирали з піль обильний урожай, поки була добра погода. Авто минало розкинені серед піль хутори, минало веселі села з білими хатками серед густих садів.

— Невже цей степ широкий, край веселий — незабаром знов стане боввищем, потоптаний танками, поритий вибухами гранат і ракет, спалений — сказав до генерала Гордієнка, що сидів біля нього.

— Треба перенести війну на ворожу землю. Чому наша Україна має все бути боввищем? — відповів Гордієнко.

В Кам’янці Подільським авто зупинилося перед будинком команди воєнної округи. Стійки перед брамою віддали честь обидвом

генералам. В канцелярії команди чекали вже на них штабові старшини. Довгими коридорами всі вони увійшли до вінди, яка повезла їх глибоко вдолину. Там вони всіли до вагону вузькоколійної залізнички, котра повезла їх підземними печерами, раз низькими проходами то знов високими залами поміж звисаючими сталаякитами, попри підземне озерце аж до розлогого будинку, де містився генеральний штаб української армії. Ці печери, що їх за тисячі літ видовбала вода у вапнякових скелях, простягаються від Кривча і Більча Золотого в Галичині до Кам'янця Подільського і далі, дають захист перед найсильнішими атомовими бомбами, тому генеральний штаб розмістив там свої операційні бюро, архіви а також запасні склади зброї й амуніції. Знані з давніших часів входи до печер у селах Кривче й Більче Золоте були тепер укріплені й хоронені військовими залогами. У великій конференційній залі були вже зібрані генерали-командири воєнних округ. Чекали на прибуття гетьмана. В той час гетьман з родиною проводив своє літнє дозвілля в Космачі в Карпатах. Він вибрав цю тиху гірську закутину, замість шумних кримських курортів і проводив весело час, мандруючи полонинськими пляями або ловлячи петруги в гірських потоках. Охорона на його наказ мусіла стати зовсім незамітною. Та й не треба було ліпшої охорони, як місцеві гуцули, горді, що якраз їх село вибрав собі на літній відпочинок гетьман з родиною. Гетьманша з дочкою та однорічним наслідником престолу Юрієм проводили дні над бистрим гірським потоком або заходили, на запрошення газдинь, оглядати пишні вишивки, килими і різьблений посуд. Обидвоє ходили в неділю до церкви і на гуцульські весілля. Цей безжурний побут перервав кур'єр зі штабу армії, який доручив гетьманові запрошення на дуже важну нараду у штабі армії. Рад не рад гетьман залишив родину в Космачі, військовий гелікоптер підвіз його до Кривча, до входу в підземні печери, а звідти підземна залізничка повезла його на місце зібрання. Зібрані генерали привітали гетьмана у великій залі грімким „Слава”. Генерал Гордієнко відкрив нараду й передав голос генералові Гончареві.

— Ясновельможний пане гетьмане, вельмишпановні панове старшини! Начальник протирозвідки доручив мені звідомлення нашого агента з Нью Йорку, котре в цілості відчитаю.

Приявні з напруженою увагою вислухали звідомлення Носика.

— Як бачите, панове, маємо вже уряд „Української Демокра-

тичної Республіки” з прем’єр-міністром Єфименком на чолі, покищо в Нью Йорку. Можна б сказати — оперетковий уряд. Але він розпоряджає поважними фондами. Не важко відгадати хто є тим засекреченим жертводавцем, який може жертвувати такі поважні суми. Це посередник, через котрого передає фонди на щораз ширшу діяльність „Товариства за демократичний устрій” совєтська амбасада у Вашингтоні. І це ще не таке страшне. Гірше те, що Москва вже обіцяла урядові „Української Демократичної Республіки” свою допомогу в протигетьманському повстанні. Плян Москви, на мою думку, простий. Агенти „Товариства за демократичний устрій” викличуть заворушення в одній чи більше місцевостях, де найбільші скупчення московського населення. Може їм удасться збунтувати якусь військову частину. Летючки, що закликають до бунту проти гетьмана, знайдено між вояками декотрих полків. Їх розкинули молоді люди, котрі в слідстві призналися, що їх вислало „Товариство за демократичний устрій” після 4-тижневого вишколу в таборі біля Нью Йорку. Ми почнемо скорим темпом придушувати заворушення, викликані агентами, а тоді уряд „Української Демократичної Республіки” звернеться до Москви за допомогою. Військові частини, призначені для такої допомоги вже збираються на границі, як доносить наша розвідка. Вони могутнім клином перейдуть наш неукріплений кордон, займуть протягом кількох днів Київ, арештують гетьмана та його уряд і наставлять там уряд „Української Демократичної Республіки”. Користаючи з нашого заскочення будуть швидко просуватися на південь, розгромлюючи одну по другій наші військові частини. І так у короткому часі Україна стане знова колонією Москви під назвою „Українська Демократична Республіка”. Деяких членів уряду, котрі, можливо, виявлять невдоволення таким оборотом справи, відправлять на Сибір, а на їх місце московський агент Єфименко, бо таким він напевно і є, покличе більш послупних людей. Ми повинні тут вирішити, яким способом маємо ударемнити той хитро продуманий плян Москви.

Перший промовив гетьман:

— Панове старшини! Коли справи так маютья, нам не залишилося багато часу на наради. Ми мусимо проти московських плянів негайно постановити наші протизаходи. В тій ситуації Україна не може негайно вдарити на Москву. Ми тоді були б в

очах цілого світу агресорами. Ми навіть не маємо ще достатнього оправдання для проведення загальної мобілізації. Однак можемо почати великі маневри з участю всіх родів зброї і покликати на вправи найменше 5 річників резерви. Я хотів би почути вашу думку.

Генерали один за одним висловилися за пропозицію гетьмана. Тоді міністер війни Гордієнко заявив:

— Скликання військових маневрів, це покищо, як усі одногослосно ствердили, єдиний вихід в тій ситуації. Тому доручаємо генеральному штабові виготовити протягом одної доби пляни та видати доручення армійським частинам. Подібні пляни вже готові на випадок війни з Москвою, тож можна їх у великій мірі використати для пляну маневрів. Уважаю, що пан гетьман повинен залишитися при штабі, в печерах, ми приготуємо тут відповідне приміщення і для родини. Бо перебувати в той час у Києві дуже небезпечно.

— Шановний пане міністре, погоджуюся з вами в усіх справах, крім тих, що стосуються мене і моєї родини. Я буду особисто брати участь у маневрах при штабі Першої дивізії Січових Стрільців генерала Райнлендера. Моя родина залишиться там, де тепер перебуває, в горах Карпатах, вона там безпечна.

— Але ви, ясновельможний, наражуєте себе на велику небезпеку. З тих маневрів може початися справжня війна. Що буде як ви, крий Боже, загинете на фронті?

— Тоді маєте мого наслідника, Юрія II. На випадок моєї смерті, його опікуном і регентом до часу його повнолітності призначаю вас, пане генерале Гордієнко. На цьому закінчую дискусію в моїй справі.

Гордієнко подякував за таке високе призначення і закрив збори старшин.

Протигетьманське повстання

Борсук запросив Ігора Довбуша до свого бюро.

— Ми тут можемо спокійно говорити, бо моє бюро забезпечене перед всякими, навіть наймодернішими підслуховими апаратами. Цього не можна сказати про ваше бюро, Ігоре. Різні ваші розмови із співробітниками та клієнтами просякають. Дещо з того використовує „Поступ”, досить не вигідно для нас. Я вишлю вам

спеціаліста, котрий розглянеться по ваших бюроах. Але головна справа, для чого я вас сюди запросив — щоб ви помістили в найближчому числі „Січового голосу”, що гетьман з родиною вже вернувся з вакацій до своєї палати в Києві. На його бажання поворот відбувся без жодних парад. Між нами сказавши, це не відповідає правді, але це потрібне з певних оглядів. Ми влаштуємо всякий театр, щоби це виглядало на правду: вдень до палати заходять різні люди, заїздить вантажне авто з усяким постачанням, увечері засвічуються автоматично світла у вікнах і так само погасають. А друга вістка, це вже чиста правда — військові частини всіх родів зброї починають великі осінні маневри. Покликано 5 річників резерви на 2-тижневі вправи. А ось тут найновіша світлина гетьманської родини. Як мається пані Наталка? Прошу щиро вітати від старого Борсука.

На другий день рано „Січовий голос” приніс на першій сторінці вістку про поворот до столиці гетьмана з родиною, разом із світлиною на тлі гірської природи. На другій сторінці поміщено вістку про великі осінні маневри всіх родів зброї разом із світлинами міністра війни генерала Гордієнка та шефа генерального штабу генерала Гончаря. Того ж дня вранці власник знаменитого ресторану в Житомирі і старший стрілець „Першої дивізії Січових стрільців” Василь Мрочко зацепив з трудом блюзку однострою на об’ємистім животі, попрощав жінку й малого сінка та всів до таксівки, в котрій вже сидів її власник Нестор Пилипенко, вістунтанкість тієї ж славетної дивізії. На автобусовій станції чекав на них в однострою та з золотою маделею за хоробрість „їх поручник” Володимир Іваненко. Водій таксівки висадив обох січових стрільців на подвір’ю касарень дивізії, котре було переповнене резервістами, що зїхалися з усіх сторін, а поручника повіз до віллі генерала Гончаря і там чекав на нього. Іваненко мав щастя, бо генерал заскочив на хвилинку попрощати перед виїздом Марту і малого сінка, тому застав його вдома. Генерал дуже здивувався, коли побачив перед собою Іваненка у військовій формі.

— Здоров, Володимире. Що тебе привело?

— Голошу служняно, пане генерале, що я не дістав карти покликання, але я всетаки зголошуюся на військові маневри. Хоч я інвалід, то на мотоциклі можу виконувати службу й одною рукою володію автоматом не гірше доброго стрільця.

— Цього по тобі можна сподіватися. Ти був найліпшим моїм

ад'ютантом, а закінчив як герой-оборонець моста на Дніпрі. Та все таки за тих 5 літ ти відстав від військової справи. За той час військова техніка пішла вперед. Не гнівайся, але як старшина ти мусів би багато дечого нового вивчити. А в запіллі армія дуже потребує таких людей як ти. Тож вертайся додому і поздоровляй від нас обоїх свою Марту. А втім, зачекай!

Гончар потягнув себе декілька разів за вухо, що означало, що він хоче швидко прийняти якесь рішення.

— Вже близько два роки тому в Делятині ти запросив нас на відвідини, на свій хутір. Нині я хотів би скористати з того запрошення і віддаю тобі під опіку свою родину на час маневрів. Їм буде безпечніше в тебе, ніж у Києві. Дуже непевні часи настали, Володимире. Приймеш їх?

— З цілого серця і хоч би й зараз. Таксівка чекає біля брами.

— Дякую тобі, старий друже.

Гончар пригорнув і поцілував його. Пізно увечері на хутір Іваненків заїхала таксівка. Марта була заскочена й дуже врадувала, коли з таксівки висіла її давня подруга Марта з малою дитиною, а за нею її Володимир.

Перша дивізія Січових Стрільців втягнула в себе близько 8,000 резервістів скоро, справно й без жодного замішання. Генерал Райнлендер спостерігав вдоволено цю операцію, що її переводили молоді чотарі ще з „Українського Легіону”, тепер вже у ступені сотників і майорів. З американських вищих старшин Легіону залишилася мала горстка: майор, тепер вже полковник Картер, що командував його давнім „Першим панцерним полком” січової дивізії і ще кілька полковників та підполковників. Інші американські старшини Легіону, значно підвищені в рангах працювали тепер в Генеральному штабі або в інших частинах. Біля генерала все був молодий сотник-ад'ютант і разом перекладач, бо він ще й досі не поборов труднощів української мови. Зате володів добре „легіоновим жаргоном” зложеним з англійських та українських слів і тією мовою, переходячи між рядами, поздоровляв резервістів, котрих пригадував з легіонових часів, декотрих по імені, бо пам'ять мав знамениту. Полковник Картер, що мав жінку українку, говорив плинно по-українськи, хоч з американським акцентом. Обидва ці старшини втішались великою пошаною і привязанням своїх воїнів. Раннім ранком під кінець вересня серед прегарної золотої осені Перша дивізія Січових Стрільців вирушала

в поле в напрямі на північ. З підвищеної платформи на Хрещатику генерал Райнлендер із своїм штабом відбирали дефіляду. Проїздив перший, другий і третій панцерні полки в танках з панцерами відпорними на протитанкові стрільна, з гарматою, що нею керував непомильно компютер. Проїздила піхота в панцерних возах, польова, далекобійна та протилетунська артилерія, ракетні частини, муніційні кольони, санітарні вози, відділи постачання, а над тим усім перелітали бойові гелікоптери. Серед того походу непомітно переїхала в панцерних возах гетьманська сотня в польових одностроях, а в одному возі також у польових строях без жодних відзнак гетьман із своїм штабом. Фільмові оператори, місцеві та закордонні завзято крутили фільми, котрі були висвітлені того ж дня серед вечірніх новин. Тисячі киевлян, що зібралися вздовж бульвару, оглядали захоплено і з гордістю цей показ військової сили та грімкими окликами й оплесками вітали військової частини. Але деякі невеликі групи приглядалися мовчки, з укритою злобою.

На другий день біля третьої години рано кілька добре націлених ракет впало на гетьманську палату, викликаючи пожежу. В той сам час група озброєних терористів заволоділа радіостанцією і проголосила: „Ракети вибухли в гетьманській палаті. Гетьман убитий. Уряд „Української Демократичної Республіки” на чолі з прем’єром Єфименком перебирає владу. Громадяни України! Геть з гетьманською диктатурою. Хай живе” . . . На тім авдиція урвалася, бо сильна стежа військової поліції після короткої перестрілки роззброїла та арештувала терористів. Не вдався також напад на головну квартиру поліції, на будинок гетьманської Ради та на арсенал. Добре озброєні відділи терористів, котрі розраховували на те, що військова залога вийшла з Києва, натрапили всюди на сильні відділи військової поліції і по короткій перестрілці розбіглися, залишаючи вбитих і ранених товаришів. В Дніпропетровську назначений на той сам вечір протигетьманський зрив закінчився невдачею. Полковник Чумак з невеликим гуртком прихильників — старшин та вояків, натрапив на відкритий спротив, коли хотів підняти цілий полк на протигетьманське повстання. Збунтовані старшини й підстаршини передали полковника разом з його прихильниками військової поліції. На вістку про це редактор „Робочої Правди” швиденько знищив приготовану до друку проклямацію уряду „Української Демократичної Респуб-

ліки", а група протигетьманських повстанців з Коваленком на чолі розбіглася хто куди.

В той час уряд „Української Демократичної Республіки” на-ходився вже близько границі, серед сильної військової групи, що прямувала на Київ. На границі вже почалися перестрілки між пограничниками з обох сторін. Але советські військові частини зупинилися на віддалі кількох кілометрів від границі. Советська головна команда на вид сильних танкових частин, що посувалися швидко до границі, побачила, що не вдасться здобути Києва несподіваним наскоком, а коли б навіть удалося розбити ті сильні танкові з'єднання і здобути Київ, то світлини, передані розвідними сателітами показували наглядно, що з усіх сторін на північ просуваються великі армійські групи. Після кількогодинної суперечки в ЦК партії між „яструбами” й голубами” рішено прийняти до відома повідомлення українського уряду про великі осінні маневри та повідомити українську амбасаду в Москві, що советський уряд просить видати візи для таких то старшин, що будуть приглядатися маневрам. Рівночасно видано наказ советським військовим частинам відступити від кордону разом з „Українським Демократичним Урядом”, котрий рішено все таки задержати в Нью Йорку для всякої потреби.

Раніше видання „Січового голосу” повідомило, що пожежу в гетьманській палаті швидко погасили і гетьманська родина не потерпіла жодної шкоди, бо ніхто з родини не був у той час в палаті. Групу терористів, що заволоділа була на кілька хвилин радіостанцією розбріла й арештувала військова поліція. Кілька нападів терористичних груп на урядові об'єкти відбито після короткої перестрілки. Терористи розбіглися, залишаючи 15 убитих та 26 ранених, військова поліція не мала втрат. Слідство виявить, чи справді ці нічні заворушення організували агенти створеного при „Товаристві за демократичний устрій” опереткового уряду „Української Демократичної Республіки”? В дальшому „Січовий Голос” містив репортаж про великі осінні маневри, що виявили дуже добру поставу та зразковий вишкіл військових частин усіх родів зброї. Маневрам приглядалися старшини різних держав, в тому також старшини російської армії. „Вперед” того дня не показався з причини ремонту машин. Так закінчилася невдачна спроба Москви заволодіти знову Україною. „Але чи це остання спроба”, — подумав Борсук і взявся перечитувати звіти агентів.

